

Nollapersoona ja avoin yksikön 2. persoona intersubjektiivisuuden rakentajina

Näkökulmana *se tunne kun, x* -alkuiset tekstit
sosiaalisen median kirjoituksissa

Saana Siljander
Syventävien opintojen tutkielma
Suomen kieli
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Toukokuu 2020

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Koulutusohjelma Suomen kielen ja suomalais-ugrilaisen kielten ja kulttuurien maisteriohjelma	
Opintosuunta Suomen kieli		
Tekijä Saana Siljander		
Työn nimi <i>Nollapersoonan ja avoin yksikön 2. persoonan intersubjektiiivisuuden rakentajina.</i> <i>Näkökulmana se tunne, kun x -alkuiset tekstit sosiaalisen median kirjoituksissa.</i>		
Työn laji Pro gradu -tutkielma	Aika Toukokuu 2020	Sivumäärä 75 sivua + lähdeluettelo
<p>Tiivistelmä</p> <p>Pro gradu -tutkielmani käsittelee suomen kielen avoimia persoonaviittauksia <i>se tunne, kun x</i> -konstruktion yhteydessä. Tutkimukseni tavoitteena on kuvata nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan käyttöä määrällisesti sekä analysoida näiden persoonien merkitystä puhetilanteiden ja intersubjektiiivisuuden rakentumisessa. Lisäksi kuvaan tutkimuksen aineistosta nousseita kielellisiä ilmiöitä sekä persoonavaihdoksia ja pohdin aineistossa nähtäviä persoonavalinnan konventioita sekä tutkimieni persoonien ominaisuuksia <i>se tunne, kun x</i> -konstruktion konventioiden ylläpitämisessä.</p> <p>Tutkielman näkökulma on sosiaalisen median kielellisessä vuorovaikutuksessa, joka on luonteeltaan asynkronista. Tutkielman aineisto perustuu sosiaalisessa mediassa julkaistuihin teksteihin, jotka alkavat meemitaustaisella konstruktiolla <i>se tunne, kun x</i>. Aineistoon kuuluu yhteensä 331 tekstiä, jotka koostuvat <i>se tunne, kun x</i> -konstruktiosta ja sitä seuraavasta tekstikontekstista. Tutkielma nivoo yhteen kognitiivista kielentutkimusta sekä vuorovaikutuslingvistiikkaa. Konstruktion <i>se tunne, kun x</i> skemaattinen luonne ja käytön kiteytyneet konventiot linkittävät tutkimusaiheen kognitiiviseen kielentutkimukseen, erityisesti yksittäisten kielenkäyttäjien kykyyn muodostaa kielestä merkityksiä ja yhdistää merkitysyksiköitä yleisiin tietorakenteisiinsa. Vuorovaikutuslingvistiikkaan konstruktion käytön ja sosiaalisen median tekstit ylipäätään linkittää niiden kauttaaltaan vuorovaikutuksellinen ja intersubjektiiivinen, kielenkäyttäjienvälinen luonne: tekstien tulkinta on aina kontekstisidonnaista ja riippuvaista paitsi tekstien tuottajasta myös niiden tulkitsijasta ja kielessä vallitsevista vuorovaikutuksen normeista. Muu tutkielman teoriatausta nojaa vahvasti aiempaan suomen kielen yleistävien persoonaviittausten tutkimukseen.</p> <p>Tämän tutkielman kontekstissa tulokset osoittavat, että nollapersoonan ja avoin yksikön 2. persoonan ovat selkeästi kaksi runsaimmin käytettyä persoonaa <i>se tunne, kun x</i> -konstruktion yhteydessä. Molemmat persoonat näyttävät luovan teksteihin vahvaa intersubjektiiivisuutta ja affektiiivisuutta, ja yksistään <i>se tunne, kun x</i> -konstruktion käyttö virittää kielenkäyttäjien vuorovaikutukselliseen tulkintakehykseen. Nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan mahdollisuudet rakentaa avoimuutta ja intersubjektiiivisuutta ovat monilta osin samankaltaiset, ja kummatkin persoonat käyttäytyvät aineistossa puheaktipersoonien kaltaisesti. Toisaalta nollapersoonan enimmäkseen kielellisillä keinoilla korostaa kuvattua toimintaa ja avoin yksikön 2. persoonan taas toimijuutta ja kokijuutta. Nollapersoonan on myös avointa yksikön 2. persoonaa ankkuroimattomampi ja sillä kuvataan usein modaalisuutta sekä etäännyttämistä vaativia rakenteita. Nollapersoonan onkin monesti tulkittavissa hypoteettisena tai mahdollisena. Avoin yksikön 2. persoonan taas syntaktisesti ilmipantuna puheaktipersoonana tulkitaan vahvasti henkilöidenvälisenä kokemusten jakamisena ja nollapersoonaa jossakin määrin konkreettisempaan vuoropuheluna. Molemmat persoonat saavat kuitenkin empatiahakuisen ja vuorovaikutuksellisen tulkinnan. Tutkimukseni valossa näyttää siltä, ettei nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan välillä ole kovinkaan paljon pragmaattisia eroavaisuuksia. Tutkimus osoittaa myös, että <i>se tunne, kun x</i> -konstruktiota koskevien persoonakonventioiden voi sanoa monesti purkautuvan virkerajalla; tämän seurauksena aineiston teksteissä on monia esiintymiä erityisesti avoimesta yksikön 1. persoonasta. Tekstiensisäiset persoonavaihdokset eivät kuitenkaan näytä vaikuttavan tekstien intersubjektiiivisuuteen tai muuttavan niiden tulkintaa. Intersubjektiiivisuus vaikuttaakin olevan persoonista jossakin määrin riippumaton sosiaalisen median tekstilajikonventio, johon jo <i>se tunne, kun x</i> -konstruktion käyttö itsessään ohjaa lukijaa.</p>		
<p>Avainsanat</p> <p>Nollapersoonan, avoin yksikön 2. persoonan, avoimet persoonat, kognitiivinen kielentutkimus, vuorovaikutuslingvistiikka, sosiaalinen media, intersubjektiiivisuus</p>		
Säilytyspaikka		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
2. Tutkimuksen tausta, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	6
2.1 <i>Se tunne, kun x</i> -konstruktiosta ja sen taustasta	6
2.1.1 Konstruktion juuret meemeissä ja englannin kielessä	8
2.1.2 Asynkronia ja puhetilanne sosiaalisessa mediassa	10
2.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	11
3. Aineisto	13
3.1 Aineiston esittely	13
3.2 Aineiston rajaus ja käsittely	15
3.3 Tutkimuseettiset kysymykset	17
4. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	17
4.1 Kognitiivisen kielentutkimuksen viitekehys	18
4.1.1 Kielen konstruoinnista	19
4.1.2 Kielen indeksikaalisuudesta	20
4.2 Vuorovaikutuslingvistiikan viitekehys	23
4.2.1 Lukijapaikka ja puhetilanne	25
4.2.2 Sosiaalinen media ja intersubjektiivisuus	26
4.3 Suomen kielen persoonista ja persoonattomuudesta	27
4.4 Nollapersoona	29
4.4.1 Nollasubjekti vai nolla-anafora	32
4.4.2 Nollapersoonalause ja kokijalause	33
4.5 Avoin yksikön 2. persoona	35
5. Persoonien käyttö <i>se tunne, kun x</i> -konstruktiossa	38
5.1 Persoonien ilmeneminen lukumääräisesti	39
5.2 Persoonavalinnan kompleksisuus	43
6. Erilaiset näkökulmat samankaltaisiin puhetilanteisiin	45
6.1 Nollapersoona intersubjektiivisen puhetilanteen rakentajana	45
6.1.1 Modaaliset rakenteet vaativat etäännyttämistä	47
6.1.2 Kenestä on kyse? – etäinen, mutta lukijaa lähentyvä nollapersoona	49
6.2 Yksikön 2. persoona intersubjektiivisen puhetilanteen rakentajana	50
6.2.1 Vuorovaikutteisella näyttämöllä	51
6.2.2 Avoimen yksikön 2. persoonan vaikutus informaatorakenteessa	54

7. Mielenkiintoisia erityistapauksia ja persoonanvaihdoksia	55
7.1 Idiomaattiset ilmaukset ja kiteytymät	56
7.2 <i>Itse</i> ja <i>oma</i>	57
7.3 Logoforinen viittaaminen	60
7.4 Muut deiktiset elementit	62
7.5 Mielenkiintoisia persoonanvaihtoja	66
7.5.1 Yksikön 2. persoonasta tai nollapersonasta 1. persoonaan	67
7.5.2 Muita havaintoja persoonanvaihdoista	70
7.6 Passiivin paikka persoonapakassa	71
8. Tutkimuksen yhteenvetoa ja pohdintaa	73
Lähdeluettelo	79

1. Johdanto

Kuvittele seuraavanlainen tilanne: ihminen, joka on kontaktisi tai seuraamasi henkilö sosiaalisessa mediassa eli *somessa*, esimerkiksi Facebookissa, on kokenut jonkin arkisen vastoinkäymisen tai tehnyt huvittavan virheen tai todistanut jotakin muuta hänen mielestään maininnan arvoista. Tuo ihminen haluaa jakaa kokemuksensa omaan someensa muodossa, joka puhuttelisi mahdollisimman monia hänen kontakteistaan ja kenties huvittaisi jotakuta toistakin. Millaisia kieliopillisia valintoja tuo ihminen käyttäisi, jotta somejulkaisusta tulisi mahdollisimman samastuttava? Ketä teksti puhuttelisi? Kuinka spesifejä asioita teksti kuvaaisi?

Yksi tällaisista lähtökohdista kirjoitettu ja sosiaalisen median julkaisuista tuttu tekstin aloitus on ilmaus *se tunne, kun*. Noilla sanoilla, konstruktiolla *se tunne, kun x* alkavat sosiaalisen median tekstit ovat tämän pro gradu -tutkielmani lähtökohta ja näkökulma.

- 1) *Se tunne kun (0)¹ on käsin syönyt purkillisen ananasta evääksi ja (0) huomaa pohjassa olevan haarukan...* (FB)²
- 2) *Se tunne, kun meet tarkastamaan kaverin ruokakupin ja huomaat, että [sic] se on jättänyt sulle terveisiä.* (FB)

Tutkielmani on suomen kielen persoonatutkimus, jossa tutkin nollapersoonaa (esimerkkinä teksti 1) ja avointa yksikön 2. persoonaa (esimerkkinä teksti 2) sekä näiden roolia puhetilanteen ja yhteisöllisen lukijakokemuksen rakentumisessa. Tutkielmani aineisto rakentuu siis sosiaalisen median kirjoitetulle kielelle: aineisto keskittyy teksteihin ja tarinoihin, jotka seuraavat meemilähtöistä *se tunne, kun x* -konstruktiota. Tutkielmani aineiston olen koonnut ensisijaisesti yhteisöpalvelu Facebookista, jonka rinnalle olen mielenkiinnosta koonnut pienet verrokkiaineistot Instagramista ja Google-haulla. *Se tunne, kun x* -alkuisten aineisto-osumien lisäksi olen sisällyttänyt aineistoon osumia, jotka alkavat tuon konstruktion lyhennetyllä variantilla *se tunne, ku _ x* sekä erinomimisella variantilla *se fiilis, kun x*. Tämä on konstruktion *se tunne, kun x* vastaavankaltainen, mutta puhekielisempi variantti.³ Pääpainoni pysyy

---

¹ Merkitsen tässä tutkielmassa systemaattisesti konstruoitavissa olevan nollapersoonan paikan 0-numeron avulla.

² Aineistoesimerkkejä esitellessäni käytän tekstien lähdekanavista seuraavia lyhenteitä: FB (Facebookista poimittu aineisto), IG (Instagramista poimittu aineisto) ja GH (Google-haulla poimittu aineistoista). Perustelu lähdekanavan merkitsemiselle on ennen muuta läpinäkyvyys, mutta jossain määrin tutkielmani aineiston tekstit eroavat toisistaan typografialtaan ja ulkoasultaan, joten tällä lähdekanavan osoittamisella toivon myös selkeyttäväni tutkimuksen luentaa.

³ Lekseemit *tunne* ja *fiilis* eroavat muodossa ja käyttöaloissaan toisistaan, mutta ovat perusmerkitykseltään ja syntaksiltaan monin paikoin samankaltaiset.

nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan ilmenemisen tarkastelussa eikä kahden saman konstruktion erilaisen variantin käyttö ole tämän vuoksi ongelmallista. Selvyyden vuoksi tulen viittaamaan koko tutkielmassa ainoastaan konstruktion yleiskieliseen muotoon *se tunne, kun x* – niputtaen näin siihen sen variantit.

Tutkin *se tunne, kun x* -konstruktiota jo kandidaatintutkielmassani (Siljander 2018). Kandidaatintutkielmassani keskityin kuvaamaan konstruktion kieliopillista rakennetta ja ylipäättään perustelemaan *konstruktio*-sanan käyttöä *se tunne, kun* -ilmauksen kohdalla. Kuvasin myös konstruktion käyttöä affektiivisessä, tunteisiin vetoavassa ja samastumiseen kutsuvassa merkityksessä. Kyseinen konstruktio kiinnostaa minua yhä, ja se tarjoaa mielestäni monia syvällisemmän paneutumisen mahdollisuuksia. Siinä missä kandidaatintutkielmani monilta osin raapaisi pintaa sieltä ja täältä, haluan pro gradu -tutkielmassani keskittyä yhteen konstruktion käytön alueeseen: konstruktiota seuraaviin persoonavalintoihin ja näiden valintojen semanttis-pragmaattisiin vaikutuksiin intersubjektiviisen puhetilanteen rakentumisessa ja tulkinnassa. Kantava teoreettinen lähtökohtani on myös Jaakolan, Töyryn, Hellen ja Onikki-Rantajääskön havainto (2014: 649–650) *impersonaalisten viittausten intersubjektiviisuudesta*, joka on monin paikoin seurausta implisiittisen puhujan ja kuulijan asemanvaihdoksista, eräänlaisesta jatkuvasta yhteisymmärryksen hakemisesta.

Sekä nollapersoonaa että avointa yksikön 2. persoonaa on suomen kielen osalta tutkittu jonkin verran, ja teorian tietoa persoonista yleisesti sekä persoonien avoimesta viittaavuudesta ja geneerisestä käytöstä on olemassa runsaasti. Nollapersoonaa on tutkinut erityisesti Lea Laitinen (mm. 1992, 1995, 2006), avointa yksikön 2. persoonaa taas viime vuosina erityisesti Karita Suomalainen (2015, 2018). Aiempi tutkimus koskee kuitenkin monin paikoin puhuttua kieltä ja jatkaa keskustelunanalyysin perinnettä. On ollut mielenkiintoista päästä tutkimaan aineistoa, joka on paitsi kirjoitettua kieltä, myös sosiaalisesta mediasta lähtöisin olevaa ja käyttökontekstiltään ainakin osin humoristista. Sosiaalisen median yhteisöllisten kanavien vuorovaikutuksellisella luonteella oletan olevan selittävä osansa siinä, miksi tutkimani konstruktio saa usein seurakseen yleistäviksi kuvattuja nollapersoonaa ja avointa yksikön 2. persoonaa. Jo kandidaatintutkielmani antoi vahvistusta siitä, että *se tunne, kun x* -alkuiset Facebook-päivitykset ovat selkeästi vuorovaikutuksellisia ja kutsuvat yhteiseen kokemiseen, vaikka kasvokkaisuudesta kanssakäymisestä ei olekaan kyse (Siljander 2018: 25–26).

Tässä pro gradu -tutkielmassa haluan syventyä juuri tuohon jaetun kokemuksen havaintoon. Lähdän tutkimaan ja pohtimaan nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan käyttöä vuorolingvistiikan osalta intersubjektiviisuuden ja puhetilanteen käsitteiden avulla sekä kognitiivisen kielentutkimuksen, jonka osalta erityisesti avoimuuden ja ankkuroinnin

käsitteiden kautta. Persoonahavaintoihin pohjaavan analyysin kautta pyrin vahvistamaan näkemystäni nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan mahdollisuuksista luoda hyvin laajojakin puhetilanteita ja mahdollisuuksia lukijan astua osaksi tekstiä. Tulen myös pohtimaan näiden persoonien välisiä eroja *se tunne*, *kun x* -konstruktion yhteydessä. Pyrin havainnollistamaan, miten noiden persoonien käyttöalat eroavat keskenään ja onko niiden käytössä säännönmukaisuuksia.

Lähtökohtani tutkimuksessani on myös ymmärrys siitä, että itsestään voi puhua monin eri kieliopillisin tavoin ja eri kieliopillisista näkökulmista, että kieliopillisesti geneerisiä muotoja käyttämällä implikoidaan puheenalaisena olevan henkilön olevan kielenkäyttäjä itse (Lappalainen 2015: 410; Hakulinen 2001 [1987]: 215). Omaa kielioppinäkemystäni kuvailen dialogisena. Kielifilosofiani ja täten tutkielmanikin pohjaa vahvasti kognitiiviseen kielen tutkimukseen, jonka mukaan kielelliset merkitykset syntyvät kielen konkreettisessa käytössä. Kieli on minulle ennen kaikkea vuorovaikutusta, ja myös tämän vuoksi persoonat ovat erittäin mielenkiintoinen tutkimuskohde. Toisaalta näkemykseni kielestä ja kieliopista on osin myös hyvin yksilö- ja kognitiokeskeinen. Näistä syistä pyrin tässä tutkielmassa nivomaan mahdollisimman sujuvasti yhteen kognitiivisen kielen tutkimuksen ja vuorovaikutuslingvistiikan.

2. Tutkimuksen tausta, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tässä pääluvussa esittelen tutkielmani tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Ennen tätä paneudun tarkemmin tutkielman keskiössä olevaan *se tunne*, *kun x* -konstruktion ja sen taustoihin.

2.1 *Se tunne*, *kun x* -konstruktiosta ja sen taustasta

Se tunne, *kun x* -konstruktion määrittelemistä nimenomaan konstruktioksi olen päätenyt taustoittamaan konstruktiokieliopin avulla. Konstruktiokielioppi on kuvausmalli, joka nojaa ennen muuta **konstruktion** käsitteeseen. Tämän kuvausmallin perusajatus on, että kielioppi koostuu kieleen vakiintuneista muodon ja merkityksen yhteenliittymistä eli konstruktioista kielen synnynnäisten perusrakenteiden tehtävien sijaan. Konstruktiolle tyypillistä on, että jokin konstruktion osa vaihtelee, mutta kielenkäyttäjillä on selkeä ymmärrys siitä, millainen kielenaines voi vaihtelevan osan täyttää. Konstruktion ominaisuudet opitaan käytön ja yleistämisen kautta. (J. Leino 2010: 73–76; Östman & Fried 2005: 3–7.) Tutkimukseni

kannalta konstruktiokielioppi ja sitä leimaava konstruktion käsite ovat merkittäviä siksi, että tutkin *se tunne, kun x* -konstruktiota nimenomaan muodon ja merkityksen konventionaalistuneena yhteenliittymänä, jonka käytöllä on selkeitä vuorovaikutuksellisia ja kieliopillisia normeja. Näin on siitäkin huolimatta, että konstruktion kielenaines *x* voi olla syntaktisesti melkein mitä tahansa. Koen myös, että *se tunne, kun x* -konstruktiolle on ainakin jossakin määrin konstruoitavissa persoonavalintojen osalta jonkinlainen kielioppikuvaus. Tähän en kuitenkaan tässä tutkielmassa eksplisiittisesti pyri. En aio myöskään lukkiutua konstruktiokieliopin teoriaan, koska konstruktiokielioppi on osin koettu haasteelliseksi yhdistää osaksi poikittaislingvististä tutkimusta. *Konstruktion* käsitteeseen ylipäättään on toisinaan suhtauduttu varauksellisesti, koska riippuu paljon kielenkäyttäjistä ja kieliympäristöstä, miten kielen kokonaisuudet hahmotetaan ja mikä tulee tulkituksi nimenomaan konstruktiona. (Östman & Fried 2005: 8–9.)

Kandidaatintutkielmassani kuitenkin totesin kieliopillisen rakennekuvauksen avulla, että *se tunne, kun x* -konstruktio on konventionaalistunut, skeemoihin ja aiempaan maailmantietoon perustuva, kokonaismerkitykseltään vakiintunut kokonaisuus: konstruktio. Sen kokonaismerkityksen voi sanoa olevan laajempi kuin kieliopillisten rakenneosastensa summa. Tätä voi perustella esimerkiksi sillä, että konstruktio pystyy muodostamaan paitsi helposti ymmärrettävän, myös affektisen, tunteisiin vetoavan tulkintakehyksen itsenäisesti, ilman mitään edeltävää kontekstia. Konstruktiota käytetäänkin sosiaalisen median kirjoituksissa kaikkein eniten tekstin alussa, julkaisujen aloituksena. (Siljander 2018: 25–26.) Kognitiivisessa kieliopissa on yleisesti tunnustettu käsitys siitä, että konventionaalinen kielellinen yksikkö on vakiintunut kokonaisuus, jota kieliyhteisö hyödyntää vaivatta (Langacker 2008: 38). Alla esimerkit *se tunne, kun x* -konstruktion norminmukaisesta eli tunteisiin vetoavasta, empatiahakuisesta käytöstä nollapersonassa (3) ja avoimessa yksikön 2. persoonassa (4):

3) *Se tunne kun (0) on himas dataa ja fb lagaa.* (GH)

4) *Se tunne kun jäät vyöstäsi kiinni oven kahvaan* 🤔 (FB)

Konstruktion konventionaalisuutta voi perustella myös sillä, että ottaen huomioon ainoastaan *se tunne, kun x* -konstruktion rakenteen yksittäisten osasten kieliopilliset merkitykset, se tarvitsisi definiittisen artikkelimaisen *se*-sanana osalta jotakin edeltävää kuvausta. (Visapää 2014: 537–538.) Konstruktion käyttö on definiittisestä lekseemistään huolimatta mahdollista ensisijaisessa asemassa. Konstruktion *se tunne, kun x* käyttö on tänä päivänä laajaa, ja sitä

käytetään monipuolisten ja erisisältöisten tarinoiden yhteydessä. Konstruktion tekstinalkuisuus ei ole luentaa vaikeuttava, vaan nimenomaan virittävä elementti.

Kielen tasolla empatiahakuisuus rakentuu muun muassa morfologisen merkitsemättömyyden kautta. Tätä perustelin kandidaatintutkielmassani: konstruktio yksin on konteksteistaan irrotettuna subjektiton, tempukseton, deiktisesti kytkeytymätön sekä morfologisesti ankkuroimaton. Syntaktisesti avoin rakenne on avainasemassa siinä, että konstruktiota käytetään empatiahakuisesti ja samastuttavasti. Itse konstruktion morfologinen merkitsemättömyys kenties virittää juurikin siihen, että konstruktiota seuraavat kielenaineokset tarjoavat jotakin konkreettista informaatiota, mahdollisimman avoimessa muodossa.

Konstruktion *se tunne, kun x* perusfunktio näyttää olevan sen avulla kuvatus tilanteesta riippumatta useimmiten samastumishakuinen. Tätä tukevat erityisesti konstruktiota seuraavien kielenainesten persoonavalinnat. Väitänkin, että *se tunne, kun x* -konstruktion avoimuuden ja syntaktisen ankkuroimattomuuden vuoksi on varsin luontevaa, että konstruktio saa jatkokseen nimenomaan avoimia persoonia.

2.1.1 Konstruktion juuret meemeissä ja englannin kielessä

Sosiaalisen median kielenkäytön ja vuorovaikutuksen osalta on tärkeä käsitellä lyhyesti meemejä – suomenkielinen meemitutkimus on varsin uusi kielitieteen tutkimusala, mutta tutkimusta on pro gradu -tutkielmien tasolla tehty jonkin verran. **Meemit** ovat tekstilajitutkimuksen näkökulmasta osa huumoritutkimuksen ja erityisesti parodian perinnettä, ja näistä on kyllä runsaasti tutkimusta. Leppiniemi (2016) tutkii pro gradu -tutkielmassaan yksinomaan meemejä, ja toteaa monille meemeille olevan nimettävissä tyypillisimpiä ominaisuuksia. Meemit ovat vuorovaikutuksellinen mediankäyttökeino.⁴ Meemejä yhdistää monesti erityisesti liioittelu, samastumisen hakeminen sekä jonkin tunteen tai tunnetilaan asennoitumisen kuvaus – kuvaus, joka jo kandidaatintutkielmani valossa sopii *se tunne, kun x*

---

⁴ Ensimmäisen kerran käsitettä ‘meme’ käytti biologi Richard Dawkins vuonna 1976 kuvaamaan eräänlaista viruksenkaltaista ilmiötä, joka leviää laajalle ja jonka käyttöä voi olla mahdotonta täysin ymmärtää tai järjellä perustella (Mark A. Jordan 4.2.2014: <https://www.richarddawkins.net/2014/02/whats-in-a-meme/>). Meemin käsitteen käyttöalaa on vaihtunut biologiasta sosiaaliseen kielenkäyttöön, mutta Dawkinsin-aikainen kuvaus tuntuu yhä yllättävänkin sopivalta. Englanninkielisen Wikipedian määritelmä meemille taas on seuraavanlainen: “A meme is an idea, behavior, or style that spreads by means of imitation from person to person within a culture—often with the aim of conveying a particular phenomenon, theme, or meaning represented by the meme. A meme acts as a unit for carrying cultural ideas, symbols, or practices, that can be transmitted from one mind to another through writing, speech, gestures, rituals, or other imitable phenomena with a mimicked theme. Supporters of the concept regard memes as cultural analogues to genes in that they self-replicate, mutate, and respond to selective pressures.” (<https://en.wikipedia.org/wiki/Meme>.) Ylen reportaasissa (23.5.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-10784860>) kielitieteilijä Kukka-Maaria Wessman puhuu *meemienlukutaidosta*, mikä kertoo paljon termin monimuotoisuudesta.

-konstruktioon. Leppiniemen tutkiman 20 meemin joukossa on kieliopillisilta elementeiltään ja rakenteeltaan useita *se tunne, kun x* -konstruktiota jossain määrin muistuttava meemejä: “ilmeeni kun ”, “kun oot kattonu”, “kun kaunis nainen flirttailee” ja “kun hyttyset ei pilaa juhannusta”. (Leppiniemi 2016: 32–33, 59–63.) Kaikkein tyypillisimmillään meemeissä yhdistyy teksti ja kuva, mutta näin ei yksinomaaisesti ole, joten meemi-määritelmä sopii tältäkin osin hyvin *se tunne, kun x* -konstruktioon. Konstruktiota voi pitää eräänlaisena meemi-idiomina. Tyypillinen idiomi koostuu kielenkäyttäjälle tutuista lekseemeistä, joita käytetään semanttisesti uudenaikaisena yhdistelmänä, norminmukaisesta poikkeavalla tavalla. Idiomit eivät usein esiinny itsenäisesti, vaan tarvitsevat ympärilleen tietynlaisia täydennyksiä, mutta ovat samalla niin konventionaalistunut osa kieltä, että niiden käyttö on tietyssä mielessä automatisoitunutta. (Kortelainen 2011: 76–77, 99–100.)

Lisäksi *se tunne, kun x* -konstruktion nähdään olevan suomenkielinen vastine englanninkieliselle meemille *that feeling when* eli *TFW*⁵. *Se tunne, kun x* -konstruktion käyttö itsessään ja tekstien aloituksena vaikuttaa olevan käännösvastine, joka toisaalta yksikön 2. persoonaa hyödyntäen kenties osoittaa lähtökohdan olevan kielessä, jossa muodollinen ja ilmipantu subjekti on välttämätön. Esimerkiksi Helasvuo ja Laitinen kuvaavat (2006: 179) taas nollapersoonaa suomen kieleen sopivana käännösvastineena englannin yksikön 2. persoonan yleistävälle käytölle. Englannin kielessä ei suomen kielen kaltaista nollapersoonaa tai edes nollasubjektia ole konstruoitavissa, vaan englannin vastine kyseessä olevalle konstruktiolle on poikkeuksetta *that feeling when you*. Seppänen kuvaa artikkelissaan (Kielikello 3/2000), että kansanlingvistiikassa eli niin sanotusti maallikoiden kielinäkemyksissä on viime vuosina korostunut uskomus avoimen yksikön 2. persoonan englantilaisuudesta. Toisaalta suomenkielinen käännösvastine *that feeling when* -meemistä on kuitenkin pystynyt mukautumaan suomen kielelle varsin tyypillisiin geneerisiin ja yleistäviin persoonan ilmaisun tapoihin, ja tällöin myös nollapersoonaa on yhtä lailla päässyt vakiintumaan konstruktion käyttöön. Myös Hakulinen kuvaa (2001 [1987]: 214–215) suomen kielen nollasubjektin käytön olevan samantapaista kuin sen englannin kielen vastineiden, joissa on ilmipantu subjekti.

---

⁵ Englanninkielinen [Urban Dictionary](#) (joka on Wikipedian tavoin kaikkien kielenkäyttäjien muokattavissa) määrittelee *TFW*-ilmaisun yleisimmät merkitykset seuraavasti (vapaasti suomennettuna):

1. Ilmaus, joka tarkoittaa *that feel when*, ja jota seuraa jokin tuntemus, johon pitäisi pystyä samaistumaan.
2. Lyhennys ilmauksesta *that feeling when*. Käytetään kuvailemaan erityisen emotionaalisesti latautunutta kokemusta, joko positiivista tai negatiivista.
3. *That feel when*. Internetslangia.
4. *That face when*. Internetslangia.

2.1.2 Asynkronia ja puhetilanne sosiaalisessa mediassa

Lähtöolettamukseni tässä tutkimuksessa on, että persoonavalintoihin ja tämän myötä sekä puhetilanteen että lukijapaikan rakentumiseen vaikuttaa sosiaalisen median yhteisöllinen luonne. Mielenkiintoista tutkimusasetelmassani on sosiaalisen median tekstien yhteisöllisyyden lisäksi niiden eräänlainen kaksiaikaisuus: tekstien kirjoitushetki ja lukuhetki ovat keskenään vääjäämättä erilaiset. Lisäksi lähtöolettamukseni on ymmärrys siitä, että aivan kuten puheessa, myös kirjoitetussa kielessä vuorovaikutus on ydinominaisuus. Vaikka tutkin toisinaan jopa impersonaalisiksi, passiivisimaisiksi luokiteltuja persoonia, on persoonatutkimukseni lähtöasetelma hyvin interpersonaalinen. Rahtu, Shore ja Virtanen määrittelevät (2018: 14–15) tämänkaltaisen vuorovaikutuksen tarkastelun olevan keskiössä erityisesti mediateksteissä, jotka tuotetaan ja tulkitaan *asynkronisesti* – eri tilanteissa, eri hetkinä. Täten myös puhetilannetta sosiaalisen median kirjoitusten yhteydessä on haastavaa kuvata, koska tekstit lähtökohtaisesti kirjoitetaan kahta tilannetta varten; kuvittamaan kirjoittajan omaa, mahdollisesti hyvin välitöntä kokemusta, mutta myös samaistuttamaan lukija ja kuvittelemaan itsensä puhetilanteeseen omaa kokemusmaailmaa ja maailmantietoa heijastellen.

Uskallankin varovaisesti ehdottaa, että puhetilanteen yksiselitteinen konstruoiminen sosiaalisen median teksteistä on lähtökohtaisesti mahdotonta ja ehkä tarpeetontakin. Puhetilanteen käsitteeseen liittyy tiiviisti kieliopillisia elementtejä, kuten deiksis ja semanttista tulkintaa ohjaavat vihjeet, mutta puhetilanne tutkimani konstruktion yhteydessä on jo lähtökohtaisesti poikkeava. Semanttinen “todellisuus”, ymmärrys *se tunne, kun x* -tekstin linkittymisestä tekstin kirjoittajan menneisiin kokemuksiin on helppo muodostaa, vaikka syntaktisesti tätä ei paljastettaisi ollenkaan.

Puhetilanteen käsitteestä moniulotteisen tekee sekin, että sosiaalisen median tekstit ovat funktioiltaan varsin monipuolisia. Tällaisten tekstin kohdalla toteutuvat Roman Jakobsonin kuvaamista kielellisen kommunikaation funktioista niin *emotiivinen* (ilmaisullinen, lähettäjäpainotteinen), *konatiivinen* (vetoava, vastaanottajapainotteinen), *referentiaalinen* (esittävä, kuvaava) kuin *faattinenkin* (kontaktia luova) funktio (Tieteen termipankki). Sosiaalisen median tekstit ovat usein myös temporaalisesti ajattomia ja rajattomia; tekstit saattavat ankkuroitua spesifiin hetkiin, mutta ne usein ovat kuviteltavissa ja tulkittavissa ilman aktuaalista aikasidonnaisuutta.

Puhetilanteen käsite on sikäli kuitenkin mielenkiintoinen tämän tutkielman kontekstissa, että 1. ja 2. persoona tunnetaan niin sanottuina puheaktipersonoina. Ne ovat siis

aktiivisesti mukana kuvatussa puhetilanteessa; 1. persoonassa kertojana ja 2. persoonassa kuulijana ja vastaanottajana. Tämä asetelma ei ole staattinen, vaan mukautuu riippuen siitä, kuka on kertovassa ja kuka vastaanottavassa roolissa. Mutta muuttuuko tämä rooli sosiaalisen median asynkronisissa teksteissä? Näkisin, että *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä puhuteltava 2. persoonassa on päällekkäisesti niin kokija kuin tekijäkin. Hän vastaanottaa alkuperäisen tekstin kirjoittajan tarinaa ja samanaikaisesti kertoo ja jatkaa aktiivisena tekijänä samaa tarinaa omia vastaavanlaisia kokemuksiaan peilaten. Sekä kirjoittaja että lukija tekevät oman käsitteistyksensä tekstistä ja luovat niihin oman merkityksensä, paljolti toisistaan riippumatta. Tämä vastaa myös esimerkiksi Benvenisten käsitystä siitä, että 1. ja 2. persoonassa ovat rooleja, joista vuorovaikutuksessa käydään neuvotteluja ja jatkuvaa vaihtokauppaa (Benveniste 1971: 218–219). Vastaanottotilanne sosiaalisen median teksteissä on hyvin aktiivinen, kirjoitustilanne taas jos ei passiivisempi niin yksipuolisempi kuin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Lopulta teksti on kuitenkin aina vuorovaikutusta ja sosiaalisen median tekstitkin kirjoitetaan luettavaksi ja koettavaksi, oli niiden luonne kuinka asynkroninen tahansa.

Tämänkaltaisen näkemys luo ennako-odotuksen siitä, että *se tunne, kun x* -konstruktion kanssa käytetään enemmän avointa, aktiivista yksikön 2. persoonaa kuin herkästi persoonattomaksi, passiivinkaltaiseksi luettavaa nollapersoonaa – ihmiset pyrkivät myös sosiaalisessa mediassa vuoropuheluun, dialogiseen toimintaan. Tämä toisaalta on pitkälti vain intuitiivista – usein kielellisen vuorovaikutuksen tutkimus kun on keskittynyt puheen ja kasvokkaisen vuorovaikutuksen tutkimiseen eikä sosiaalisessa mediassa toteutettuun tekstuaaliseen vuorovaikutukseen.

2.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on ensinnäkin kuvata määrällisesti *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä ilmenevää nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan käyttöä. Tulen sivuamaan myös muiden persoonien käyttöä konstruktion yhteydessä, mutta pääpainoni on kuitenkin kahdessa mainitsemassani persoonassa siitä yksiselitteisestä syystä johtuen, että tutkimukseni aineiston valossa nuo kaksi persoonaa näyttäytyvät määrällisesti selvästi hallitsevina. Kiinnostukseni nollapersoonaan ja avoimeen yksikön 2. persoonaan on lähtöisin paitsi niiden selkeästi muita persoonia runsaammasta esiintymisestä *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä, myös niiden intuitiivisesti tulkitsemistani yllättävän samankaltaisista ja limittyvistä käyttötavoista. Myös Heikkinen on (2012: 43) pakinoiden geneerisiä (avoimia)

persoonaviittauksia käsittelevässä pro gradu -tutkielmassaan huomannut, että nämä kaksi persoonaa jakavat paljon samoja merkityksiä.

Toinen ja myös tärkein tavoitteeni tutkimuksessani on kuvata ja pohtia laadullisesti, millaisia puhetilanteita ja intersubjektivisia paikkoja nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan käyttö luovat *se tunne*, *kun x* -konstruktion yhteyteen. Lähtöasetelmani nojaa siihen, että niin nollapersoonana kuin avoin yksikön 2. persoona voivat puhutella ketä tahansa – semanttisesti. Tekstuaalisella tasolla tilanne ei ole yhtä yksiselitteinen, mutta pyrin löytämään aineistotekstien syntaksista elementtejä, jotka mahdollistavat tekstien intersubjektiviisen luennan. Tämän kuvauksen ja analyysin yhteydessä pohdin persoonavaihtelua ja mielenkiintoisia persoonan ilmentymiä konstruktion käytön yhteydessä. Tarkastelen myös yleisesti persoonavalintojen yhteyttä *se tunne*, *kun x* -konstruktion käytön konventioihin.

Lähtökohtani oli tutkielman työstön alkaessa tutkia persoonamuotojen näkymistä predikaattiverbin yhteydessä. Tutkimukseni edetessä osoittautui kuitenkin kiinnostavaksi tutkia persoonavalintojen näkymistä predikaattiverbistä ilmi käyvien persoonapäätteiden lisäksi myös muissa kielellisissä elementeissä, kuten esimerkiksi possessiivisuffiksien sekä pronomininkaltaisten *itsen* ja *oman* käytössä – muun muassa näitä tulen siis käsittelemään. Pääpaino on predikaattiverbistä ilmi käyvissä persoonavalinnoissa ja näiden yhteydessä mahdollisesti ilmipannuissa persoonapronomineissa, mutta en ole lukittautunut ainoastaan persoonavalinnan näkymiseen kieliopillisessa subjektissa tai predikaattiverbissä. Tämän vuoksi halusin lopulta laajentaa analyysiani koskemaan nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan ilmenemistä myös objektina tai muunlaisena puheenalaisena olevan tekijyyden tai kokijuuden ilmentymänä.

Teoriataustaltaan tutkimukseni pohjaa kognitiiviseen kielentutkimukseen ja sen sisällä erityisesti Langackerin kuvaamaan kognitiiviseen kielioppiin ja kielen konstruointiin. Kognitiivisen kieliopin mukaan kielioppi ei ole kielenkäytöstä itsestään irrallinen, mekaaninen tai pelkästään sopimuksenvarainen systeemi. Sen sijaan kieliopin nähdään olevan joustava ja muovautuvan käytössä, muovaavan kielenkäyttäjän sisäisiä tietorakenteita ja tapoja tarkastella kielellistä ympäristöään. Yleisestikään kielioppia ei eroteta esimerkiksi vuorovaikutuksesta, semantiikasta tai leksikosta, vaan sen nähdään olevan jatkuvassa vuorovaikutuksessa niiden kanssa. (Langacker 2008: 6–9; Onikki-Rantajääskö 2010: 47–51.) Tavoittelenkin kognitiivisen kieliopin yhdistämistä vuorovaikutuksellisen tekstiformaatin konventioiden tutkimiseen ja yleisesti vuorovaikutuslingvistiikkaan. Tutkimuskysymykset olen määritellyt seuraavanlaisiksi. Tutkimuskysymysten järjestys ilmaisee ennen kaikkea niiden käsittelyjärjestystä tässä tutkielmassa.

- Paljonko *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä käytetään nollapersoonaa? Entä avointa yksikön 2. persoonaa? Käytetäänkö konstruktion yhteydessä muita persoonia?
- Millä keinoilla nollapersoona rakentaa puhetilannetta ja luo tekstiin intersubjektiiivisuutta? Entä avoin yksikön 2. persoona?
- Millaisia persoonakonventioita *se tunne, kun x* -konstruktion käytöllä on? Onko persoonien käyttöyhteyksissä nähtävissä säännönmukaisuutta?

3. Aineisto

Tässä pääluvussa esittelen aineistoni ja kuvaan sen rajaamisen periaatteet ja tutkimuksen kannalta keskeiset tutkimuseettiset kysymykset. Olen kuvannut aineistonkeruuprosessia mahdollisimman tarkasti, jotta lopullinen aineisto olisi mahdollisimman läpinäkyvä ja tutkimuseettisesti kestävä. Esittelen aineiston tässä luvussa, ja myöhemmin tutkielman luvussa 5.1 jaottelen yksityiskohtaisemmin eri persoonien esiintymistä aineistossani niin lukumääräisesti kuin prosentuaalisestikin.

3.1 Aineiston esittely

Pro gradu -tutkielmani aineiston pohja on kandidaatintutkielmani aineistossa, joka koostui 162 *se tunne, kun x* -alkuisesta Facebook-päivityksestä. Kandidaatintutkielmani aineistoa olen tätä pro gradua varten laajentanut.⁶

Kandidaatintutkielmani aineiston kokosin yksinomaan omien Facebook-kontaktieni ja itseni kirjoittamista päivityksistä⁷. Nyt olen laajentanut aineistoa tekemällä hakuja, jotka koskevat mahdollisimman monipuolisesti erilaisissa julkisissa ryhmissä julkaistuja tekstejä. Julkisiksi asetetut tekstit osoittautuivat runsaudensarveksi, ja jouduin tekemään joitakin melko mielivaltaisia päätöksiä siitä, mistä aineistoesimerkkejä lopulta poimin.⁸ Suuren osan

⁶ Kandidaatintutkielmani tavoin olen säilyttänyt tekstien alkuperäisen kirjoitusasun eli mahdolliset oikeinkirjoitusvirheet. Tämän lisäksi erona kandidaatintutkielmaani olen suoraan kopioinut aineiston uudemman osan emoji- eli hymiö- ja kuvasymbolit. Kandidaatintutkielmani aineistossa esiintyneet emoji- ja kuvasymbolit ’käänsin’ tuon tutkielman työstövaiheessa perinteisiksi näppäimistösymboleiksi niiltä osin, kuin tämä oli mahdollista.

⁷ Itse kirjoittamani päivitykset on kirjoitettu kauan ennen korkeakouluopintojani ja siten ennen tietoa tutkimuksista, jotka tulen tekemään. Itse kirjoittamieni tekstien käyttö ei täten ollut eikä ole nytkään tutkimuksen puitteissa ongelmallista.

⁸ Huom. En tarkoita, että olisin tietoisesti valikoinut aineisto-osumia, vaan poimin aineistooni ne tekstiesimerkit, jotka päädyin lukemaan. *Se tunne, kun x* -alkuisia tekstejä vaikuttaa kuitenkin olevan Facebookissa valtavasti, ja uskon Facebookin omien hakutoimintojen algoritmien vaikuttaneen siihen, mitkä tekstit suodattuivat luettavakseni omaan syötteeseeni.

aineistoni tuoreemmasta osasta olen kerännyt Facebookin yleisellä hakutoiminnolla hakemalla *se tunne kun* tai konstruktion varianteilla ja valitsemalla julkiset hakutulokset. Julkisista ryhmistä aineistoriittoisimmaksi osoittautui *Ei menny niiku Strömsössä*⁹. Paljon aineistoa olen kerännyt myös yksityishenkilöiden julkisista Facebook-teksteistä sekä *Geek Women Unite (Finland)* -ryhmästä. Olen myös tehnyt päivityshaun niiden Facebook-kontaktieni yksityisistä päivityksistä, joiden tekstien hyödyntämiseen sain suostumuksen kandidaatintutkielmaani varten keväällä 2018.¹⁰ Tämä päivityshaku tosin tuotti vain muutaman uuden aineisto-osuman.

Instagramin puolella pitäydyin aluksi seuraamieni julkisten tilien *se tunne, kun x* -päivityksissä, joita keräsin niin syötteessä kuin story-ominaisuudessa julkaistuista teksteistä. Tämä osoitti kuitenkin tarjoavan varsin niukasti materiaalia, joten lopulta päätin laajentaa aineistoani koskemaan Instagram-kuvien yhteydessä olevia tekstejä, jotka alkavat *se tunne, kun x* -konstruktiolla. Näitä etsin yksinomaan aihetunnistehaulla eli *hashtagin #setunnekun* kautta. Aineistossani onkin Instagramista kerättyjä esimerkkejä, jotka alkavat tuolla aiheutunnisteella. Tämän relevanttiutta perustelen konstruktion konventionaalisuudella; sillä, että hashtag on helppo lukea konstruktiona, eräänlaisena lauseena yhden monimutkaisen sanan sijasta.

Olen tehnyt myös elo-syyskuun 2019 aikana muutaman kerran Google-haun “se tunne kun” ja tarkastellut osumia, joita haku ensimmäiseksi tarjoaa, ja päätenyt poimimaan joitakin aineisto-osumia myös tätä kautta. Rajausta ja valikointia olen tehnyt siltä osin, että olen saanut aineistoni koskemaan nimenomaan tekstinalkuisia *se tunne, kun x* -konstruktion käyttöjä. Google-haun osalta tämä on tarkoittanut pitkälti artikkelien pää- ja väliotsikoita ja erittäin pienessä määrin leipätekstien aloituksia. Google-haun kautta kerätty aineisto on 19 osumaa eli suppeahko, mutta yhtä kaikki kiinnostava lisä aineistooni. Google-haun puolella aineistoa kerryttäessäni esimerkiksi huomasin blogitekstien ja kolumnien osoittavan niiden kirjoittajan selkeästi tuntevan *se tunne, kun x* -konstruktion käytön kieliopilliset konventiot ja käyttävän konstruktiota varsin yhdenmukaisesti sosiaalisen median julkaisujen kanssa. Kaikkien aineistoni laajuus on 268 Facebook-tekstiä ja 44 Instagram-tekstiä eli yhteensä 312 *se tunne, kun x* -alkuista, sosiaalisesta mediasta poimittua tekstiä. Google-haulla kerätty aineisto mukaan

---

⁹ On huomionarvoista, että tämän ryhmän pääasiallinen tarkoitus käy yksi yhteen konstruktion *se tunne, kun x* empatiahakuisen käytön kanssa. Ryhmän kuvauksessa kerrotaan seuraavasti (5.5.2020): ”Kaikille arjen antisankareille —, joiden projektit eivät koskaan pysy aikataulussa, sormiin tulee aina tikkuja ja/tai liimaa, keitokset palavat pohjaan ja joiden remonttimailloja ja verstaissa ärräpäävät lentelevät. Tule jakamaan kokemasi mokat ja kömmähdykset muidenkin kanssa!”

¹⁰ Kirjallista suostumusta pyytäessäni ilmoitin myös, että saatan käyttää aineistoa myös pro gradu -tutkielmassa.

lukien koko tutkielman aineisto koostuu yhteensä 331 *se tunne, kun x* -konstruktiolla alkavasta tekstistä.¹¹

3.2 Aineiston rajausta ja käsittely

Kandidaatintutkielmassani totesin, että pidemmissä kuin yhden virkkeen teksteissä persoonavalinnassa on todennäköistä vaihtelua: ”usein toinen tai viimeistään kolmas virke rikkoo ensimmäisen virkkeen avoimuuden ja ankkuroimattomuuden illuusion ja on kirjoitettu yksikön ensimmäisessä persoonassa” (Siljander 2018: 18). Tämän tutkimuksen aikana kuitenkin huomasin, että pidemmätkin tarinat ja erityisesti persoonanvaihdosten analysointi ovat antaneet materiaalia mielenkiintoiseen analyysiin. En ole aineiston kerryttämisvaiheessa tietoisesti sivuuttanut kuin ainoastaan muutamia todella pitkiä, esseemäisen pituisia tekstejä.

Oleellista aineiston keräämisessä olen kokenut olevan myös sen, että aineiston tekstit ovat tekstuaalisesti itsenäisesti ymmärrettävissä. Olen siis rajannut aineiston ulkopuolelle sellaiset tekstipäivitykset, jotka alun perin on julkaistu selkeästi riippuvaisina jostakin visuaalisesta esityksestä, eli jos ne esimerkiksi kommentoivat kuvaa tai videota. (ks. Siljander 2018: 6.) Toisaalta olen tiedostanut, ettei tekstipäivitysten varsinainen tulkinta ole relevanttia tutkimukseni kannalta, joten olen aineistonkeruuvaiheessa sisällyttänyt aineistooni myös runsaasti sellaisia tekstejä, jotka on julkaistu visuaalisen esityksen yhteydessä. En ole rajannut aineiston ulkopuolelle kieliopillisesti ns. vaillinaisia tai epäselviä tekstejä, joista esimerkiksi puuttuu predikaatti tai subjekti. Tämän vuoksi aineistossani ovat esimerkiksi seuraavanlaiset tekstit:

5) *Se filis, kun #sote.* (FB)

6) *Se tunne kun nälkävuotta pidempi suvantosilta x2 puolen tunnin sisään kävellessä :* (FB)

Selvennettäköön vielä, että aineistossani on myös tekstejä, joissa avoin yksikön 2. persoona ei näy ainoastaan ilmiäntä subjekti-NP:nä eli persoonapronominina taikka persoonapäätteenä predikaattiverbissä, vaan persoona voi näkyä myös esimerkiksi objektina tai adverbiaalilausekkeessa, jossa sitä ilmentää persoonaviitteinen lekseemi. Esimerkkinä tämänkaltaisista teksteistä ovat esimerkit 7 ja 8, joista ensin mainitussa yksikön 2. persoona

---

¹¹ Aineiston jakautuminen konstruktion puhekielisen nominivarianttien osalta näyttää seuraavalta: Facebookista kerätyistä teksteistä 29 alkaa konstruktiolla *se filis, kun x*. Instagramista kerätyistä teksteistä 7 alkaa konstruktion tällä muodolla. Kokonaisuudessaan aineiston teksteistä puhekielisempää varianttia esiintyy siis 36 tekstissä, mikä on hieman alle 11 % koko aineiston koosta.

näkyä paikkaa ilmaisevasta adverbialista, ja jälkimmäisessä passiivimuotoisen toiminnan objektina – passiivihan ei subjektia voisi edes saada.

7) *Se tunne, kun vauva nukahtaa syliisi.* (FB)

8) *Se tunne kun **sut valitaan** kantasolujen luovuttajaks... on itseasiassa aika mukava. Jännittävää* (FB)

Nollapersoonan osalta olen katsonut nollaa olevan muissakin lauseenjäsentehtävissä kuin subjektin paikalla eli tyhjän subjektipaikan muodossa. Esimerkkeinä nollan erilaisista käytöistä ovat 9 ja 10, joista ensin mainitussa käytetään säännönmukaisesti nollasubjektia. Jälkimmäisessä nollapersoonaa voidaan lukea kokijan paikalle, objektiksi.

9) *Se ku **(0) päättää**, et **(0) ajattelee** vaa ranskaks ja lopult **(0) huomaa** ajattelevansa ruotsiks.* (FB)

10) *Se tunne, kun facebook **ei päästä (0:a)** kirjautumaan sisään kuin vasta neljännellä yrityksellä 8(* (FB)

Käsittelen aineistoani sekä laadullisesti että määrällisesti, tutkielman pääpainon ollessa kuitenkin ensin mainitussa. Määrällisen analyysin osalta luokittelen aineistostani ilmi käyviä persoonavalintoja nollapersoonaan, avoimen yksikön 2. persoonaan sekä hieman myös muihin avoimiin tai yleistäviin rakenteisiin.

Aineistossa on osumia, jotka eivät persoonan ilmentämisensä puolesta sovi luontevasti osaksi konventionaalista kielioppinäkemystä persoonista. Tällaisia ovat muun muassa lauseet, jotka tulkitse nollapersoonalauseen osalta yllä kuvaaman esimerkin 10 mukaisesti kokijalauseiksi. Monessa tapauksessa olen ollut puhtaasti oman tulkintani varassa, ja tähän kiteytyykin nollapersoonan tutkimisen haasteellisuus. Tämänkaltaiset monitulkintaiset esimerkit, joiden osalta en ole varma nollan kaltaisen persoonan tekstiin lukemisen tarkoituksenmukaisuudesta olen kuitenkin sisällyttänyt analyysiin. Aineiston laadullisen analysoinnin keskiössä on semanttinen ja käytännönläheinen lähestyminen sosiaalisen median kirjoitettuihin, vuorovaikutuksellisiin teksteihin.

3.3 Tutkimuseettiset kysymykset

Yhteisöpalvelujen niin sanottu nopean viestinnän luonne on mietityttänyt minua tutkimuseettisesti.¹² On kuitenkin muistettava, että kaikki julkiseen, kaikille avoimen pääsyn sosiaaliseen mediaan julkaistu teksti on teoriassa aivan vapaassa käytössä. Täten olen koonnut jonkin verran aineistoa aivan vapaasti Instagramista, varmistaen, että poimimani tekstit ovat niiden poimintahetkellä julkisista eli kaikille avoimista profiileista. Aineistoon keräämäni uudet Facebook-tekstit ovat kaikki olleet aineistoa kerätessä (pääasiallisesti syyskuussa 2019) asetettu julkisiksi, joten niiden käyttöön en ole tarvinnut erityistä lupaa. Koko kandidaatintutkielmassani käyttämäni aineistoon minulla oli valmiiksi käyttö lupa.¹³ Tuolloin keräämälleni aineistolle pyysin lupaa käyttää tekstejä mahdollisesti myös pro gradu -tutkielmassani. (ks; Siljander 2018: 6–7, 29.) Julkiset Facebook-päivitystekstit sekä niin ikään Facebookin omistaman yhteisöpalvelu Instagramin kaikille avoimet tilit ja niiden kirjoitukset ovat vapaasti hyödynnettävissä.¹⁴ Tutkielmani aineiston keruussa tutkimuseettiset kysymykset on täten huomioitu. Olen lisäksi suojellut aineistossa esiintyvien henkilöiden anonymiteettia muuttamalla erisnimet, mikäli niitä teksteissä on esiintynyt. Näin olen toiminut sekä asetuksiltaan yksityisten että julkisten tekstien kohdalla.

4. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tätä päälukua läpäisee kaksi tutkielmani kannalta erittäin oleellista teemaa. Ensin kuvaan tutkielmani kannalta oleellisen kielitieteellisen viitekehyksen, keskittyen ensin kognitiiviseen kielentutkimukseen ja tämän jälkeen vuorovaikutuslingvistiikkaan. Kuvattuani kielitieteellisen viitekehyksen siirryn kuvaamaan aiempaa suomen kielestä tehtyä persoonatutkimusta siten, että ensin kuvaan lyhyesti suomen kielen persoonajärjestelmän pääpiirteet ja yleisiä yleistäviin persooniin liittyviä havaintoja. Tämän jälkeen esittelen aiempaa nollapersonaatutkimusta sekä aiempaa avoimen yksikön 2. persoona tutkimusta.

---

¹² Olen pohtinut muun muassa, onko ongelmatonta koostaa aineistoa teksteistä, jotka ovat nähtävillä mahdollisesti vain yhden vuorokauden ajan, kuten on esimerkiksi Instagramin Stories-toiminnossa julkaistun sisällön laita. Pohdin myös, onko eettistä hyödyntää julkisten Instagram-tilien tekstejä, mikäli tili myöhemmin muutetaan salatuksi, eikä aineiston todenperäisyyttä siten voida varmentaa.

¹³ Kokosin kandidaatintutkielmani aineiston valtaosin yksityisistä Facebook-tilapäivityksistä, joita etsin omien Facebook-kontaktieni päivityksistä, joten luvan kysyminen oli tutkimuseettinen edellytys tuolle aineistolle.

¹⁴ Ks. *Data Policy*: https://www.facebook.com/full_data_use_policy

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen määrittäminen ja selvittäminen itselleni ei ollut täysin ongelmaton tai suoraviivaista. Luukka kuvaa tätä haastetta osuvasti (1994: 227–228): “Todellista kieliopin käyttöä tutkiva joutuu väistämättä selvittämään välinsä kieliopin käsitteiden kanssa. Vaikka kieliopin tarkoituksena ei olekaan kuvata performanssia, täytyy niiden välille olettaa jonkinlainen suhde. – – Ongelmalliseksi tilanteen tekee se, että kieli (*la langue*) voidaan johtaa puhunnasta (*la parole*), mutta puhuntaa ei voidakaan johtaa kielestä.” Omalla kohdallani keskeiseksi teoreettiseksi haasteeksi osoittautui tasapainottelu abstraktin ja melko yläkäsitteisen kognitiivisen kielentutkimuksen ja käytännöllisemmän vuorovaikutuslingvistiikan välillä. Kielioppikäsitteistäni on kuitenkin sekä kognitiivinen että deskriptiivinen, ja olen antanut oman kielioppikäsitteistäni ohjata tutkimusotteiden määrittäytymistä tässä tutkielmassa.

4.1 Kognitiivisen kielentutkimuksen viitekehys

Seuraavaksi pohdin lyhyesti kognitiivisen kielentutkimuksen viitekehystä ja sen keskeisiä käsitteitä tutkielmani kannalta oleellisin osin. Kognitiivinen kielentutkimus on laaja joukko erilaisia tutkimussuuntauksia, joita yhdistävä peruspilari on näkemys kielenkäyttäjän ensyklopedisen tiedon merkityksestä kielen käytössä sekä kielen skeemaisuudesta eli mielikuva- ja kokemusperustaisuudesta. Myös ensyklopedisen tiedon eli niin sanotun maailmantiedon rooli kielelle nähdään ensiarvoisena, eikä kielenaineksen semantiikkaa rajata erilleen maailmantiedosta. (Onikki-Rantajääskö 2010: 47–48.)

Kognitiivinen kielioppi on kognitiivisen kielentutkimuksen kehittäjän Ronald W. Langackerin perintöä. Onikki-Rantajääskö kuvaa kielioppia seuraavasti: “Kognitiivisessa kieliopissa kielellinen merkitys on osa käsitteistystä, ja erillistä mielen kieltä tai muuta representaatiota ei oleteta.” (mts. 48.) Kognitiivisen kieliopin mukaan asiantilat voidaan käsitteistää erilaisilla kielellisillä keinoilla, ja kielenkäyttäjä voi ja hänen täytyy tehdä valintoja siitä, millaisia kielenopillisia vaihtoehtoja käyttää (Etelämäki, Herlin, Jaakola & Visapää 2009: 172–173).

Meemitaustansa ja moninaisen käyttönsä vuoksi konstruktio *se tunne, kun x* lienee monille sosiaalisen median käyttäjille ainakin jossakin määrin tuttu ilmiö, ja se aktivoi samastuvaa ja affektiivista luentaa tekstinalkuisen käyttönsä ja toisteisten käyttötapojensa myötä. Laajat käyttöyhteydet kuitenkin aktivoivat myös hyvin laajan kehyksen ja lukuisia käsitteistyksiä. Konstruktion käyttöä määrittääkin lopulta yksi keskeinen semanttinen

konventio: samastumiseen ja jaettuun kokemukseen kutsuminen (Siljander 2018: 16–19). Syntaktisella tasolla keinoja tuon konvention ylläpitämiseen on monia.

4.1.1 Kielen konstruoinnista

Osana kognitiivista kielioppia toimivat niin kutsutut konstruoinnin ulottuvuudet, joiden avulla kuvataan paitsi yksinomaan ominaisuuksia, jotka liittyvät kielellisiin ilmiöihin itsessään, myös ominaisuuksia, joiden avulla kuvataan kielellisten ilmiöiden kokemista vuorovaikutuksessa. Kognitiivisen kieliopin mukaan kieli on semanttisesti motivoitunutta: se on aina paitsi käsitteellistä, myös näkökulmaistettua. (Möttönen 2016: 2.) Kognitiivisen kieliopin mukaan konstruointi on kielen merkitysten jäsentymistä ja jäsentämistä (Langacker 2008: 55).

Kielen konstruoinnin kannalta on tärkeää ymmärtää **skeeman** käsite. Kielitieteessä skeemalla tarkoitetaan sitä, että kielen ymmärtäminen perustuu ihmiseen kognitioon ja aiemmin opittuun tietoon. Ihminen oppii luontaisesti uusia asioita vanhojen kokemusten valossa ja niiden kautta. Skeema on kokemusten pohjalta syntynyt malli, joka ohjaa kognitiivisia havaintotoimintoja, joiden seurauksena saadaan taas lisää tietoa ympäristöstä ja maailmasta. Skeemat ovat avoimia ja muuttuvia, eräänlaisia mielikuvia, jotka kognitiivisen kielentutkimuksen mukaan ovat avainasemassa siinä, miten ihminen käsitteistää ympäristöään. (Langacker 1987: 67–69, 214–217; P. Leino 1993: 40–44.) Skeema sopii hyvin tutkielmani tieteellistä viitekehystä taustoittavaksi käsitteeksi, sillä kognitiivisessa kielentutkimuksessa sen avulla tutkitaan yksittäisiä sanoja laajempia kokonaisuuksia (Jaakola 2012: 539). Lähden liikkeelle siitä, että tarkastelen *se tunne, kun x* -konstruktiota yhtenä skeemana, joka ohjaa konstruktion luentaa empaattiseen suuntaan ja joka sisältää toisinnettavissa olevia normeja konstruktion käytöstä.

Toinen kielen konstruoinnin kannalta tärkeä käsite on **spesifisyys**. Spesifisyydellä tarkoitetaan sitä tarkkuuden astetta, jolla kuvattu tilanne tai tapahtuma konstruoidaan eli kuinka kieliopillisen yksiselitteisen selkeä ilmauksen refenssi eli viittauskohde on. Spesifisyys voi ilmetä sekä sanatasolla että lausetasolla. (Langacker 2008: 55.) Näistä molemmat näen tutkimukseni kannalta relevantteina. Suomalainen toteaa (2015: 21) yksikön 2. persoonan olevan spesifisyyden kannalta monitulkintainen persoonatutkimuksen kohde: vaikka kieliopillisella tasolla yksikön 2. persoonan käyttö on hyvin spesifiä, määrittyy sen spesifisyys ja siten myös avoimeksi tai yleistäväksi tulkitseminen lopulta vasta vuorovaikutuksessa ja kontekstin ymmärtämisen myötä. Samoin näen olen avointen persoonaviittausten kohdalla ylipäättään.

Myös **korosteisuus** eli kielellisten merkkien ja merkitysten etu- tai taka-alastaaminen nousee tärkeäksi elementiksi avoimia, yleistäviä persoonamuotoja tutkittaessa. Nollapersoonassa itse predikaatti on aina korosteisessa asemassa, avoimen yksikön 2. persoonan käyttö korosteisessa asemassa mahdollistaa persoonapronominin nostamisen korosteiseen paikkaan. Tämän ovat huomanneet Varjo ja Suomalainen (2018: 358–359) vertaillen nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan käyttöä laajassa keskusteluaineistossa: koska nollasubjekttilauseissa ei ole ilmipantua subjektia, lauseen keskiössä, informaatorakenteen ensimmäisellä paikalla eli teemapaikalla on jokin muu lauseenjäsen kuin subjekti. Näkisin tämän vaikuttavan nimenomaan konstruointiin ja tulkintoihin tekstien puhetilanteista ja siitä, keitä teksti kutsuu vuoropuheluun. On aina jonkinlainen tulkintaa ohjaava valinta nostaa korosteiseen asemaan vaikkapa eksplikoitu persoonapronomini *sinä* kuin jokin predikaattiverbi. Ensin mainittu korostaa tekijyyttä, toinen itse toimintaa.

4.1.2 Kielen indeksikaalisuudesta

Indeksikaalisuus on laaja lingvistinen yläkäsite, joka kattaa sellaiset kielelliset merkit ja ilmiöt, jotka liittyvät ilmaisemansa asian kontekstiin ja siten kontekstisidonnaisesti muokkaavat sitä. Indeksikaalisuuden osalta tämän tutkielman analyysissä esiin nousevat keskeiset käsitteet ovat avoimuus, ankkurointi, deiksis ja definiittisyys.

Kielellisen persoonailmauksen avoimuus yhdistetään suomen kielen persoonien osalta usein pitkälti passiiviin ja nollapersoonaan (Suomalainen 2015: 17). Suomen persoonajärjestelmän erityispiirre on kuitenkin se, että oikeastaan mikä vain persoona voi toimia indeksikaalisesti ja referentiaalisesti avoimena ankkuroituneen viittauksen sijaan, vaikka tällainen ei normatiivisessa persoonaparadigmassa tavallista persoonien käyttöä edustakaan. Avointa persoonaviittausta käytetään norminmukaisen persoonaparadigman persoonista kaikkein tyypillisimmin yksikön toisessa ja ensimmäisessä persoonassa. (Helasvuo & Laitinen 2006: 175, 179.)

Suomen kielen tutkimuksessa on puhuttu paljon myös niin sanotuista geneerisistä persoonista tai impersonaalisista muodoista. Monet tutkijat kuitenkin puhuvat tänä päivänä mieluummin **avoimesta persoonasta**. Tätä perustellaan sillä, että termi *geneerinen persoonaviittaus* kontrastoituu eli asettuu poissulkevasti vastakkain *ankkuroidun persoonaviittauksen* kanssa. Tilanne on todellisuudessa se, että persoonaviittaus voi olla samanaikaisesti avoin ja toisaalta ankkuroitua tietyssä kontekstissa ja tietyssä

tulkintakehyksessä. (Helasvuo & Laitinen 2006: 179; Suomalainen 2015: 60–62; Helasvuo 2008: 190, 201.) Näillä perustein puhun tässä tutkimuksessa itsekin avoimesta yksikön 2. persoonasta ja avoimista persoonista yleisesti. Tätä tukee havaintoni siitä, että *se tunne, kun x* -konstruktiolle on tyypillistä olla yleisesti samastuttava (avoimuus), mutta tulkittavissa referentiaalisesti ja hyvin ankkuroiduin merkityksin osalle lukijoista, mikä ei kuitenkaan estä samastuttavan kokonaistulkinnan muodostumista (ks. Siljander 2018).

Ankkurointi taas tarkoittaa kielen ilmausten suhteutumista puhetilanteeseen. Kielen ankkuroimiskeinoja ovat tyypillisimmin ne ilmaukset, joita totunnaisesti kutsutaan juuri deiktisiksi elementeiksi – näitä ovat esimerkiksi tempukset, pronominit sekä aikaa ilmaisevat adverbit. Esimerkiksi imperfekti norminmukaisesti kuvattuna osoittaa (VISK §1530), että puheena oleva tilanne kuuluu puhetilannetta edeltävään aikaan. Persoonapronomini taas voi täsmentää, mikä on ilmaistun tilanteen osallistujan suhde puhetilanteen osallistujaan. (Etelämäki ym. 2009: 174–175.) Juuri näissä ankkuroinnin raameissa *se tunne, kun x* -konstruktiolla alkavat tekstit useasti operoivat. Paikkaa, johon kielellisesti keinot ankkuroivat puheenvuorot on usein kutsuttu **ankkuripaikaksi** (mt.). Tuo käsite on nähdäkseni toimiva myös vuorovaikutuslingvistisen *puhetilanteen* kannalta. Ankkuroimisen tai ankkuroimattomuuden kautta persoonat rakentavat koko ilmauksen toiminnallista ulottuvuutta ja vuorovaikutukseen osallistuvien välisiä suhteita. (Langacker 2008: 66–68; Suomalainen 2015: 25–26.)

Deiksis ja definiittisyys ovat indeksikaalisuuden keskeisiä pääalueita. Larjavaara on kuvannut (2007: 278–279) indeksisyyden olevan “erityinen ohjaava kuulijanäkökulmaisuus”. Piippo taas kuvaa (2016: 32–37) kielen olevan kauttaaltaan indeksikaalista ja että kielellisen ilmauksen semanttinen arvo ja sen kuvaama asiantila riippuu esittämisyhteydestä, ja että kielenkäyttäjät rakentavat sosiaalista todellisuuttaan kielen avulla. Sekä deiksis että definiittisyys ovat kielipillisiä keinoja ohjata lukijaa ymmärtämään kielipillisten ilmausten oikeat ja tarkoitetut referentit (mt.). *Iso suomen kielioppi* kuvaa deiksistä seuraavasti (VISK §1423), nostaen erityisesti esille nollapersoonan:

“--Nimitys deiksis viittaa sellaisten kielipillisten ja leksikaalisten elementtien tehtävään, jotka liittävät ilmauksen kontekstiinsa, laajemmin katsoen aikapaikkaisiin kehyksiinsä. Verbiin liittyviä kielipillisiä deiktisiä keinoja ovat persoonapäätteet sekä tempus, jolla suhteutetaan puhehetki kerrottavana olevaan tapahtuma-aikaan. Nominaalisia deiktisiä aineksia ovat persoona- ja demonstratiivipronominit. **Myös keskustelukonteksteissa käytetty**

**nollapersoona on tulkittavissa deiktisesti: tämän verbimuodon implikoimat
tarkoitteet – puhuja tai vastaanottaja – käyvät ilmi tilanneyhteydestä.¹⁵”**

Aineistoni pohjalta on huomattavissa deiksiksen näkyvän erityisesti persoonapäättein sekä aikaa ja paikkaa ilmaisevin adverbien. Myös tempus on keskeisessä asemassa deiksiksen ilmaisemisessa, ja tempusvalinnalla on persoonavalintojen ohella merkittävä tehtävä *se tunne, kun x* -konstruktion sekä intersubjektiivisen tulkinnan että erityisesti kertomuksellisen funktion rakentamisessa.

Kenties abstraktimpana, mutta läpäisevänä käsitteenä tutkimuksessani on kielen **indeksisyys** eli kielellisen merkin linkittyminen kontekstiinsa. Indekseistä puhuttaessa voidaan puhua referentiaalisista (tekstinulkoiseen todellisuuteen viittaavista) indekseistä sekä puhtaista (ainoastaan indeksikaalisen funktion sisältävistä) indekseistä (Suomalainen 2018: 322). Yleistävät persoonaviittaukset, nollapersoona ja avoin yksikön 2. persoona mukaan lukien on tyypillisesti tulkittu **referentiaalisiksi indekseiksi** eli kielellisiksi merkeiksi, joilla on erilaisia konventionaalisia merkityksiä eri puhetilanteissa (Lappalainen 2015: 438; Helasvuo 2008: 188). Indeksisiä ilmauksia on kuvattu eritoten traditiossa, joka kuvaa kielenkäytön kahtena erillisenä mutta vuoropuhelussa olevana ulottuvuutena: lausuman ja puhetapahtuman maailmana (Etelämäki ym. 2009: 175). Näiden ulottuvuuksien vaikutusalan sosiaalisen median kontekstissa ei sovi jäädä huomiotta. Lausuman eli tekstin tuottamisen ja julkaisemisen hetki sekä puhetilanteen eli tekstien luennan ja niihin reagoimisen tai reagoimatta jättämisen hetki ovat toisaalta erillään, toisaalta limittyneitä.

Mikään kielellinen merkki ei itsessään estä tekstien indeksistä ja deiktistä väärinkonstruointia. Sosiaalisella medially ja median teksteillä muutoinkin on kuitenkin omalaatuiset konventionsa, tapansa luoda referentiaalisia indeksejä niin selkeästi, että deiktiset elementit voivat säilyä tekstissä ilman, että tekstien tulkinta häiriintyy. Väitän, että tähän ei välttämättä tarvita edes omaa kielellistä merkintäänsä vaikkapa siitä, milloin Facebook-teksti on julkaistu, vaikka tämä toki luentaa auttaakin.

Viimeistään vuoteen 2020 tultaessa sosiaalisessa mediassa julkaisemisen konventiot ovat muotoutuneet niin, että puhetilanteen deiktisten elementtien sijaan voidaan spesifimmin puhua **sosiaalisen deiksiksen** elementeistä. Sosiaalisella deiksiksellä tarkoitetaan niitä kielen elementtejä, jotka rakentavat puhetilanteen osallistujien välistä vuorovaikutusta nimenomaan solidaarisuuden ja henkilöidenvälisten suhteiden kuvaamisen osalta. Persoonavalinta on keskeisimpiä piirteitä sosiaalisen deiksiksen merkitsemisessä. (Siewierska 2002: 222–223.)

---

¹⁵ Olen itse tummentanut lainauksen viimeisen virkkeen.

Näyttäisikin siltä, että nimenomaan avoin persoonaviittaus on toivottu osa *se tunne, kun x* -konstruktion sosiaalista deiksistä. Myös pelkkä nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan runsaus verrattuna vaikkapa yksikön 1. persoonaan (ks. luku 5) implikoi, että ihmisten on hyväksyttävämpää kirjoittaa muille itsestään niin, että he eivät kieliopillisen eksplisiittisesti kirjoita itsestään. Kirjoittajaorientoitunut ja -ankkuroitunut persoonaviittaus on ristiriidassa sosiaalisen median intersubjektiivisten toimintojen ja pyrkimysten kanssa.

4.2 Vuorovaikutuslingvistiikan viitekehys

Vuorovaikutuslingvistiikka on kielitieteellisen keskustelunanalyysin alainen käsite, joka on eriytynyt selkeästi omaksi erikoistumisalakseen tällä vuosituhanella. Vuorovaikutuslingvistiikka on monitieteistä ja tieteidenvälistä kielitiedettä, joka tutkii kielenkäyttäjien välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutuslingvistiikka ei ole niinkään yksittäinen metodi, vaan kielioppifilosofia, joka painottaa kielenkäytön interaktiivisuutta, intersubjektiivisuutta eli *kielenkäyttäjien välisyyttä* sekä kielen kauttaaltaan vuorovaikutuksellista luonnetta. (Lindström 2015.) Näiden piirteiden valossa saan tutkimukseni tarkoituksen ja aineiston keskustelemaan riidatta niin kognitiivisen kielentutkimuksen kuin vuorovaikutuslingvistiikan kanssa.¹⁶ Ihmisten välisen kielenkäytön – tässä tutkielmassa siis sosiaalisen median kontekstin – vuoksi kognitiivisen kielentutkimuksen viitekehys ei yksistään riitä. Tämän vuoksi on perusteltua sisällyttää tutkielmaan jokin kielen vuorovaikutuksellista ulottavuutta kielellisen muodon rinnalle nostava tutkimusote (Niemi 2015: 7–9). Samoin perustein muun muassa Niemi on yhdistänyt (mt.) myönnyttelyä tarkastelevassa tutkimuksessaan konstruktiokieliopin ja vuorovaikutuslingvistiikan. Aineistoni ja sosiaalisen median kielenkäytön asynkronisen luonteen vuoksi varsinainen keskustelunanalyysi ei ole luonteva suunta, mutta vuorovaikutuslingvistiikasta sen sijaan löytyy runsaasti tähän tutkimukseen sopivia elementtejä: läpileikkaavimpana näkemys siitä, että kieli saa merkityksensä intersubjektiivisesti, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kielellä ei vuorovaikutuslingvistiikan mukaan ole abstrakteja, sisäänkirjoitettu merkityksiä.

Tekstin kirjoittajat eivät voi yksin määritellä tekstinsä tulkintaa, vaan lopullinen tulkinta syntyy aina vastaanottajassa (Etelämäki ym. 2009: 170). Kognitiivinen kielioppi

---

¹⁶ Vaikka tyypillisin vuorovaikutuslingvistiikan tutkimusmetodi on keskustelunanalyysi, koen vuorovaikutuslingvistiikan voivan antaa näkökulmansa myös omaan kirjoitetun kielen tutkimukseeni aineistoni puheenvuoromaisen luonteen sekä aineistoni sosiaalisen systemaattisuuden (yhdenmukaisen ja melko selvärajaisen funktion) vuoksi.

keskittyy pohjimmiltaan yksittäisiin kielenkäyttäjiin kerrallaan, eikä tämä tämän tutkimuksen kontekstissa riittäisi: siksi vuorovaikutuslingvistiikka. Etelämäki, Herlin, Jaakola ja Visapää tiivistävät artikkelissaan (2009: 181) osuvasti asetelman, jota myös minä pystyn tämän tutkielman aineiston ja tavoitteiden vuoksi hyödyntämään: ”sosiaalinen on aina pohjimmiltaan kognitiivista ja samoin kognitiivinen sosiaalista.” He kuvaavat myös (mt. 178), että ”analyysin tasolla keskustelutilanteen dynaamisuus ja sitä kautta skeemojen dynaamisuus on asia, jota kognitiivisessa kieliopissa ei ole pystytty ottamaan huomioon. Yksiköt kyllä muovautuvat käyttötapahtumissa suhteessa siihen, millaisena ne ovat puhujan mielessä, mutta itse tilanteinen dynaamisuus on jäänyt kuvauksessa vielä syrjään.” Myös muun muassa Möttönen kuvaa (2016: 3) kognitiivisen kieliopin tietynlaista yksilöpsykologista lähestymisotetta riittämättömäksi: ”yksilön mieleen palautettu merkityskäsitys on yksinkertaisesti riittämätön luonnollista kieltä kuvattaessa.” Vaikka *se tunne, kun x* -konstruktion käyttötavat ovat konventionaalistuneita ja selkeästi skemaattisia, on tekstien kontekstiriippuvainen vastaanotto yhtä lailla merkittävä osa sosiaalisen median tekstien tulkintaa.

Koska *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä esimerkiksi samanmielisyyttä ja vahvistusta ei voida osoittaa kuten synkronisessa keskustelussa, osoitetaan sitä muilla keinoilla, joita sosiaaliset yhteisöpalvelut tarjoavat. Tämä vaikuttaa olevan sosiaalisen median välityksellä käydyn keskustelun koreografiaa; jaetaan sanaton sääntö siitä, että ei ole järkeä tervehtiä toista ja alkaa odottaa vastatervehdystä, sillä tätä varten on mahdollisuus soittaa, viestiä jonkin pikaviestinkanavan avulla tai tavata kasvokkain. Tämän vuoksi voidaan siis mennä suoraan narratiiviin ja itse kertomukselliseen ytimeen. Sosiaalisen median keskustelukoodiston voi mielestäni nähdä koostuvan jaksoista, vuoroista ja vieruspareista aivan kuten kasvokkaisen tai vähintään synkronisen, kuten puhelimitse käydyn keskustelun. Vuorot ovat laajempia ja kertomuksellisempia, mutta yhtä kaikki niihin odotetaan ajatuksia, kysymyksiä ja kommentteja. Aikaan sidotut vastaamisen nopeuden ehdot poikkeavat kasvokkaisesta keskustelusta.

Keskustelijoilla lähtökohtaisesti on skemaattista tietoa siitä, mitä asioita keskustelussa tehdään ja miten keskustelu etenee. Näin on oletettavasti myös sosiaalisessa mediassa ja internetin välityksellä käytävässä vuorovaikutuksessa, ja esimerkiksi nuoret ovat kuvanneet Facebookissa kautta käytävän kommunikoimisen funktioita ja normeja keskenään varsin yhdenmukaisesti (Kuokkanen 2013: 35–39).

Jonkin semanttisen tehtävän antaminen yhdelle persoonamuodolle ei ole kontekstista irrotettuna mahdollista. Konteksti siten vaikuttaa aina tekstin vuorovaikutukselliseen tulkintaan. (Luukka 1994: 235–236.) Erityisesti sosiaalisessa mediassa tämä kielentutkimuksen

elementti on jatkuvasti läsnä. Ei ole siten perusteltua pitäytyä normatiivisen kieliopin käyttötavoissa. Tältä osin deskriptiivinen kielioppi yhdistyy sosiaalisen median kielenkäyttöön lähes yksiselitteisesti preskriptiivistä kielioppia sujuvammin. Olenkin tällä perusteella läpi tutkielman työstön tukeutunut usein deskriptiiviseen *Isoon suomen kielioppiin*.

4.2.1 Lukijapaikka ja puhetilanne

Lukijapaikalla tarkoitetaan positiota, asemaa, jonka teksti tarjoaa lukijalle astua sisään tekstiin. Lukijapaikka on hyvin monimuotoisesti käytetty käsite, joka saa eri alojen tutkijoiden käytössä hieman erilaisia merkityksiä.¹⁷ (Salokanto 2017: 24–27.) Tämän tutkielman kontekstissa olen rajannut lukijapaikan tarkoittamaan abstraktia paikkaa ja tilaa, jonka tekstin kirjoittaja varaa jonkinlaiselle toivotulle, oletusarvoiselle vastaanotolle. Käytännössä hyödynnän termiä kuvatessani, millaisia mahdollisuuksia persoonavalinnat tarjoavat (tai ovat tarjoamatta) lukijalle tulla osaksi tekstiä. Lähtöolettamukseni tutkielman työstön alussa oli, että nollapersoonana luo hyvin laajan lukijapaikan. Yleistävä persoonarakenne ei itsessään viittaa eikä ankkuroidu kieliopillisin keinoin kehenkään tiettyyn henkilöön tai tekijään, vaan toimii inhimillisenä paikkana, johon periaatteessa kuka tahansa voi samastua (Visapää 2008: 99–101; Seppänen 1998: 116; Laitinen 1995a: 344). Avoimen yksikön 2. persoonan en uskonut luovan lukijapaikaltaan yhtä avointa tilaa, avointa tulkintakehystä.¹⁸ Lähtöolettamukseni osoittautui kuitenkin jossakin määrin virheelliseksi; tästä lisää myöhemmin.

Lukijapaikka-käsitettä havainnollistamaan haluan nostaa myös kieliopillisen termin osallistujarooli. Osallistujaroolilla tarkoitetaan sitä, miten tekstuaalinen lauseenjäsen osallistuu verbin ilmaisemaan tilanteeseen. (Alho & Kauppinen 2015: 174–175). Osallistujarooli on semantiikan termi, ja se koskeekin sitä, mikä predikaattiverbi on valittu ja miten se käyttäytyy suhteessa tekstuaalisiin toimijoihin, vaikuttaa koko tekstin tulkintaan ja myös siihen, miten lukija asettelee itsensä suhteessa tekstiin. Saako lukija aktiivisen roolin puhetilanteessa? Joutuuko hän sivustaseuraajaksi? Mikä on odotuksenmukaista reagointia puheenalaiseen tapahtumaan?

Puhetilanne taas on puhetapahtuman – tämän tutkielmani kontekstissa siis myös kirjoitetun tekstin – konteksti ja kehys, joka tarjoaa työkaluja tekstin luennalle ja tulkinnalle (Suomalainen 2015: 15). Puhetilanteen käsite on tutkimukseni kannalta aivan oleellinen, koska

---

¹⁷ Lukijapaikan käsitteen avulla luodaan malleja tietynlaisesta prototyyppisestä lukijasta. Esimerkiksi kirjallisuustieteessä puhutaan sisäislukijasta tai implisiittisestä lukijasta, journalistiikassa taas mallilukijasta. (Salokanto 2017: 24–27.)

¹⁸ Adjektiivin *avoin* käytöllä en tässä nimenomaisessa yhteydessä (*avoin tila*) tarkoita geneerisyyttä, vaan nimenomaan laajuutta, saavutettavuutta, avaruutta.

sen avulla voidaan tarkastella persoonavalintojen referenssiä ja vuorovaikutustilanteita, joissa persoonavalintoja tehdään. Puhetilanteeseen väkevästi liittyvät ankkurointi sekä indeksisyys, joista kerroin esitellessäni kognitiivista kielentutkimuksen viitekehystä.

Seppänen on todennut väitöskirjassaan (1998: 26–27) kieliopillisen kolmannen persoonan suhteen puhetilanteen osallistujaroolin olevan toista persoonaa mutkikkaampi, koska perinteisesti nähdään, että vain puheaktipersoonat eli puhuja (ensimmäinen persoona) ja puhuteltu (toinen persoona) voivat aktiivisesti osallistua puhetapahtumaan. Kuitenkin tämänkaltaisen jyrkkä jako ei ole aina mielekäs (mts. 29). Näin on erityisesti tämän tutkimuksen kohdalla, kun sekä avoimen yksin 2. persoonan käyttö että nollapersoonan käyttö ovat kumpikin hyvin samankaltaisella tavalla vuorovaikutteista puhuttelua, ja niiden keskeinen ero on lähinnä konstruoinnin keinoissa.

Puhetilanteet eivät ole staattisia, vaan ne ovat joustavia ja alati muuntuvia sekä tulkintasidonnaisia (Suomalainen 2018: 323). En tämän vuoksi pyri tutkimuksessani selittämään tyhjentävästi nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan ympärille rakentuvia puhetilanteita, vaan tarkastelemaan näitä puhetilanteita yleisellä tasolla ja vertailemaan erilaisia puhetilanteita keskenään niiden intersubjektiivisuudesta käsin. Etelämäki ym. kuvaa (2009: 174) puhetilannetta eräänlaisena maailman osana, joka muotoutuu jatkuvasti sitä edeltävien puhetilanteiden perustaan: puhetilanteessa keskustelijoilla on toistuvasti edessään useita mahdollisia etenemisvaihtoehtoja. Näkisin, että myös sosiaalisen median asynkronisessa kielellisessä vuorovaikutuksella on perusteellinen normikoodisto. Tämän avulla rakennetta yhdessä erilaisia sosiaalisen median puhetilanteita. Puhetilanteen muodostumisessa ja ymmärryksessä kielen indeksikaaliset, erityisesti deiktiset elementit ovat keskeisessä asemassa. “Deiktisten aineisten tulkinnassa on kyse -- siitä, mitä puhe- ja muita toimintoja on menossa ja millainen osallistumiskehikko puhetilanteessa mukana olevista muodostuu eli mitkä ovat heidän asemansa puhetilanteeseen ja kulloiseenkin puhujaan nähden”, kertoo VISK (§1424).

4.2.2 Sosiaalinen media ja intersubjektiivisuus

Intersubjektiivisuudella tarkoitetaan sanatarkasti subjektienvälisyyttä. Määritelmään yksistäänkin sisältyy näkemys yksilöiden välisestä kyvystä jakaa subjektiivisia kokemuksia niin kognitiivisesti kuin sosiaalisestikin. (Tieteen termipankki.) Sosiaalisessa mediassa tai ylipäätään yhteisöpalveluissa tuotettuja tekstejä kuvaa mielestäni hyvin *toive tai vaatimus käsitteistämisen intersubjektiivisuudesta*. Tätä termiä kuvaa hyvin havainto siitä, että

esimerkiksi eri demonstratiivipronominit jäsentävät puhetilannetta eri tavoin. Etelämäki ym. kuvaa (2009: 176) ilmiötä seuraavasti:

“Pronomini *tämä* jäsentää puhetilanteen epäsymmetriseksi: se ilmaisee, että puhuja ja vastaanottaja(t) eivät tarkastele tarkoitetta yhteisestä taustasta käsin ja että puhuja antaa tarkoitteelle tulkinnan siinä lausumassa, jossa pronomini esiintyy. Pronominit *tuo* ja *se* puolestaan implikoivat symmetristä taustaa ja sitä, että keskustelijoilla on yhtäläinen pääsy tarkoitteeseen. Jos ja kun pronominit näin ilmaisevat sitä, kuka antaa tarkoitteelle tulkinnan, ne jäsentävät samalla vuorovaikutuksen osallistujien välisiä käsitteistysuhteita — sitä, kuka tai ketkä hahmottuvat meneillään olevien kuvausten ensisijaisiksi käsitteistäjiksi — ja siten ohjaavat tarkoitteiden yhteistä tulkintaa vuorovaikutuksessa.”

Erityisesti havainto demonstratiivipronominin *se* funktiosta vuorovaikutuksen käsitteistysuhteiden rakentajana on omalle tutkimukselleni relevantti; se vahvistaa entisestään aiempaa kokemustani siitä, että *se tunne, kun x* -konstruktion käyttäjillä on melko tai erittäin yhdenvertainen pääsy konstruktion käytön konventioihin, viittaussuhteisiin ja tulkitsemiseen (ks. luku 4.1; Siljander 2018: 25–26).

Sosiaalisen median yhteisöpalveluilla on sisäänrakennettu vuorovaikutuksellinen luonne. Tila- ja kuvapäivitykset ovat omanlainen ja omaehtoinen tekstilajinsa. Sosiaalisessa mediassa niihin linkittyy usein myös affektiivisia, kuten humoristisia tai ironisia, empatiaa herättäviä tai voimaannuttavia piirteitä. Yleistävät ja avoimet persoonavalinnat ovat luontevia sosiaalisen median persoonavalintoja niiden laajojen lukijapaikkojen ja ylipäätään lukumahdollisuuksien vuoksi ja myös siksi, että sosiaalisessa mediassa kirjoitetaan tyypillisesti tekstejä samanaikaisesti sekä hyvin läheisille ihmisille että puolitutuille. Tämä luo viestintään kirjoittamattoman vaatimuksen yleistajuisuudesta ja mahdollisimman yksiselitteisestä tulkintaikkunasta. Samanaikaisesti sosiaalinen media on interaktiivista ja dialogista.

4.3 Suomen kielen persoonista ja persoonattomuudesta

Persoonalla tarkoitetaan kreikaksi *draamallista roolia*. Persoona siis nähdään eräänlaisena performanssina, jossa puhuja on ensimmäinen persoona, kuulija(t) on toinen persoona ja kaikki muut mahdolliset hahmot jonkinlaisia tilanteenulkoisia kolmansia persoonia.

Kielitieteellisesti käsitettä *persoona* ei käytetä täysin yksiselitteisesti, vaan persoonalla voidaan tarkoittaa konkreettista, kieliopillista persoonamuotoa ja persoonakategoriaa, verbin tekijää tai agenttia taikka abstraktia persoonaa, inhimillistä olentoa. (Luukka 1994: 229–230.) Haluankin siksi korostaa, että tämän tutkielman kontekstissa tarkoitan persoonalla kahta ensin mainittua, kuitenkin laajentaen verbin tekijyyden koskemaan myös kokijuutta. Kieliopilliseen

persoonamuotoon liittyy se, että keskityn persoonien tarkasteluun perinteisen persoonaparadigman (*minä, sinä, hän, me, te, he*) valossa. Semanttiseen rooliin eli persoonan ilmenemiseen tekijyyden ja agenttiivisuuden yhteydessä minun on keskityttävä siksi, että tutkimusaiheeni puitteissa kielipillinen persoona voi olla ristiriidassa semanttisen tekijyyden kanssa – tämä eroavaisuus on koko tutkielmani läpäisevä perusajatus. Pyrin tekemään mahdollisimman selväksi, mihin käyttötapaan viittaa: *persoonasta* puhuttaessa tarkoitan kielipillistä persoonaa. Semanttista toimijuutta tai kokijuutta tarkoittaessani puhun ensisijaisesti *tekijästä* tai *kokijasta*.

Suomessa persoonaa ilmaistaan kolmella kielipillisellä, syntaktisella keinolla: persoonapronomineilla, verbin persoonatunnuksilla sekä possessiivisuffikseilla. Persoonat taipuvat sijassa ja luvussa. Persoonamuotoja on yhteensä kuusi, ja nämä ovat; yksiköllinen ja moniköllinen puhujaviitteinen persoona (*minä – me*), yksiköllinen ja moniköllinen kuulijaviitteinen persoona (*sinä – te*) sekä yksiköllinen ja moniköllinen niin sanotusti tilanteenulkoinen persoona (*hän – he*). (Helasvuo & Laitinen 2006: 173.)

Helasvuo ja Laitinen (2006: 176–178) lukevat myös nollapersonan osaksi suomen persoonajärjestelmää. Nollapersona toimii passiivin tavoin siinä, että ilmisubjektittomuutensa vuoksi se ei saa persoonapronominia.¹⁹ Se ei siten voi olla osa suomen kielen normatiivista persoonapronominiparadigmaa, joka perustuu nominaalisiin persooniin (mt.). Verbin persoonatunnuksen nolla voi kuitenkin saada; tällöin verbi taipuu yksikön 3. persoonan tavoin.

Benveniste toteaa (1971: 226) teoksessaan *Problems in General Linguistics* olevan keskeistä ymmärtää, että persoonapronomit eivät itsessään viittaa yksiselitteiseen konseptiin tai tiettyihin yksilöihin. Tästä juontuu persoonapronominien ja uskoakseni siten myös yleisestikin persoonavalintojen referentiaalisuus ja sen rakentumisen kontekstisidonnaisuus ja abstraktius (mt. 226–227). Toisaalta Benveniste on todennut (1971: 196–201) 3. persoonan olevan *epäpersoona*, minkä perusteella nollapersonankin ajattelisi saavan epäpersoonan leiman. On kuitenkin mielestäni jossakin määrin vanhakantainen näkökulma tarkastella konkreettisen puhetilanteen ulkoisia persoonia epäpersoonina, oli kyseessä sitten ilmipantu 3. persoona tai nollapersona. Benveniste kuitenkin myös perustelee 3. persoonan epäpersoonallisuutta monilla maailman kielten konventioilla, mutta ei suomella (mt. 197–199).

---

¹⁹ Passiivi on myös usein määritelty omaksi persoonakseen. Tästä on kuitenkin eroja niin kielentutkijoiden kuin tutkittavana olevien kieltenkin välillä. Esimerkiksi Shore kuvaa teoksessaan (1986) suomen kielen passiivin olevan oikeastaan lähinnä indefiniittistä ja kuvaavan pitkälti aktiivinkaltaista toimintaa. Olen itsekin päättänyt tarkastella passiivia uteliaasti; kohtelen passiivisia rakenteita passiivisina lähinnä syntaktisesti. Semanttisesti nuo rakenteet eivät aina eroa niin merkittävästi mahdollisista aktiivimuotoisista rakenteista, kuten on esimerkiksi passiivin käytössä monikon 1. persoonan asemassa.

Esimerkiksi englannin ja suomen persoonaparadigmat eroavat joiltain osin merkittävästi toisistaan. Benvenisten näkemys onkin nähdäkseni joiltain osin relevantti, mutta ei sellaisenaan siirrettävissä kaikkiin kieliin. Visapäättä (2006: 504) lainatakseni lopulta subjektiudessa ainakin tämän tutkielman sosiaalisen median kontekstissa onkin kyse siitä, että “ilmaisuahtin subjekti [=sometekstin lukija] samastuu diskurssissa rakentuvaan lausuman subjektiin [=tekstin persoonaääneen].” Tekstin lukijasta voi tulla itse tekstin subjekti, vaikkei tekstin kieliopillinen persoona tällaiseen eväitä antaisikaan.

Alho ja Kauppinen (2015: 134) kertovat, että kielessä subjektittomuudelle on monia mahdollisia syitä; täten intuitiivisesti sanoisin myös puhujaaäntä etäännyttäviltä tuntuvien persoonavalintojenkin voivan olla hyvinkin perusteltuja ja suoraviivaisia. Näitä syitä ovat muiden muassa haluttomuus tuoda tekijä julki tai toisaalta halu painottaa tiettyjä asioita sekä tekstin informaatorakenne. Koenkin tärkeäksi kuvata myös tutkimani konstruktion käyttöä informaatorakenteen ja sen osalta, mitä asioita halutaan korostaa näkökulmasta. Uskon myös, että esimerkiksi predikaattiverbillä on vaikutusta siihen, onko luontevampaa käyttää nollapersoonaa vai avointa yksikön 2. persoonaa. Myös valinta persoonapronominin ilmipanemisen ja poisjättämisen välillä on joissakin tutkimukseni tekstitapauksissa selvästi tehty, ja tällaisten valintojen syihin haluan myös paneutua avoimen yksikön 2. persoonan käytön kohdalla. Lappalaisen mukaan (2015: 404) persoonapronominin poisjäämisessä on sociolinguivistä variaatiota, mutta sillä on usein jonkinlainen vuorovaikutuksellinen funktio.

4.4 Nollapersoona

Nollapersoonan tutkimus saapui suomen kielen tutkimukseen Hakulisen ja Karttusen myötä 1970-luvulla. Aluksi tutkimuksessa puhuttiin nollan sijaan puuttuvista persoonista, ikään kuin kielestä olisi pyyhkiytynyt pois jotakin, jota siinä aiemmin on ollut. (Hakulinen & Karttunen 1973.)

Nykynäkemyksen mukaan **nollapersoonaisuus** tarkoittaa useimmiten sitä, että predikaattiverbi on kieliopillisesti yksikön 3. persoonassa, mutta ei saa lainkaan eksplikoitua subjektia. Nollapersoonalauseen voi sanoa olevan persoonaparadigmaattisesti passiivin, mutta kieliopilliselta rakenteeltaan aktiivin kaltainen; sillä ei ole virallista paikkaa suomen kielen tyyppillisessä persoonaparadigmassa, vaikka perustetta tälle olisikin (Laitinen 1995a: 339).

Yli-Vakkuri kuvasi jo väitöskirjassaan (1986: 107–108), että yleisin tapa puhujalle välttää viittaaminen itseensä on “käyttää ns. persoonatonta muotoa, joita suomessa edustavat yleistävä yksikön 3. persoona ja passiivi”, tarkoittaen yleistävällä yksikön 3. persoonalla

nollapersoonaa. Myös Laitinen kuvaa (1995a: 341) persoonan häivyttämisen ja etäännyttämiskeinoina käytettävän nimenomaan nollaa ja passiivia, ja Visapää kuvaa (2008: 69) nollapersoonakonstruktion olevan “suomen kielen vakiintunein geneerinen persoonakonstruktio sekä puheessa että kirjoituksessa.” Nollapersoonaisen lauseen predikaattiverbi kuitenkin ymmärretään yksinomaan henkilöviitteiseksi, Laitisen mukaan (1995a: 338) toisinaan jopa todennäköisemmin kuin kieliopillinen passiivi, joka voidaan ymmärtää joissain konteksteissa vaikkapa välineviitteiseksi (Shore 1986: 20–21).

Henkilöviitteisyyden ymmärtämisen taustalla lieenee ymmärrys nollan käytöstä sellaisissa yhteyksissä, joissa tekijyyttä tai kokijuutta ei haluta tuoda lainkaan esiin esimerkiksi kohteliaisuus- tai arkaluontoisuussyistä. Tällaiseen käyttöön nolla on varsin juurtunut, ikään kuin läsnäolevaksi, mutta hiljaiseksi persoonaksi puheaktipersonojen rinnalle. Nollapersoonaa avaa kieliopillisella rakenteella paikan, johon vastaanottaja voi niin halutessaan samastua ja astua osaksi esitettyä kuvausta. (Laitinen 1995a: 341–342; Visapää 2014: 536.) Passiivia sen sijaan ei norminmukaisen funktion vuoksi mielletä aktiiviseksi kuin tietyissä konteksteissa ja konventioissa, esimerkiksi puhekielisenä monikon 1. persoonan korvaajana. Passiivi voidaankin kontekstista riippuen mieltää joko aktiiviseksi persoonaksi tai norminmukaiseksi passiiviksi. (Hakulinen 2001 [1987]: 212–213.) Nollapersoonassa sen sijaan predikaattiverbin ollessa yksikön 3. persoonan muodossa on tyhjälle subjektipaikalle helppo lukea jokin NP. Siinä missä passiivi muodoltaan on eksplisiittinen, mutta epäspesifi, on nolla implisiittinen, mutta samaan aikaan spesifi (Helasvuo 2008: 187).

Herkästi tulkittavissa olevan henkilöviitteisyytensä vuoksi nolla myös muistuttaa pragmaattisesti enemmän yksikön ensimmäistä tai toista kuin norminmukaista kolmatta persoonaa (Laitinen 1995a: 337–339; 1992: 144). Kyse on siis semanttisesta tulkinnasta: esimerkiksi seuraavassa tekstissä 11 subjektin paikalle tulee helposti kuvitelleeksi itsensä, aktiivisen yksikön 1. persoonan, vaikka syntaktisella tasolla tällainen persoonavalinta riitelisikin konstruktion konventioiden kanssa. Eksplisiittinen voitolla kehuskelu ei myöskään olisi vuorovaikutuksellisesti välttämättä kovin toivottavaa (“*se tunne, kun vihdoin saavutan murskavoiton*”).

11) *Se tunne kun vihdoin (0) saavuttaa murskavoiton Spring Breakin beer pongissa!* (FB)

Nollapersoonalle voidaan siis konstruoida subjekti, joka on kieliopilliselta sijaltaan useimmiten nominatiivissa. Nollan paikalle voi kuvitella *jonkun* tai *kenet tahansa* (vrt. englannin *you, one/anyone*). (Hakulinen & Karttunen 1973: 158.) Nollapersoonaa voi kuitenkin ilmetä myös

muissa sijoissa ja lauseenjäsenen tehtävissä, kuten tunnekausatiivien yhteydessä partitiivisijassa ja objektin paikalla (Huumo 2006: 143–145). Tällöin se muistuttaa erikoislausetyyppi kokijalausetta – tästä lisää hieman myöhemmin.

Aiemman persoonatutkimuksen mukaan nollapersoonaa käytetään paljon erityisesti transitiiviverbien yhteydessä eli kun verbin valenssiin kuuluu tyypillisesti kaksi- tai kolmepaikkaisuus. Nollapersoonaa on nähty luontevana persoonavalintana muun muassa aistihavaintojen, kokemusten ja tilanmuutosten kuvaukseen. (Helasvuo 2008: 197.) Saman ovat huomanneet hyvin eri aikoina myös Hakulinen ja Karttunen (1973: 162) sekä Suomalainen (2018: 326–327): heidän mukaansa nolla on usein kokemuksellisessa roolissa ja nollapersoonan avulla pystytään luontevasti kuvaamaan abstrakteja ilmiöitä ja kokemuksia.

Nollapersoonalla on myös selkeitä syntaktisia, esimerkiksi valenssiin liittyviä käyttörajoitteita. Nollarakenne syntyy lähinnä vain jos toimijan roolissa oleva konstituentti yksin pystyy kuvaamaan verbin toiminnan. Nollarakenteen ilmeneminen on kieliopillisesti mahdollista myös sellaisen ajan, paikan tai tavan adverbiaalinen yhteydessä, jossa adverbiaalilla kuvataan erityisesti tilanmuutosta ja kokijakokemusta. (Laitinen 1992: 145–146). Nollapersoonaa siis ei ole kieliopillisesti edes mahdollinen kuvaamaan toimintaa yhtä laajalla skaalalla kuin vaikkapa yksikön 2. persoona, ja nollapersoonaan kuuluu olennaisesti vaikutelma kokijuudesta, *vaikutuksen piirissä olemisesta* (Lappalainen 2015: 415).

Tiettyssä mielessä nollapersoonaan kuuluu siis eräänlainen passiivisuus, asioiden semanttisesti vääjäämätön tapahtuminen ilman, että puhuja voisi olla aktiivinen tekijä. Tämä piirre kulkee käsi kädessä sen kanssa, mitä jo kandidaatintutkielmassani totesin (Siljander 2018: 16): “Osassa tarinoista kertoja[ääne]n agenttiivisuus eli kontrolli tapahtumista on poissa. Agenttiivisuuden poissaolo vahvistaa tarinoiden samaistumiseen ja empatian kokemiseen kutsuvaa luonnetta.” Nollapersoonan avulla toiminta siis näyttäytyy “automaattisena prosessina, jota puhuja havainnoi ja tarjoaa myös muiden osallistujien kommentoitavaksi” (Lappalainen 2015: 421).

Nollapersoonan käyttö on luontevaa affektiivisen funktion ohella myös modaalisisissa, erityisesti nesessiivisissä eli välttämättömyyttä ja pakkoa ilmaisevissa rakenteissa. Nollapersoonaa usein ei saa prototyyppistä kieliopillista subjektia, vaan ilmipannun subjektin paikka on jätetty tyhjäksi. Tällöin tyhjään paikkaan luettava nolla voi hypoteettisesti viitata merkitykseltään keneen tahansa elolliseen. (Laitinen 1992: 144; 1995b: 51–52.) Laitinen kuvaa (1992: 269–271) niin sanottua persoonien elollisuushierarkiaa ja persoonaksi pääsyä, jonka mukaan esimerkiksi 1. persoona nähdään elollisempänä kuin 2. persoona, 2. persoona taas elollisempänä kuin 3. persoona. Elollisuushierarkiaan liittyy myös sijahierarkian käsite; mitä

läheisempi subjektilauseke NP on suhteessa puhetilanteeseen, sitä varmemmin subjekti on nominatiivissa. Tämä sijahierarkia myötäilee persoonien elollisuushierarkiaa. Nesessiivirakenteissa hierarkia on kuitenkin toisenlainen, koska subjektin sija on usein nominatiivin sijasta genetiivi. Tällöin nesessiivirakenteiden sijahierarkiassa 3. persoonan voi sanoa olevan hierarkisesti samanarvoinen puheaktipersonien eli 1. ja 2. persoonan rinnalla. (Laitinen 1992: 144–145; 270–273.) Tämä persoonien hierarkia kokonaisuudessaan voi valottaa nollapersoonan lukemista henkilöviitteisenä, jopa puheaktipersonana, ja miksi nollapersoonana on luonteva nimenomaan modaalisisissa rakenteissa.

Päädyin tässä tutkimuksessa kuitenkin tarkastelemaan yläkäsitteistä nollapersoonaa nollasubjektin sijaan. **Nollasubjektilla** viitataan edellä kuvaamaani tilanteeseen, jossa ilmipantu subjekti puuttuu, mutta se olisi konstruotavissa nominatiivimuotoisena, kuten erisnimenä tai persoonapronominina *hän*. Nollasubjekti voi sijaltaan olla nominatiivin lisäksi konstruotavissa myös genetiivisubjektina. Tämä on mahdollista nesessiivisissä ja modaalisisissa rakenteissa, joissa voidaan nähdä runsaasti nollapersoonaisia rakenteita (Laitinen 1995a: 344; K. Leino 2019: 36). Termi **nollapersoon** taas laajentaa nollan käsitteen koskemaan myös muita lauseenjäseniä kuin nominatiivista subjektia, kuten esimerkiksi tunnekausatiiviverbin nollaobjektia ja oikeastaan vielä kuvaavammin ilmaistuna koskemaan yleistä semanttista geneerisyyttä ja ankkuroimattomuutta. (Huomo 2006: 143–146, 149; Laitinen 1995a: 338–339.) Tutkimukseni kontekstissa tämä on huomattavasti hedelmällisempi (vaikkakin myös lähes loputtoman laaja ja tulkinnanvarainen) painotus kuin pelkässä nollasubjektissa pitäytyminen – vaikka aineistossani nollapersoonaisuus useimmiten nollasubjektina ilmeneekin. Alla tätä valintaani selkeyttämään kaksi aineistoesimerkkiä, joista ensimmäisessä (12) on niin nominatiivi- kuin genetiivimuotoista nollasubjektia, ja toisessa (13) nollapersoonaa muunlaisena ilmentymänä, tässä tapauksessa objektin sijassa, eräänlaisena nollakokijana.

12) *Se tunne, kun (0) koittaa miettiä mitä pakkaa mukaan kun (0) lähtee Ouluun tanssikisoihin. Esiintymisvaatteista on (0:n) hyvä aloittaa.*
(FB)

13) *Se tunne kun (0:a) vituttaa* (FB)

4.4.1 Nollasubjekti vai nolla-anafora

Nollasubjektille läheinen käsite on **nolla-anafora**, mutta näitä ei tule kuitenkaan sekoittaa keskenään. Nollasubjektilla siis tarkoitetaan kirjaimellisesti nollapersoonaisen subjektin tyhjää

paikkaa, kuten aiemmin totesin. Nolla-anaforalla taas tarkoitetaan sitä, kun jokin aiemmin (useimmiten edellisessä lauseessa) mainitun tarkoitteen uudelleen maininta jätetään panematta ilmi (Hakulinen & Laitinen 2008: 162; Seilonen 2013: 46).

Nollasubjekti on oleellinen alakäsite tutkimukseni nollapersoonatutkimuksellisessa viitekehyksessä, mutta nolla-anafora sikäli epärelevantti, että keskityn tutkimuksessa ensisijaisesti niihin persoonavalintoihin, jotka ilmenevät ensimmäisenä *se tunne, kun x* -konstruktion käytön jälkeen. Aineistossani on kyllä havaittavissa jossakin määrin nolla-anaforaa niin, että jokin muu persoona kuin nollapersoona (tai tarkemmin sanottuna nollasubjekti) käy ilmi ennen anaforaa. Erittäin kuvaava aineistoesimerkki nolla-anaforan käytöstä on alla oleva esimerkkiteksti 14. Siinä nolla-anafora koskee ensimmäisen lauseen NP:tä eli mummoa:

14) *Se tunne kun **mummo** soittaa kun sulla on eilisen jälkeen huono olo & se ei lopeta sitä puhelua millään & utelee kaiken mahdollisen.* (FB)

Ylläolevasta tekstistä on helposti tulkittavissa, että viimeisessä lauseessa *utelee kaiken mahdollisen* lauseen subjektina on nollan, yleistävän geneerisen toimijan sijaan isoäiti, joka on ollut ilmipantuna subjektina molemmissa edellisissä lauseissa lekseemien *mummo* ja *se* muodossa.

4.4.2 Nollapersoonalause ja kokijalause

Nollapersoonalause, jossa nolla on konstruotavissa jonakin muuna lauseenjäsenenä kuin subjektina voi kuvailla tämän tutkimuksen kontekstissa *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä lausetyypiltään **kokijalauseena**. Niin syntaktisesti kuin semanttis-pragmaattisesti kokijalause ja tällainen epäprototyyppinen nollapersoonalause näyttävät samankaltaisilta. Kokijalauseella voidaan kuvata muutoksia sekä ihmisen tuntemuksia, kokemuksia ja aistihavaintoja (Alho & Kauppinen 2015: 127). Myös olotilaa – niin fyysistä kuin psyykkistäkin – voidaan kuvata kokijalauseella (Savolainen 2001). Rakenteeltaan tällainen kokijalause muistuttaa tilalause, mutta erona tilalauseeseen kokijalause edellyttää aina henkilökokijaa, jotakin tietoista ja reagoivaa oliota (Huomo 2008: 160; Laitinen 1992: 107).

Kokijalauseessa jokin muu lekseemi tai lauseke kuin kokija on lauseenjäsenetehtävältään subjektissa, ja aina ilmipantua subjektia ei edes ole. Kokijaa ilmaiseva lauseke on lauseenjäsenetehtävältään joko objekti tai adverbiaali, ja se esiintyy tai on konstruotavissa kokijalauseissa missä tahansa sijajärjestelmän sijassa kuin nominatiivissa, ja

lauseen predikaatti on yksikön 3. persoonassa (Savolainen 2001). Erityisesti tämä ominaisuus voi yhdistää kokijalauseen nollapersoonalauseeseen. Alla on kaksi aineistoesimerkkiä, joissa tulkitsemme olevan niin kokija- kuin nollapersoonalauseen

15) *Se tunne, ku pahat asiat tuntuukin (0:sta) tosi hyvältä!* (FB)

16) *Se tunne kun koulu kiinnostaa (0:a) niin paljon* (FB)

Ainoa ero nollapersoonalauseeseen vaikuttaa olevan se, että kokijalauseella kuvataan usein olevan ilmipantu kokija, kuten esimerkiksi *minua paleltaa*. Tämä vaikuttaa kuitenkin olevan norminmukaisuus, ei säännönmukaisuus. Suomen kielen tutkimuskirjallisuuskään ei osoita yhdenmukaisuutta nollapersoonan määrittämisessä, mikäli siis puhutaan muissa lauseenjäsenasemissa kuin subjektina olevista nollista (Seilonen 2013: 47). Esitätkin siksi, että kaikki kokijalauseet, joissa ei ole ilmipantua kokijaa, voidaan esiintymiskontekstistaan irrotettuna lukea nollapersoonalauseina. Aineistoni tekstien predikaattiverbitkään eivät nimittäin tee aina eroa nollapersoonalauseen ja kokijalauseen välille: modaalisuutta ilmaisevat predikaatit saavat kyllä herkästi ympärilleen nollaa, mutta esimerkiksi abstraktit tunneverbit kuvaavat aivan yhtä lailla nollaa kuin kokijalauseita. Termit kokijalause ja nollapersoonalause eivät siis ole toisensa poissulkevia. Fennistiikassa onkin varsin paljon eroja siinä, missä määrin syntaktisesti niin sanotusti täydellisiin lauseisiin luetaan nollaelementtejä (Huomo 2006: 150). Esimerkiksi Laitisen (1995a: 339–340) näkemyksen mukaan muita kuin subjektin paikalla olevia nollia määrittelevät erityisesti nesessiivisyys, modaalisuus sekä tunnekausatiivisuus. Nollaelementtejä on toisaalta luettu myös genetiiviattribuutteihin ja jopa postposition komplementteihin. Oletus nollasta on lähtökohtaisesti syntaktinen: mitä vapaammasta syntaktisesta elementistä on kyse, sitä vaikeampaa elementin funktiota on kuvata. (Huomo 2006: 150–151.)

Tunnistan sen, että koska aineistoni tekstit ovat tietyllä tapaa kontekstistaan kokonaan irrotettuja, olen voinut tulkita nollakokijaa sellaisiin teksteihin, joihin niitä ei ole alun perin ollenkaan implikoitu. Nollapersoonalause ilmenee kuitenkin aineistossani selvästi enemmän nimenomaan nollasubjektina, että tältä osin aineisto ei ole problemaattinen. Kokijalausemaisista nollapersoonalauseista on aineistossani oman tulkintani mukaan 20 tekstissä 331:sta tekstistä, siinä missä subjektin paikalla olevan nollan sisältäviä tekstejä on 92.

Iso suomen kielioppi kuvaa (VISK §1347) itse termiä nolla *metaforisena*. Kyse on siis enemmän abstraktista mahdollisuudesta lukea tekstiin kieliopillisia nollaelementtejä kuin siitä, että tekstistä konkreettisesti puuttuisi jotakin. Aiemmissa tutkimuksissa ollessa paljon erilaisia

näkemyksiä siitä, miten paljon nollaa voi tekstissä nähdä, olen tässä tutkielmassa itse pitäytynyt uteliaisuudessa ja nollan semanttisesti monimuotoisessa ilmenemisessä. Tämä sopii myös *Ison suomen kieliopin* deskriptiiviseen näkemykseen nollasta ja kaikkienensa siihen, että tutkimukseni aineisto perustuu monimuotoiseen ja aitoon kielen käyttöön ja käytön kuvaukseen. Oma rajaukseni on ollut kautta linjan varsin laava. Seuraavat tekstit ovat tästä esimerkkinä: ensimmäiseen (17) voi lukea samaistuttavan nollan, joka on surullinen varallisuutensa vähäisyydestä, ja jälkimmäiseen (18) taas tuntemuksen siitä, että on nollakokija, joka ei saa musiikista tarpeekseen.

17) *se tunne, kun kaupat täynnä kaikkee ihanaa, mutta rahaa ei ole liioin (0:lla) tuhlattavana.* (FB)

18) *Se tunne, kun mikään musiikki ei yksinkertaisesti vain riitä (0:lle).* (FB)

Kokijalauseen käyttö *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä on siis olemassaoleva, muttei kovin yleinen ilmiö. Toisaalta konstruktion semanttiseen funktioon puhetilanteiden laajentamisesta ja intersubjektiiviseen kokemukseen samaistumiseen kutsumiseen sopii pyrkimys vältellä eksplisiittisen toimijuuden ja esimerkiksi ilmideiktisten elementtien, kuten persoonapronominien käyttöä. Nollakokija on tästä huolimatta vähemmän käytetty kuin nollassa oleva nominisubjekti tai genetiivisubjekti. Uskon tämän jossakin määrin selittyvän kokijalauseen määritelmän laveudella ja myös sillä, että *se tunne, kun x* -konstruktiolla kuvatut verbirakenteet vaativat herkästi kieliopiltaan genetiivisubjektin – tällaisia ovat esimerkiksi nesessiivirakenteet ja jotkin kiteytyneet verbiliitot. Osassa nollakokijaa sisältävistä aineistoni teksteistä on nähtävissä myös se, että nollakokija ja nollasubjekti kulkevat käsi kädessä. Näin on tekstissä 19:

19) *Se fiilis, kun (0:lla) on niin tylsää että vapaaehtoisesti keskellä yötä (0) päättää hakea kouluun.* (FB)

4.5 Avoin yksikön 2. persoona

Avoin yksikön 2. persoona on melko tuoreehko lingvistinen persoonatutkimuksen ala, johon on tuoreeltaan paneutunut vain jokunen fennisti, syvällisimmin väitöskirjatutkija Karita Suomalainen (2018, 2015). Ilmiö ei kuitenkaan uusi; Yli-Vakkuri nostaa ilmiön esiin vuonna 1986, tosin puhuen siitä nimellä *yksikön 2. persoonan muodon toissijainen käyttö*. Jo E. N. Setäläkin on kuvannut ilmiötä vuoden 1891 kieliopissaan, jossa on esittänyt tämänkaltaiselle

persoonan toissijaiselle käytölle funktioksi havainnollistamista ja kuvatun asian lähemmäksi ympäristöä saattamista. (Yli-Vakkuri 1986: 103–105; Seppänen 2000.) Uusitupa nostaa pro gradu -tutkielmassaan (2011: 5) esiin sen, että avointa yksikön 2. persoonaa ei ole välttämättä perusteltua väittää vain englannin-lainaksi. Sitä on dokumentoitu suomen kielen useasti osalta jo 1800-luvulla, ja lisäksi ilmiötä esiintyy esimerkiksi monissa itämerensuomalaisissa kielissä (mt.).

Avoimella yksikön 2. persoonalla tarkoitetaan syntaktisesti ei-yleistävän yksikön 2. persoonan käyttöä, joka on kuitenkin käyttökontekstissaan tulkittavissa semanttisesti tarkoittamaan ei ketään tiettyä henkilöä tai toisaalta juuri kielenkäyttäjää itseään (Yli-Vakkuri 1986: 104–105). Avoin yksikön 2. persoona tarkoittaa senkaltaista persoonan *sinä* ja sen varianttien käyttöä, jolla ilmaistaan mahdollisuutta, kokemuksen jakamiseen kutsumista. Persoonaa käytetään konteksteissa, joissa kirjoittajaa kuvaa nimenomaan omia kokemuksiaan toisille samastuttavina taikka jollakin tapaa yleisluontoisina. (Suomalainen 2018: 320–321.) *Se tunne, kun x* -konstruktion käytössä avoin yksikön 2. persoona istuukin hyvin jälkimmäisenä mainittuun funktioon, kuten kandidaatintutkielmassani havaitsinkin. Aineistopohjainen esimerkki perinteisen norminmukaisesta avoimen yksikön 2. persoonan käytöstä on esimerkiksi:

20) *Se fiilis kun **avaat** vahingossa kännykän etukameran* (FB)

Keskeinen ero avoimen yksikön 2. persoonan ja nollapersonan välillä on, että avoin yksikön 2. persoona sopii hyvin agenttiivisen toiminnan kuvaukseen, nollapersona ei niinkään (mts. 320). Nolla korostuukin havainto- ja tunnekokemuksissa ja oman välittömän toiminnan ulottumattomissa olevan kuvaamisessa.

Spesifisti eli ei-yleistävästi yksikön 2. persoona on usein tulkittavissa nimenomaan keskusteluissa sekventiaalisesti eli peräkkäisten lausumien kautta kielellisinä ja ei-kielellisinä vahvistuksina ja vastauksina kysymyksiin, kehotuksiin ja niin edelleen (Lappalainen 2015: 413; Suomalainen 2018: 333–335). Mikään lausetason kielellinen seikka ei yksistään tee persoonaviittauksesta yleistävää, vaan yleistävyyden vaikutelma syntyy kontekstista ja tulkinnasta. Tässä on yleistävän – toisin sanoen avoimen – yksikön 2. persoonan merkittävä ero suhteessa nollapersonaan, joka on aina yleistävä eikä sillä itsessään ole spesifiin käyttöön mahdollistavia syntaktisia ominaisuuksia. (Heikkinen 2012: 41–42.)

Se tunne, kun x -konstruktion käyttö ei vuorovaikutuksellisesta luonteestaan huolimatta voi saada keskustelunanalyttisesti ilmaistuna perinteiselle keskustelulle tyypillisiä

sekvenssivastauksia tai vuoronvahvistuksia. Sosiaalisessa mediassa on kuitenkin omat keskustelun ja vuorovaikutuksen konventiot. Keskustelulle ominaisia piirteitä, kuten minimipalautteita tai vuoronvarauksia ei niiden perinteisesti ymmärrettävässä muodossa ole, mutta samanmielisyyttä, vahvistusta ja jatkokysymyksiä osoitetaan muun muassa tykkäyksin ja muilla reaktioilla sekä kommentoimalla. Lähtökohtani on väkevästi siinä, että *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä yksikön 2. persoonan käyttö on poikkeuksetta avointa. Sen voi sanoa olevan konstruktion käytön tunnusomainen piirre.

Aiempi persoonatutkimus on osoittanut, että avointa yksikön 2. persoonaa käytetään syntaktisesti usein intransitiiviverbien yhteydessä eli kun verbin valenssi on yksipaikkainen, täten siis usein tuossa ainokaisessa paikassa on subjekti; joko persoonapronominein eksplikoitu tai persoonapäätteen predikaattiverbiin yhdistetty. Semanttisesti ja pragmaattisesti avoin yksikön 2. persoona on huomattavasti spesifejä toisen persoonan käyttöjä harvinaisempi, mutta kuitenkin vakiintunut osa niin puhuttua kuin kirjoitettua vuorovaikutusta. (Suomalainen 2018, 2015.) Kuten jo tämän tutkimuksen tarkoitusta taustoittaessani totesin, on erityisesti englannin kielen vaikutuksella arveltu olevan merkittävä rooli avoimen yksikön 2. persoonan vakiintumisessa arkiseen, kielelliseen vuorovaikutukseen (Lappalainen 2015: 411; Seppänen 2000; Yli-Vakkuri 1986: 104).

Avointa yksikön 2. persoonaa käytetään useimmiten agenttiivisissa ja statiivisissa ilmauksissa, mihin nollapersoona ei kieliopillisen rajoittuneisuutensa vuoksi taivu (Lappalainen 2015: 411). Avointa yksikön 2. persoonaa on luonteva käyttää konkreettisten viittauskohteiden yhteyksissä ja konkreettisista asioista kerrottaessa. Verrattuna nollapersoonan käyttöön on avoimen yksikön 2. persoonan käyttö enemmän tai vähemmän ankkuroitunutta, koska teemapaikalla on joko predikaatti tai persoonapronomini. Ensin mainitussa tapauksessa on persoonapäätte, jolloin korostuu varsinainen tekeminen. Toiseksi mainitussa tapauksessa tekijä yksin on erittäin korostetussa asemassa. (Suomalainen 2018: 326.) Korosteisesta tekijästä, aktiivisesta toimijasta hyvä esimerkki on alla oleva teksti 21 ja sen teemapaikalla oleva *sä*. Kiinnostavaa muuten on tekstin lopun nollapersoonaiseksi luettavissa oleva rakenne *siellä (0:n) pitäis olla*, joka mukailee odotuksenmukaisesti aiemmin esittelemääni nollapersoonan käyttöä nesessiivissä rakenteissa.

21) *Se tunne kun **sä** menet vaan tsekkaa et pitääkö liput tulostaa huomiseksi vai voiko näyttää kännykältä ja **tajuat** että siellä pitäis olla juuri nyt!!!!* (FB)

Avoimen yksikön 2. persoonan käyttö on laajaa, mutta sen käyttö on kieliopillisesti yhdenmukaisempaa kuin nollapersonan. Tästä herääkin kysymys, voiko yhdenmukaisempi ja siten helpommin sisäistettävissä oleva käyttö mahdollisesti olla selittävänä tekijänä sille, että avointa yksikön 2. persoonaa käytetään sosiaalisen median kirjoituksissa nollapersonaa enemmän.

Sekä nollapersonaa että avointa yksikön 2. persoonaa on persoonatutkimuksessa nimitetty referentiaaliseksi indeksiksi (Lappalainen 2015: 438). Tämä tarkoittaa sitä, että persoona on perusluonteeltaan hyvin deiktinen; sen tarkastelupisteestä katsottu viittauspiste ja merkitys voidaan lopulta ymmärtää vain puhetilannetta ja vuorovaikutuksellista kontekstia vasten. (Suomalainen 2015: 13–14.) Tämän tiedon valossa muodostin jo hyvin varhain käsityksen, että avoin yksikön 2. persoona on samanaikaisesti lukijalle avoin, mutta myös ankkuroitu, kenties nollapersonaa ankkuroidumpi. Avointa yksikön 2. persoonaa käytetään tyypillisesti narratiivisena keinona, jolla havainnollistetaan kuvattua asiantilaa ja orientoidaan lukijoita. Avoin yksikön 2. persoona on voimakkaasti vastaanottajaorientoitunut, ja sen tyypillisiä funktioita ovat oman kokemuksen ulkoistaminen ja toista kohti ojentuminen, yhteisen kokemuksen luominen. (Suomalainen 2015: 129–130.)

5. Persoonien käyttö *se tunne, kun x* -konstruktiossa

Olen nyt kuvannut tutkielmani kannalta keskeisimmän teoreettisen viitekehyksen, käsitteistön ja aiempaa persoonatutkimusta. Tämä luku ja tätä seuraavat kaksi päälukua ovat tutkielman analyysiluvut; tässä luvussa keskityn aineistoni kvantitatiiviseen luokitteluun ja tarkasteluun. Kuvaan ensin lukumääräisesti persoonien ilmenemistä ja käyttöä kokoamassani aineistossa. Tämän jälkeen esittelen tutkielman kannalta itselleni kuvaavaksi muodostunutta käsitettä *persoonavalinnan kompleksisuus*. Seuraavat kaksi päälukua keskittyvät aineiston kvalitatiiviseen tarkasteluun; tällöin keskitän ensin huomioni siihen, miten intersubjektivisuus ja puhetilanne vaikuttavat rakentuvan nollapersonaisissa teksteissä ja avointa yksikön 2. persoonaa käyttävissä teksteissä. Toisessa kvalitatiivisessa analyysiluvussa keskityn mielenkiintoni herättäneisiin erityistapauksiin, kielellisiin ilmiöihin ja pragmaattisiin toimintoihin, joita nollapersoona ja avoin yksikön 2. persoona näyttävät aineistooni tuoneen. Tuossa luvussa tulen pohtimaan myös tarkemmin persoonavalinnan kompleksisuutta tarkastelemalla nimenomaan persoonan vaihtumista aineistoni tekstien sisällä.

Aloitin määrällisen analyysin käymällä niin syntaktisella kuin semanttisella tasolla läpi 162 tekstin kokoisen kandidaatintutkielmani aineiston ja tutkimalla aineistosta nähtävissä olevia persoonavalintoja. Tämän jälkeen aloin kasvattaa aineistoani, jonka tekstien määrän kaikkinsa kaksinkertaistin. Aineiston käsittely ei ole tuntunut aivan kiistattomalta, koska asetin samalle viivalle esimerkiksi predikaattiverbistä ilmenevän avoimen yksikön 2. persoonan ja adverbialista näkyvän *sinän* verrattuna siihen, mutta samanaikaisesti nollapersoonaa ilmeni melkein pä yksistään “tyhjistä” subjektipaikasta (ks. erityisesti luku 4.4.2). Lyhyesti ilmaistuna avoimen yksikön 2. persoonan ilmenemiselle on täten nollapersoonaa enemmän kieliopillisia lausetason paikkoja. Tavoitteeni ei kuitenkaan ole vertailla nollapersoonaa tai avointa yksikön 2. persoonaa. Oleellisesti olen pitänyt mielessäni sen, etten lähde tekemään yleistyksiä tai suosituksia persoonavalinnoista *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä. En ole myöskään jaotellut aineistoni yksikön 2. persoonaa sisältäviä tekstejä avoimuuden osalta. Toisin sanoen en ole skaalannut avoimuuden tasoa. *Se tunne, kun x* -konstruktion konventionaalistuneen vuorovaikutusluonteen vuoksi olen lukenut kaikki yksikön 2. persoonaa ilmentävät aineistoni tekstit avoimiksi, kuten luvussa 4.1.2 perustelin.

5.1 Persoonien ilmeneminen lukumääräisesti

Hyödyntämästäni 331:n *se tunne, kun x* -konstruktiolla alkavan tekstin aineistostani on nähtävissä, että avoin yksikön 2. persoona ja nollapersoonaa ovat kiistatta yleisimpiä persoonavalintoja konstruktion käytössä. Aineistoni teksteistä 177 tekstissä on käytetty avointa yksikön 2. persoonaa. Nollapersoonaa on käytetty 109 tekstissä, joista 92 tekstissä nollapersoonaa on ilmenee nollasubjektina.

Näiden lukemien lisäksi on 39 tekstissä ilmenee avointa 1. persoonaa. Neljässä näistä teksteistä tämä näkyy monikon 1. persoonana, muissa yksikön 1. persoonana. Näistä teksteistä kolmessa yksikön 1. persoona ilmenee muulla kielellä kuin suomeksi.²⁰ Lisäksi 17 tekstissä ilmenee passiivia. Ilmipantu *sinä* näkyy ilmenee säännönmukaisesti passiivia sisältävissä teksteissä objektina. Passiivi on niin vakiintunut osa suomen persoonaparadigmaa, että myös tätä tulen analyysilukujen loppupuolella lyhyesti pohtimaan.

Ohessa on taulukko, johon olen koonnut persoonien lukumääräiset ja prosentuaaliset ilmenemiset aineistossani.

---

²⁰ Kahdessa näistä tapauksista yksikön 1. persoona ilmenee englanniksi, yhdessä saksaksi. Näissä tapauksissa kyseistä persoonamuotoa on käytetty idiomaattisella tavalla, loppukaneettimaisessa funktiossa ja epäyhdenmukaisissa lauseenjäsentehtävissä, ei siis pelkästään subjektina (esimerkiksi: *why are you doing this to me?*).

	Lukumäärä	% *
<u>Yleiset²¹ persoonat</u>		
Avoim yksikön 2. persoona, joissa...	177	53,5 %
On ilmipantu yksikön 2. persoonan persoonapronomini subjektina/subjektin määreenä	10	3,0 %
Nollapersoona, joista...	109	32,9 %
Nollapersoona ilmenee nimenomaan nollasubjektina	92	27,8 %
<u>Muut persoonat</u>		
Avoim 1. persoona, josta...	39	11,8 %
1. persoona on yksiköllinen	35	10,6 %
Yksikön 3. persoona ²²	19	5,7 %
Passiivi	17	5,1 %
Monikon 2. tai 3. persoona	8	2,4 %

Taulukko 1.

* Nämä lukumäärät ja prosenttilukemat kertovat, kuinka suuressa osassa aineistoni teksteistä (N=331) on nähtävissä kutakin persoonaa. On huomioitava, että koska monissa teksteissä on nähtävissä useita persoonavalintoja, on prosentuaalisten lukemien kokonaismäärä suurempi kuin 100% ja samaten yhteenlaskettu lukumäärä > N.

Mielenkiintoista on se, että esimerkiksi Lappalainen huomasi omassa tutkimuksessaan (2015: 412) yksikön 2. persoonan yleistävää muotoa käytettävän harvemmin kuin nollapersoonaa. Samassa tutkimuksessa Lappalainen toteaa, että mikään taustamuuttuja ei yhdistä avoimen yksikön 2. persoonan käyttäjiä, mutta toisaalta tämän muodon käyttö näyttäisi olevan osa yksilöllistä puhetyyliä. Tätä havaintoa voidaan peilata kandidaatintutkielmani aineistoon; 162-

²¹ Käytän tätä sanavalintaa yksinomaan tutkielmani konteksti huomioon ottaen. Puhun siis nollapersoonasta ja avoimesta yksikön 2. persoonasta yleisinä, koska tämän tutkimukseni aineiston kontekstissa ne ovat yleisimmät persoonat.

²² Aineistossani on tekstejä, joissa predikaattiverbistä näkyvä persoona on yksikön kolmannessa persoonassa. Näissä teksteissä ei kuitenkaan ilmene kieliopillista persoonaa predikaatin ohella persoonapronominina, possessiivisuffiksina taikka kokijana, vaan subjekti on NP; substantiivi, yleisnimi tai erisnimi. Kaikissa muissa aineistoni teksteissä joko tekijänä tai kokijana on jokin kieliopillinen persoona.

osumainen aineistoni koostui kaikkien 35 ihmisen kirjoituksista (Siljander 2018: 6). Keskiarvoisesti siis jokainen *se tunne, kun x* -alkuisen päivityksen kirjoittaja on kirjoittanut 4–5 kyseisellä konstruktiolla alkavaa tekstiä. En enää toisaalta ole selvittänyt, ovatko useita *se tunne, kun x* -tekstejä kirjoittaneet henkilöt pitäytyneet systemaattisesti joko nollapersoonan tai avoimen yksikön 2. persoonan käytössä. Voitaneen kuitenkin tässäkin tapauksessa keskiarvofrekvenssi huomioon ottaen puhua yksilöllisestä puhetyylistä.²³ Lappalainen on tutkinut nimenomaan puhuttua kieltä, mutta näitä havaintoja voi peilata myös minun tutkimukseni aineistoon ja sosiaalisen median kirjoituksiin yleisesti.

Nostan esiin pari selkiyttävää huomiota taulukosta 1 sekä aineistoni persoonavalinnoista. Ensinnäkään taulukon lukumäärät eivät kerro siitä, kuinka monta eri persoonan ilmenemistä kokonaisuudessaan on aineistostani löydettävissä. Arvioiva havaintoni on, että tekstin ollessa kaikkien yhden lauseen virkettä pidempi, sisältyy jokaiseen aineistotekstiin vähintään kaksi niin syntaktisen kuin semanttisen persoonan ilmenemispaikkaa. Aineiston tekstien lukumäärä (N=331) on täten vain murto-osa erilaisten persoonien ilmenemisten lukumäärästä. Mikäli tekstissä vaihtuu virke, vaihtuu useasti myös persoona. Tämä suunta näyttäisi useimmiten olevan sellainen, että nollapersoonasta siirrytään avoimeen yksikön 2. persoonaan, mikä entisestään lisää yksikön 2. persoonan esiintymiä. Hypoteettisen tilanteen kuvauksesta siirrytään siis kohti konkreettisempaa vuoropuhelua. Aineistossa on myös tekstejä, joissa persoona vaihtuu saman virkkeenkin sisällä, lauseen vaihtuessa. Käsittelen analyysissäni vielä erikseen näitä persoonanvaihdoksia.

Taulukosta 1 voi myös nähdä, että vaikka avoin yksikön 2. persoona onkin aineistossani varsin yleinen, on tyypillisintä, ettei tuollainen persoonarakenne saa eksplikoitua persoonapronominisubjektia *sinä*. Näin on 10 tekstissä, joka on reilu 5 % avoimen yksikön 2. persoonan sisältävistä teksteistä. Näissä ilmipantu pronominisubjekti on sikäli kiinnostava, että sen rooli syntaktisesti on ikään kuin ylimääräinen, toisin kuin vaikkapa objektina. Eksplikoitu *sinä* näkyy aineistossa kuitenkin myös muilla tavoin. Yhteensä 37 tekstissä on ilmipantu persoonapronomini eli *sinä* tai jokin tämän puhekielinen variantti; eksplikoitu *sinä* on useimmiten passiivin tai ilmipannun subjekti-NP:n objekti, toisinaan adverbiaali.

Toiseksi nollapersoonaa ilmentävien tekstien osalta on korostettava, että mainitsemastani lukemasta nollasubjektit olen pystynyt täysin yksiselitteisesti luokittelemaan nollapersoonaisiksi. Nollan muunlaisen esiintymisen osalta olen joutunut enemmän tai

---

²³ Tämä havainto johtaa minut pohtimaan, kumpi oikeastaan tulee ensin: tapa käyttää avoimia persoonaviittauksia vaiko tapa hyödyntää konstruktioita. Tämäkin lienee yksilöllistä.

vähemmän tekemään omaa tulkintaa, kuten kuvasin luvussa 4.4.2. Joku toinen saattaisikin tulkita nollapersoonaa sisältävien aineistoni tekstien määrän pienemmäksi tai suuremmaksi. Kuitenkin on selvää, että nollasubjekti on huomattavasti nollakokijaa yleisempi. Yhtä kaikki huomionarvoista on, että kieliopillista ilmipantua 3. persoonaa on melko vähän; 19 osumaa, joista joka ikisessä persoonassa näkyy nominisubjekti NP:nä. Yhtäkään kertaa aineistossani ei ole nominatiivimuotoista persoonapronomia *hän*. Tämä kertonee siitä, että *hän*-pronominin käyttö on vähäistä puhekielessä, johon sosiaalisen median viestintä monin paikoin perustuu. Se voi nähdäkseni kertoa kuitenkin myös siitä, että nollapersoonan hyödyntämisellä todella on etäännyttämällä lähennyttävä vaikutus, ja että nollapersoonaa luo kolmaspersoonaisesta predikaatista puheaktipersoonamaisen ja vuorovaikutuksellisen tavalla, jota ilmipantu yksikön 3. persoonassa ei tee. Lähes kaikissa näissä 19 aineistotekstissä on koko tekstin ainoana semanttisena persoonana juuri tuo subjekti-NP, kuten esimerkiksi tekstissä: ”*Se tunne, kun seniili diktaattori ja hirmuhallitsija toteuttaa järkevämpää politiikkaa kuin Suomen hallitus..*”

Jo kandidaatintutkielmassani arvioin karkeasti konstruktion käytössä keskeisten subjektien olevan nollapersoonaisia tai avoimia 2. persoonan subjekteja. Taulukon 1 lukemat ovat tuon arvion kannalla, ja laajennettunani havaintojani myös pelkkiä subjekteja laajemmalle tämä prosentuaalinen jakauma on tarjonnut samantapaista osviitaa. Avoimen yksikön 2. persoonan käytön voi sanoa tämän aineiston kontekstissa olevan *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä nollapersoonaa yleisempää, mutta tähän voi vaikuttaa monikin eri asia lähtien siitä, että nollapersoonalla on syntaktisia rajoitteita avointa yksikön 2. persoonaa enemmän.

Mielenkiintoisena määrällisenä havaintona nostettakoon esille, että *se tunne, kun x* -konstruktio saa useimmiten tempukseltaan preesensmuotoisen predikaattiverbin. Tutkielmani ei ole tempustutkimus, mutta koska tempus on persoonan tavoin deiktinen kategoria, on myös tempusvalinta relevantti puhetilanteen rakentumisen kannalta. Miksi valita preesens, kun puhuja selkeästi viittaa jo tapahtuneeseen, menneeseen aikaan? Uskoisin, että puhetilanteen eräänlainen ankkuroinnin ajattomuus ja myös konstruktion kieliopillinen sitomattomuus aikaan ovat yhteydessä siihen, että persoonattomuudella taikka avoimilla persoonaviittauksilla häivytetään alkuperäistä kertojaa. Preesens tempuksena ei kuvaa ainoastaan tätä hetkeä tai nykyisyyttä, vaan se voi kuvata myös asioita, jotka tapahtuvat yleisesti tai aina (Pallaskallio 2013: 25). Tämä kuvaus sopii *se tunne kun x* -konstruktion käyttöön. Vaikuttaa myös jossakin määrin siltä, että *se tunne, kun x* -konstruktion käytössä olisi kyse niin sanotun *dramaattista preesensin* muistuttavasta preesensin käytöstä. Dramaattisessa preesensissä puhuja tarkastelee mennyttä tilannetta ns. silminnäkijänä, kuin olisi läsnä menneessä hetkessä. Näkökulma eli niin tapahtumahetki kuin viittauspistekin siirtyvät menneen tilanteen aikaiseksi. (VISK §1529.)

Dramaattisesta preesensistä puhutaan silloin, kun preesensin funktiona on “tasata” puhujan aika ja kerrotun tarkastelu-aika – eli siis laittaa puhetilanne ja lukijapaikka kohtaamaan samassa ajassa, tietyssä mielessä sopusointuisesti (Laitinen 1998: 83). Näin puhetilanteen osanottajat siirretään kuvattavien tapahtumien silminnäkijöiksi (Yli-Vakkuri 1986: 152).

Dramaattista preesensia muistuttava preesensin käyttö voimistaa *se tunne, kun x* -konstruktion humoristista ja yleistävää käyttöä. Tämänkaltaisella preesensin käyttämisellä lienee merkittävä rooli siinä, että konstruktiolla kuvataan usein tunteisiin vedoten pieniä, arkisia vastoinkäymisiä ja odotuksenvastaisuuksia (Siljander 2018: 26). Palaan tempusvalintoihin myöhemmin analyysissä pohtiessani persoonavalintojen deiktisiä ominaisuuksia ja lainalaisuuksia luvussa 7.4.

5.2 Persoonavalinnan kompleksisuus

Koen tärkeäksi nostaa esiin persoonan valinnan ja ilmenemisen kompleksisuuden. Kompleksisuus ei tässä kontekstissa ole varsinaisesti ongelmallista, vaan ennemminkin konstikasta. Haluan tuoda tällä omalla termivalinnallani esiin eräänlaisen haasteen, jonka olen toistuvasti kohdannut syventyessäni tutkielmani aineistoon: onko tässä tutkimuksessa lopulta kyse kieliopillisesta, syntaktisesta persoonasta vai implikoidusta, semanttisesta persoonasta? Väitän, että molemmista. Tämäkin toki vaihtelee aineistoni tekstien välillä. Siispä en voi valita vain yhtä tapaa olla persoonien äärellä. Myös *se tunne, kun x* -konstruktion monimuotoinen käyttöala tuo omat haasteensa. Konstruktion käyttöala kasvaa kasvamistaan. Väittäisinkin, että konstruktion käyttö ei ole enää tänä päivänä läheskään niin systemaattista tai selvärajaista kuin se oli vielä joitakin vuosia sitten – jos se oli sitä silloinkaan. *Se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä ilmenee usein useita persoonia eikä persoonavalintoja täten voi kuvata tyhjentävästi tai yhdenmukaisesti.

Kompleksisuutta luo myös sosiaalisen median kirjoitusten tapa käyttää kieltä. Tämä nähdäkseni liittyy juuri siihen, että sosiaalinen media ja yhteisöpalvelut ylipäättään ovat kirjoitetun kielen foorumeita, joissa kielenkäyttö on kuitenkin monin paikoin puhekielistä ja erittäin informaalia, jopa kirjoitetun kielen normien vastaista. On myös nähdäkseni perustavanlaatuinen piirre sosiaalisen median teksteille lukea niitä osana keskustelunomaista kokonaisuutta. Ne ovat läpeensä vuorovaikutuksellisia, olkoonkin että julkaisut ja niihin ilmestyvät kommentit on julkaistu asynkronisissa olosuhteissa. Tekstien ja kommenttien kokonaisuus voi olla prototyyppisen arkikeskustelumainen ja monesti se onkin sitä erityisesti Facebookin erilaisissa aihepiiriryhmissä, jotka muistuttavat vuorovaikutukseltaan ja

tarkoituksiltaan tyypillisiä internetin keskustelufoorumeita. Kuitenkin *se tunne, kun x* -konstruktion käyttöön vaikuttaa ainakin tämän tutkimuksen aineiston valossa jossakin määrin sisältyvän tarkkaa kirjakielisyyttäkin. Valinta puhekielisyyden ja kirjakielisyyden välillä luo omalla sosiaalisella tavallaan puhetilannetta ankkuripaikan ympärille. Valintoja voi nähdäkseni ohjata yhtäältä pyrkimys meemimäiseen humoristisuuteen ja toisaalta kohteliaaseen puhutteluun niiden ihmisten osalta, jotka eivät ole kirjoittajalle läheisiä. Tässä on kaksi melko skalaarisesti eri ääripäiden esimerkkiä niin kielellisesti kuin temaattisesti kielen puheenomaisuudesta *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä:

22) *Se tunne, kun tunnet, että sinua vainotaan leimauslaitteen luona.* (FB)

23) *se tunne kun (0) tippuu tetris battlessa 4 rankkia alas!*
Fuuuuuuuuuuuuu (FB)

Koen, että tutkimani konstruktion kontekstissa syntaktinen tekijä (subjekti) voi samanaikaisesti olla semanttinen kokija (objekti), ja semanttinen tekijä voi olla syntaktinen objekti. Näin on erityisesti sosiaalisessa mediassa, kun kertojan ja vastaanottajan välinen raja hämärtyy, ja kellä tahansa on tietyllä tapaa mahdollisuus päättää itsenäisesti osallistujaroolinsa. Tällainen “roolitus” siitä, kuka toimii tekijänä ja kokijana on mielivaltaisen oloista. Teksti on aina vuorovaikutusta, jonkun puhuttelua, joten persoonavalinta vaikuttaa luonnollisesti tekstin vuorovaikutuksellisuuteen ja tapaan, jolla teksti luetaan. Sekä Laitinen (1992: 272–273) että Benveniste (1971: 224–226) korostavat, ettei kieliopillisia persoonia ja puhetilanteen osallistujarooleja voi suoraan samastaa keskenään, koska puheaktipersonat ja myös tyhjän nollan paikka ovat toisiaan täydentäviä ja alati muuttuvia.

Kieliopilliset subjekti- ja objektivalinnat kertovat siis vain yhden totuuden siitä, kuka tekstissä todella puhuu ja kenelle. Tämä on jälleen yksi peruste sille, etten ole pitäytynyt tutkielmassa nollapersonan ja avoimen yksikön 2. persoonan näkymisessä yksistään subjektin paikalla. Erityisesti nollapersonan konstikkuus on kiinnostava, vaikkakin myös tutkimustani paisuttava elementti. Kuten Uusitupakin toteaa oman, näitä samoja persoonia tutkivan pro gradu -tutkielmansa lopussa (2011: 140–141), voin ymmärtää hyvin, miksi monet pitäytyvät nimenomaan subjektipaikalla olevissa nolliissa.

Seuraavaksi siirryn kuitenkin fokusoidumpaan analyysiin.

6. Erilaiset näkökulmat samankaltaisiin puhetilanteisiin

Tässä pääluvussa analysoin ja tulkiten yleisellä tasolla puhetilanteen ja lukijapaikan rakentumista ensin nollapersoonan, sitten avoimen yksikön 2. persoonan käytössä *se tunne, kuin x* -konstruktion yhteydessä. Näiden jälkeen tulen paneutumaan aineistostani nouseviin erityistapauksiin; aineistossani ilmeneviin persoonanvaihdoksiin sekä erityistä mielenkiintoani herättäneisiin havaintoihin.

6.1 Nollapersoonan intersubjektiivisen puhetilanteen rakentajana

Nollapersoonan tarjoaa lukijalle avoimen paikan, position, johon astua tarkastelemaan puhetilannetta, sillä persoonan paikalla ei ole mitään kieliopillista ilmiementtiä (Laitinen 1995; Helasvuo 2008). Nollapersoonan kuitenkin muistuttaa niin ensimmäistä kuin toistakin persoonaa siinä, että se on väistämättä henkilöviitteistä (Laitinen 1995a: 339).

Huomo kuvaa (2006: 46) nollapersoonalausesta seuraavasti: “[sen] merkitys on staattinen siinä mielessä, että edes dynaamisen (muutoksellisen) verbin sisältävä lause ei kuvaa mitään yksittäistä aikapaikkaista tapahtumaa vaan pikemminkin tiettyjä olosuhteita, joissa kuka hyvänsä joutuisi kuvatun kaltaiseen tilanteeseen. Dynaaminen tilanne kuvataan siten vain potentiaalisena, sen mahdollisuus taas jatkuvana tilana.” Tässä voisi olla *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä käytettävän nollapersoonan ydin: nollapersoonalla kuvattu tilanne on kirjoittajalle dynaaminen (aika-paikka-suhteessa liikkuva), mutta tekstin lukijalle staattinen (teoreettinen ja mahdollinen). Itse konstruktion *se tunne, kun x* rooli onkin ohjata lukijaa siirtymään staattisesta luennasta kohti dynaamisempaa luentaa. Näin nollapersoonan kieliopillisista ominaisuuksista johtuva staattisuus – siis esimerkiksi ei-agentiivisten tai kognitiivisten toimintojen tai modaalisten tilanteiden kuvaus – ei häiritse puhetilanteen aukeamista ja intersubjektiivisen puhetilanteen syntyä.

24) *se tunne kun (0) yrittää (ei niin onnistuneesti) ladata googlea earthia jotta (0) sais tietää missä on huominen liikuntatunti.* (FB)

25) *Se tunne, kun ostereita (0) saa eurolla* (FB)

26) *Se tunne, kun (0) haluais ajaa väärässä laidassa kävelevien päälle <3* (FB)

27) *Se tunne, kun (0) syö seitsemän kertaa päivässä ja silti (0:n) on joka välissä nälkä... ..* (FB)

Esimerkeistä 24–27 on havaittavissa, että nollapersoonan kanssa puhujan suhdetta, asemoitumista puhetilanteeseen ei juurikaan ilmipanna. Esimerkiksi aikaan tai paikkaan ankkuroituvia tai viittaavia deiktisiä adverbeja tai partikkeleita (kuten *tänään*, *tässä*, *nyt*, *äskettäin*, *viime viikolla*, ja niin edelleen) ei juuri ole. Tämä vaikuttaa olevan keino häivyttää alkuperäisen kertojan ääntä ja alkuperäistä puhetilannetta, ja siten korostavan mahdollisuutta samastua milloin tahansa tähän ankkuroimattomaan, nollapersoonaiseen kertojaan.

Esimerkeistä on kuitenkin konstruotavissa tarinoiden ilmipanimaton aika- ja paikkasidonnaisuus. Tähän lukija tarvitsee ensyklopedista tietoaan sekä tietoa tekstilajin kontekstista ja *se tunne, kun x* -konstruktion käytön konventioista. Kenties nollapersoonan käyttö aktivoi juuri lukijan tulkitsemaan, että jos lukijalle ei tarjoudu informaatiota siitä, kuka on tarinan puhuja, on ilmeisen luontevaa lukea tarina omaa kokemusmaailmaansa vasten. Konstruktio itsekin tarjoaa tähän viittaavan tulkintakehyksen; puhe on tunteesta, joka syntyy, *kun* – ei tunteesta, joka syntyy, *jos*. *Kun* itsessään esittää, että lukijalla on varma mahdollisuus samastua kuvattuun.

Vaikuttaa siltä, että *se tunne, kun* -alku on vihjeenä ohjaamassa lukijaa tulkitsemaan tarinan viittaavan hyvin spesifiin tapahtuma-aikaan ja puhetilanteen, vaikka kieliopilliset keinot eivät tätä osoitakaan. Esimerkissä numero 25 voi päätellä, että puhetilanne on kirjoitushetkellä ankkuroitunut johonkin hyvin spesifiin ajankohtaan, koska tekstistä on tulkittavissa ilahtuneisuus ja hämmästyksen ostereiden epätavallisen edullisesta hinnasta. Tekstin tulkinta ja siihen samastuminen ovat kuitenkin mahdollisia, vaikkapa tekstin lukijalla ei olisikaan yksityiskohtaista tietoa tekstiin kuvaamasta ajankohdasta tai varsinaista omakohtaista kokemusta kuvattusta tilanteesta. Vaikka puhetilanne on ankkuroitu, sen ei ole tarkoitus olla spesifi. Saman voi tulkita esimerkiksi numero 26: kirjoitushetki on todennäköisesti ollut hyvin spesifi ja rajattu, sarkasmiin puettuna tuohtumuksesta päätellen mahdollisesti hyvinkin lyhyt. Puhetilanteen ja lukemisen hetken ei kuitenkaan tarvitse kohdata tekstin alkuperäisen kirjoitushetken kanssa, koska nollapersoonana tuntuu häivyttävän tekstin aika-paikkasidonnaisuutta. Nämä havainnot käyvät yksiin Suomalaisen (2015: 26) havainnon kanssa siitä, että kieliopillisesti avoin persoona ei sulje pois ankkuroitumisen mahdollisuutta tietyssä tulkintakontekstissa.

Deiktisen informaation häivytyksen näin nollapersoonaisuuden kuin tempuunsa osalta vaikuttaakin johtavan siihen, että tarinoista tulee puhetilanteensa suhteen hyvin avoimia ja lukijapaikoiltaan geneerisiä. Tämä sopii hyvin muun muassa Laitisen (2006; 1995; 1992) ja Laitisen ja Helasvuon (2006) havaintoihin siitä, että nollapersoonaisuus ja muutenkin yleistävyys kutsuu kokemuksen jakamiseen. Toisaalta lukijapaikan laajuus ja puhetilanteen

ankkuroimattomuus vaativat lukijalta runsasta ymmärrystä konstruktion konventioista. Laaja lukijapaikka ja ankkuroimaton lukemisen hetkellä syntyvä puhetilanne voivat myös etäännyttää. Etäänntyminen on tietyissä nollapersoonan ilmenemisen konteksteissa myös selkeä säännönmukaisuus.

6.1.1 Modaaliset rakenteet vaativat etäännyttämistä

Luvussa 4.4 kuvailemani **modaalisuus** eli asiantilan semanttinen tulkinta mahdolliseksi, todennäköiseksi, toivottavaksi ja pakolliseksi vaikuttaa aineistoni valossa olevan persoonan valintaa määrittelevä tekijä. Modaalisuudesta erityisesti **nesessiiviset** eli välttämättömyyttä ilmaisevat rakenteet saavat aineistoni perusteella lähes poikkeuksetta nollapersoonan. Myös kielipöydästä varsinaisen modaalisuuden aineksen sisältävä finiittiverbi on yksikön 3. persoonassa, kuten esimerkiksi lauseissa *minun täytyy mennä* ja *hän saa tehdä*. Ehkä modaalisilla rakenteilla ja nollasubjektilla, jonka yhteydessä finiittiverbi myös on yksikön 3. persoonassa, on jossakin määrin jaettu kielen käytön skeema. Esimerkkinä tästä on teksti 28:

28) *Se fiilis, kun (0) saa, eikä (0:n) ole pakko* (GH)

Jo Hakulinen ja Karttunen kuvasivat (1973: 161), että kaikista parhaiten avoimeen (heidän sanoin *geneeriseen*) persoonarakenteeseen sopivat verbit ovat modaaliverbi *voi*, *täytyy* ja *saa*. Kenties modaalisia ja varsinkin nesessiivisiä ilmauksia halutaan etäännyttää mahdollisimman paljon spesifeistä ihmisistä ja tapahtumista. Onhan lopulta kyse yleisluontoisten sääntöjen ja jonkinlaisten sosiaalisten vääjäämättömyyksien kuvaamisesta, ja tällöin nollapersoonaa luo teksteihin yleismaailmallisen puhetilanteen ja muita kohtaan kohteliaan sävyn. On siis myös ymmärrettävää, että itse pakolliseksi tai mahdolliseksi kuvattu toiminta on keskiössä eikä tällöin sitä, kehen tämä kohdistuu haluta ilmipanna. Tämän voi huomata esimerkiksi seuraavista teksteistä:

29) *Se tunne ku (0:n) pitää olla bussissa 06:00 että (0) voi olla bussissa 07:00 että (0) voi olla bussissa 18:00 :/* (IG)

30) *Se tunne, kun koirat vilistävät läpi kämpän hirveää vauhtia ja (0) voi vain päätellä, että jotain tyhmää tai tuhmaa on meneillään.* (FB)

Moni muukin kielentutkija on tehnyt Hakulisen ja Karttusen lailla havainnon siitä, että nollapersoonan on luonnollista ilmetä mahdollisuutta ja erityisesti välttämättömyyttä ilmaisevissa yhteyksissä (Jaakola ym. 2014: 650; Jokela 2004: 25–27; Laitinen 1992: 143–144; 1995a: 340). Näin on esimerkiksi seuraavissa teksteissä 31–32, joissa molemmissa kaikki

predikaattiverbit ilmaisevat jonkinasteista modaalisuutta ja ovat kauttaaltaan nollapersoonaisia. Huomionarvoista on, että esimerkissä 31 omistusrakennetta ilmaiseva sana *aivoiltaan* kongruoi kielipollisesti oikein virkkeen piilotetun syntaktisen tekijän, yksikön 3. persoonan kanssa. Tämä vahvistaa näkemystäni nollapersoonan ja yksikön 3. persoonan käytön kiteytyneestä samankaltaisuudesta, vaikka nolla ymmärretäänkin läsnä olevaksi ja puhujääneen ankkuroituvaksi persoonaksi.

31) *Se tunne, kun (0) joutuu huomaamaan kuinka yksinkertainen aivoiltaan onkaan. Blondi, ei kai tässä muuta puolustusta (0) voi sanoa :::D (FB)*

32) *Se tunne, kun (0) joutuu jäämään ylitöihin ja (0) ei pääse treenaamaan... (FB)*

Osa selitystä nollapersoonan runsaudelle modaalisten rakenteiden yhteydessä lienee se, että modaaliset lausumat saanevat suhteellisen herkästi käskevän tulkinnan ja jopa imperatiivimaisen kaiun ollessaan kohdistettu yksikön 2. persoonalle eli saadessaan ilmipannun genetiivisubjektin (vrt. *pitää olla > sinun pitää olla > ole!*). Nollapersoonana etäännyttää eli on vuorovaikutuksellisesti tärkeässä kohteliaisuuden osoittamisen roolissa. Ehkäpä tämä korostuu sosiaalisessa mediassa entisestään: harva sosiaalisessa mediassa tekstejään julkaiseva tuntee jokaisen tekstin potentiaalisen lukijan, tunnekokemuksen jakajan niin hyvin, että uskaltaa punnitsematta käyttää kielipollisia direktiivejä kohteliaiden muotojen asemesta. Toisena puolena on myös se, ettei haluta erityisesti korostaa käskyttäjää tai pakottavaa elementtiä. Koen tämän voimistavan tulkintaa nollalla kuvattavien tapahtumien vääjäämättömyydestä. Itse tuo vääjäämättömyys taas arvioidaan positiivisena, neutraalina tai negatiivisena aina lukija- ja kontekstikohtaisesti.

Ainoana poikkeuksena on nostettava esiin ne muutamat (N=3) aineistoni tekstit, joissa on nesessiivisen verbirakenteen lisäksi ilmipantu avoin yksikön 2. persoonan genetiivisubjekti eli persoonapronomini *sinä*. Kaikissa näissä tapauksissa nesessiiviverbinä on *pitää*. Näin tapahtuu seuraavassa esimerkissä 33, jossa persoonapronominimuotoinen ilmisubjekti vaikuttaa nesessiivirakenteen sisältävän lauseen jälkeen tulevaan predikaattiverbin persoonapääätteeseen.

33) *Se tunne, kun tulostimesta on musta väri loppu ja sinun pitää muuttaa teksti oranssiksi, jotta saat sen ulos. :D Onneksi ei ollut mikään virallinen koulutyö tms. (FB)*

6.1.2 Kenestä on kyse? – etäinen, mutta lukijaa lähentyvä nollapersoon

34) *Se tunne, kun (0) ei ole varma, onko (0) riittävän terve hoitaakseen asioita vai riittävän sairas vain maataakseen vuoteessa. Miksi ihmisellä pitää olla aamulla eri lämpö kuin illalla?* (FB)

Ylläoleva esimerkki 34 on mielenkiintoinen, koska ensimmäisen virkkeen implikoitu nollapersoon on toisessa virkkeessä eksplikoitu yleistajuisesti *ihmiseksi*. Tällöin herää kysymys siitä, kenen kokemuksesta tekstissä puhutaan; skemaattinen tieto kielenkäytöstä ymmärtää ihmisellä viitattavan tässä tapauksessa keneen tahansa. Vaikka tässäkin esimerkissä on semanttisesti oletettavissa, että teksti kertoo kirjoittajan omasta kokemuksesta, on geneerisimmän mahdollisen substantiivikokijan eksplikoiminen puhetilannetta avartava ja intersubjektiiivisuutta lisäävä ratkaisu. Yleismaailmallinen *ihminen* laajentaa tekstin mahdollisuuksia puhutella lukijaa ulottamalla potentiaalisen lukijuuden koskemaan aivan kaikkia ihmisiä. Näkökulma siis muuttuu, kun nollamuotoinen tilanteen kokija vaihtuu johonkin ankkuroidumpaan. Ilmipantu kokija kuitenkin lisää samaistuttavuutta, sillä ilmisubjektiton nollapersoonainen kokemus on kuitenkin tulkittavissa kirjoittajan itsensä henkilökohtaiseksi kokemukseksi. Siirtymä nollasubjektista yleisesti *ihmiseen* muuttaa näkökulmaa spesifistä epäspesifimpään, mutta semanttinen merkitys oman kokemuksen jakamisen kautta samaistumaan kutsumiseen säilyy. Lukijapaikka täten laajentuu, mahdollistuu yhä useammalle.

Lappalainen on todennut (2015: 414), että nollapersoonalle on tyypillistä ilmetä muiden viittaustapojen kanssa, epätyypillistenkin viittauskeinojen yhteydessä. Myös Lappalainen puhuu (mt.) tästä puhujan viittaamisesta itseensä ja kuulijoihin *ihmisellä*, ja kuvaa ilmausta tietynlaisissa käyttökonteksteissa lähes sananlaskumaisena kiteytymänä. Esimerkissä 34 uusi epäspesifi, mutta tällä kertaa ilmipantu kokija tuntuu ankkuroivan lukijan osaksi tekstin puhetilannetta paremmin kuin mitä nollapersoonan jatkuminen kokijuutena olisi mielestäni tehnyt (vrt. *miksi ihmisellä pitää olla* ja *miksi pitää olla*). Voisiko siis olla niin, että vaikka nollapersoon onkin lukijapaikaltaan avoin, on se potentiaalisesti myös semanttisesti etäinen tai varsin teoreettinen. Tuota etäisyyttä kurotaan umpeen tarjoamalla nollapersoonan jälkeen seuraavassa kielenaineuksessa (yleensä siis seuraavassa virkkeessä) jokin muu lukijapaikkaa taustoittava, puhujaa konstruoiva rakentava kielenaines – esimerkiksi nomini *ihminen* tai toinen, ilmipantu persoona.

6.2 Yksikön 2. persoona intersubjektiiivisen puhetilanteen rakentajana

Aineistossani avoin yksikön 2. persoona on jonkin verran aktiivisemmassa käytössä kuin nollapersoona. Alla on muutama esimerkki avoimen yksikön 2. persoonan käytöstä (tekstit 35–37):

35) *Se tunne, kun **heräät** aamulla hyvissä ajoin ennen töitä kunnes **tajuat** että puhelimesi on siirtynyt yöllä itsestään tunnin taaksepäin koska se on automaattisesti JERUSALEMIN ajassa! Lähi-idässä alko talviaika?* (FB)

36) *Se tunne kun **tajuat** että ensi-iltaan on enää viikko!* (FB)

37) *Se tunne kun **oot viimeistelemässä** sivustoa ja sit siihen ruudulle tulee teksti “ERROR”...* (FB)

Tulkitsen avoimen yksikön 2. persoonan olevan nollaa voimakkaammin ankkuroitu sekä puhetilanteeltaan että lukijapaikaltaan. Tästä esimerkkinä ovat kaikki kolme yllä olevaa tekstiä, joissa läsnäoleva puheaktipersoona eli puhuteltava *sinä* rakentaa tulkintakehystä siitä, että käynnissä on vuorovaikutteinen keskustelu *minän* ja *sinän* välillä. Tällöin lukijapaikka on laaja ja niin sanotusti helppo ottaa haltuun, koska tekstin lukija tulee ikään kuin puhutelluksi yksilönä ja kuvaus on helppo ottaa nimiinsä seuraavaan tapaan: “*totta joo, se ensi-iltahan on jo viikon päästä*” (esimerkki 36). Onko tämä yksistään positiivinen havainto sosiaalisen median vuorovaikutuksesta ja intersubjektiiivisuudesta? Joidenkin näkemysten mukaan ei. Esimerkiksi Ojajärvi on tätä mieltä artikkelissaan (Kielikello 3/2000), jossa hän tutkailee avoimen yksikön 2. persoonan käyttöä ja vastustaa voimakkaasti persoonan yleistynyttä kutsumista *sä-passiiviksi*: “[termillä] saavutetaan juuri kuvitelma toisten läsnäolosta. – – Sä-puheessa toisen todellinen minuus jää anonyymiksi, koska puhujan versio toisen sinuudesta, “sä”, jyrää sen.”

Suomalainen kuvaa (2015: 14), että *minä* ja *sinä* ovat vuorovaikutuksellisia persoonapositioneja, jotka “täytetään kielenkäyttötilanteessa”. Tekstin *minä* on siten aivan luontevasti *sinä*, jos *minä* tiedostaa olevansa vastaanottajan eli lukijan eli *sinän* positiossa tekstille, jolla on joku muu kirjoittaja täyttämässä kyseisen tekstin *minän* paikkaa. Täten avointa yksikön 2. persoonaa voi perustellusti sanoa ankkuroiduksi, mutta hyvin avoimeksi, alati muuttuvaksi. Käytännössä avoin yksikön 2. persoona on ankkuroituneisuudensa vuoksi mahdollisesti nollapersoonaa samastuttavampi, koska puhetilanne ja lukijuus on ohjattu

suoraan lukijaan itseensä. Uskonkin, että nollapersoonaisen tekstin rakentamaan maailmaan astuminen on lukijalle haasteellisempaa kuin avoimen yksikön 2. persoonan.

Aineistostani on myös löydettävissä jokunen yksittäinen esimerkki, kuten numero 38, jossa persoonavalinta on yksikön 2. persoonan sijaan monikollinen. Tämänkaltainen käyttö ei vaikuta konventionaalistuneelta, mutta sen lukijapaikka tuntuu samankaltaiselta kuin saman persoonan yksiköllisen muodon kanssa. Puhetilanne tosin on yksiköllistä muotoa rajatumpi ja ehdollisempi, koska oletusarvoisesti tilanne vaatii paitsi lukijan itsensä, myös jonkun toisen, tämän puhetilanteen ulkopuolelta tulevan ihmisen osaksi tapahtumaa. Tekstissä 38 ensimmäinen osoitus persoonavalinnasta on yksikön toisessa persoonassa, mutta jo saman virkkeen sisällä seuraavassa verbissä predikaatin persoonatunnus ei niin sanotusti kongruoikaan edeltävän persoonavalinnan kanssa, vaan on monikollinen. Tästä syntyy vaikutelma, että puhuja kertoo aivan aluksi vain yhden henkilön kokemuksesta, mutta alkaakin pian kertomaan kahden tai useamman henkilön jaettua kokemusta. Tarinan vastaanottotilanteessa lukijapaikka siis on ensin ankkuroitu vain ukijaan itseensä, mutta laajenee välittömästi kollektiivisemmaksi ja vuorovaikutuksellisemmaksi.

38) *Se tunne kun olet metsässä EKSYSISSÄ ja olette läpimärkiä, tiputte jokeen jota pitkin lainehtii lautta jossa on kaksi kaveriasi, vastaanne tulee vaapukkamehua, kaadutte paskakasaan, joudutte lehmä aitaukseen, eksytte lisää ja lopulta kun löydätte tien joudutte soittamaan taksin teitä hakemaan... OLI SIINÄ ILTALENKKI! <3*
(FB)

Avointa yksikön 2. persoonaa käytettäessä persoonamuodot herkästi varioivat ja persoonaparadigman aktiiviset persoonat eli niin yksikön kuin monikonkin 1. ja 2. persoonat voivat helposti olla samassa tekstissä. Mistään kielipillisten normikapinasta ei kuitenkaan voida puhua, koska tässäkin esimerkissä sekoittuvat saman persoonan yksiköllinen ja monikollinen muoto – eli esimerkiksi monikon 1. persoona ei sotkeudu yksikön 2. persoonaan.

6.2.1 Vuorovaikutteisella näyttämöllä

Konstruktio *se tunne, kun x* yhteiskäytössä ankkuroidun, johonkuhun tiettyyn puhuteltavaan kohdistuvan yksikön 2. persoonan muodon kanssa saavat aikaan eräänlaisen tulkinnallisen näyttämön. Teorialuvussa esittelemälleni konstruoinnille eli merkitysten muodostumiselle läheiset termit ovat **subjektiivinen ja objektiivinen konstruointi**. Subjektiivisesti konstruoitu kielenaines on tulkintakehyksessään implisiittistä tietoa, kun taas objektiivisesti konstruoitu

kielenaines on kehyksessään eksplisiittistä. (Langacker 2008: 77–78; Jaakola ym. 2014: 649–650.) Subjektiivisen ja objektiivisen konstruoinnin käsitteet nousivat mielenkiintoni kohteeksi pohtiessani niiden jakautumista tutkimieni persoonien välillä. Mitään virallista jakoa ei kuitenkaan voi tehdä, sillä subjektiivinen ja objektiivinen konstruointi eivät suoraan palaudu implisiittinen-eksplisiittinen-jakoon. Nollapersoonalla ja avoimella yksikön 2. persoonalla vaikuttaa kuitenkin olevan erilaiset mahdollisuudet esittää asiat käsitteistykseen kohteina (objektiivisesti) ja käsitteistykseen osallistuvina entiteetteinä (subjektiivisesti).

Nollapersoonana on persoona, joka ei yleensä eksplikoi tekijää ja joka esittää entiteetit tietyssä mielessä sisältä käsin; eräänlainen subjektiivisesti konstruoituva persoona siis. Huumonkin mukaan (2006: 147–148) nollapersoonaa tarkastelee kuvattua tilannetta aina referentin sisäisestä näkökulmasta käsin, tilanteessa jonkinlaisena passiivisena osallistujana. Sen sijaan avoin yksikön 2. persoona on persoona, jossa tekijäisyys ja kokijuus eksplikoidaan aina jollakin kielenaineksella ja asioita kuvataan enemmän käsitteistykseen kohteina, ulkoa käsin. Vähintäänkin se on siten nollapersoonaa objektiivisemmin konstruoituva persoona. Avoimen yksikön 2. persoonan käyttö asettaa kaikki tilanteessa läsnäolevat kielenkäyttäjät yhdenvertaisiin lähtökohtiin tilanteen näyttämöllisen kuvan ymmärtämisessä. Toiminta ja sen tausta kenties ankkuroituvat herkemmin johonkin konstruoitavissa, ymmärrettävissä olevaan toimijaan kuin abstraktiin toimijaan – tässä tapauksessa siis nollaan. Tälle ei voine nimetä vain yhtä syytä. Konstruktio *se tunne, kun x* alkaa definiittisellä pronominilla *se*, jonka voisi uskoa luontevasti saavan muitakin tuttuutta ilmaisevia rakenteita: suoran lukijan puhuttelun avoimella yksikön 2. persoonalla voisi nähdä olevan tällainen kielellinen keino.

Huomionarvoista on, että vaikka aiemmin käsitellessäni nollapersoonan intersubjektiivisuutta totesin modaalisten rakenteiden saavan luontevasti nollapersoonan, näyttävät tuollaiset verbit kyllä voivan saada myös puheaktipersoonan ilman, että teksti tuntuisi syntaktisesti epäluontevalta tai semanttisesti epäkohteliaalta. Tämän voi huomata esimerkiksi seuraavissa teksteissä 39–40. Tällaiset rakenteet kuitenkin näyttävät kuvaavan ennen muuta luvallisuutta ja olevan siten positiivissävytteisiä.

39) *Se tunne, kun olet kasvattanut yrityksesi siihen pisteeseen, että voit koska vaan kävellä kauppaan ja ostaa Ferrarin.* (FB)

40) *Se fiilis, kun pääset muutaman kehnon reissun jälkeen yksin väsyttämään komeita luonnonkaloja.* (FB)

Modaalisuuden voi asettaa välttämättömyyden osalta eräänlaiselle janalle, jonka toisessa laidassa ovat luvallisuus (verbeinä esimerkiksi *voida, saada*) ja toisessa taas välttämättömyys

(verbeinä *täytyä, pitää, tarvita*) (Laitinen 1992: 172–185). Selkeän nesessiiviset eli pakkoa ilmaisevat rakenteet ovat aineistossani nollapersoonaisia. Nesessiiviverbejä käytetään kuitenkin ilman varsinaisen pakon läsnäoloa myös päivittelyn ja ironian yhteydessä (mts. 189). Tämän uskon olevan yksi affektiivinen tehokeino konstruktiolla *se tunne, kun x* alkavissa teksteissä.

Kuten esitellessäni aiempaa nollapersoonatutkimusta kerroin, on nollapersoonan käyttöalalla syntaktisia rajoituksia esimerkiksi siinä, missä lauseenjäsenasemassa se voi ilmetä ja millaisia predikaattiverbejä se luontevimmin saa. Avoimella yksikön 2. persoonalla ei vastaavia rajoituksia vaikuta olevan. Kaikkienensa sanoisinkin siis, että näiden persoonien välillä on viisasta ennemmin puhua nollan spesifeistä käyttöaloista ja avoimen 2. persoonan monipuolisesta käytöstä kuin yrittää koota manuaalia siitä, mitkä kielipilliset elementit johtavat mihinkin persoonavalintaan.

Avoimen yksikön 2. persoonan käyttö tuntuu linkittyvän nollapersoonaa jossakin määrin tarkemmin *se tunne, kun x* -konstruktion affektiiviseen, jaetun kokemuksen kuvailun ja samaistumiseen kutsumisen konventioon. Molempiin persooniin yhdistyy tulkinta kirjoittajan henkilökohtaisten kokemusten referoinnista ja nollapersoonankin yhdistyy affektiivinen sävy. Nollapersoonan tulkinta on kuitenkin hypoteettisempi, teoreettisempi tai etäisempi, ehkä siten vaikeampi ankkuroida, siinä missä 2. persoonan käyttö saa aikaan näyttämöllisen ja narratiivisen tunnun. Tähän havaintoon yhdistyy myös vahvasti nollapersoonan etäännyttävyyden funktio. Ainakin tämän tutkielman perusteella avoin yksikön 2. persoona on luonteva silloin, kun kertojääni puhuu täysin tai lähes täysin vain häntä itseään koskevista kokemuksista. Tämä koskee niin yksin tehtyjä kuin yksin koettuja asioita. Valtaosa teksteissä, joissa puhutaan muista ihmisistä, muiden elämästä tai varsinkin muiden tekemistä virheistä tai kömmähdyksistä, näyttäisi käyttävän nollapersoonaa. Nollan avulla suojellaankin joko puhujan tai kuulijan kasvoja ja vältetään vastuun suoraa ilmaisemista (Laitinen 1995a: 341). Tätä kuvaa hyvin alla oleva esimerkki 41; nollapersoonan käyttö suojelee niin tekstin alkuperäistä kirjoittajaa kuin tekstissä kuvattua lomittajaakin, ja asettaa lukijan tarkastelemaan puhetilannetta ikään kuin sivusta.

41) *Se tunne kun (0) tulee töihin, ja viivelista on lomittajan jäljiltä
kilometrin mittainen* (FB)

Tarve suojella omia kasvoja ja etäännyttää koskettaa kuitenkin jossakin määrin myös avointa yksikön 2. persoonaa. Aineistossa on kymmenkunta tekstiä, joissa avoimen yksikön 2. persoonan aktiivinen toiminta onkin joko passiivissa tai muutoin niin sanotusti passivoitu niin persoonien

kuin esimerkiksi predikaattiverbien osalta. Tämäkin rakentaa vaikutelmaa tapahtumien vääjäämättömyydestä ja kirjoittajaäänien omien vaikutusmahdollisuuksien vähyydestä, mikä sopii konstruktion *se tunne, kun x* tunteisiin vetoaviin käyttötarkoituksiin ja tuo näiden kahden persoonan rakentamia puhetilanteita entistä lähemmäs toisiaan. Tekstin kirjoittaja siis vaikuttaa passiivimaisen rakenteen avulla perääntyvän aktiivisen hahmon roolista, ja tämä lisää tekstien empatiahakuisuutta ja kasvattaa niiden intersubjektiiivisuutta. Esimerkiksi seuraavassa tekstissä 42 olisi voitu ilmaista myös “*se tunne ku sä olet tiputtanut...*”, mutta pienillä sanatason muutoksilla (jolloin kukaan ei ole aktiivisesti puhelimia tiputtanut) tekstiin syntyy huomattavan puhutteleva, empatiahakuinen tulkintakehys:

42) *Se tunne ku **sulla** on tippunut muutaman kuukauden aikana kaksi uutta luuria vessanpönttöön* 🙄😞👤👤 (FB)

6.2.2 Avoimen yksikön 2. persoonan vaikutus informaatorakenteessa

On mielestäni tärkeää tarkastella sitä, miten *se tunne, kun x* -konstruktion avoimen yksikön 2. persoonan käytössä ilmipantu *sinä* vaikuttaa ilmauksen informaatorakenteeseen. Sen sijaan, että teemapaikalla olisi predikaattiverbi (kuten nollapersonan tapauksessa), tuntuu persoonapronominin olemisella teemapaikalla joko itsenäisenä subjektina tai nominisubjektin määreenä olevan omanlaisensa merkitys. Informaatorakenteen ominaisuudet vaikuttavat tekstin kutsuvuuteen, luentaan ja intersubjektiiivisuuden rakentumiseen.

Esimerkiksi seuraavissa teksteissä 43–44 korostuu informaatorakenteen osalta persoonapronomini *sinä*. Tällöin se, ketä tekstillä puhutellaan on spesifiä, mutta tarkoittaako tämä siis avointa, laajaa lukijapaikkaa vaiko nimenomaan kapeaa? Kysymys koskee mielestäni ennen muuta sitä, miten vaivatonta lukijan on itse sisäistää tekstin kuvaama tilanne ja samaistua siihen.

43) *Se tunne, kun **sulla** on aanelonen täynnä tehtäviä kouluhommia ja sä vaan teet ja yliviatut menee jo yli sivun puolenvälin* <3 (FB)

44) *Se tunne kun **sun** pää on täynnä pieniä ja vihreitä öttiäisiä ruohonleikkaamisen jälkeen.* :P (FB)

Huomionarvoista avoimen yksikön 2. persoonan käytössä puhetilanteen intersubjektiiivisuuden rakentajana on, että predikaatti on teemapaikalla olemattomuudestaan huolimatta aina tietyllä tapaa korosteisessa asemassa, koska se linkittyy ja kantaa informaatiota tekijästä (aktiivisesta *sinusta*). Avoimuudestaan huolimatta se myös ankkuroituu lukijaan varsin spesifisti, koska

sinä on vuorovaikutuksellisesti ”kohdennettu” ja henkilöviitteinen. Esimerkistä 43, jossa on ilmipantu persoonapronomini (*sulla*) ja toisessa lauseessa ilmipantu, korostainen subjekti konstrastoivan ja tehostavan *vaan*-san kanssa (*sä vaan teet*) huomaa erityisen hyvin myös Varjon ja Suomalaisen (2018: 358) tekemän havainnon siitä, että avoimen yksikön 2. persoonan käyttö nostaa aina persoonan enemmässä tai vähemmissä määrin toiminnan keskiöön. Esimerkissä 44 *sun* taas on sanan *pää* määrite. Lause kuitenkin on syntaksiltaan sellainen, että keskiöön nousee se, kenen henkilön päästä on kyse eikä esimerkiksi se, mikä muu ruumiinosa voisi olla puheenalaisena. Näenkin, että näissä teksteissä intersubjektiivinen lukijapaikka on spesifi teemapaikalla kuvaillun, ilmipannun persoonan vaikutuksesta. Tekstin haltuunotto, siihen samaistuminen on kuitenkin vaivatonta puhetilanteen yleistajuisuuden vuoksi.

Avoimen yksikön 2. persoonan sisältävissä teksteissä keskiössä on siis tekijyys, *sinuus*, joka puhetilanteessa voi muuttua *minuudeksi*. Nollapersonan avulla taas korostetaan enemmän tapahtuneita asioita kuin asioiden tekijöitä tai kokijoita, kuten edellisissä alaluvuissa olen esittänyt. Tästä näkökulmasta voi tiivistävästi todeta, että vaikka nollapersonan ja avoimen yksikön 2. persoonan rakentamilla puhetilanteilla ja niiden intersubjektiivisuudella on paljon samaa, eroavat nuo persoonat suuresti mahdollistamiltaan näkökulmilla.

7. Mielenkiintoisia erityistapauksia ja persoonanvaihdoksia

Olen tähän mennessä eritellyt nollapersonan ja avoimen yksikön 2. persoonan käytön perustavanlaatuisia intersubjektiivisia ominaisuuksia *se tunne*, *kun x* -konstruktion käytössä. Tässä pääluvussa keskityn esittelemään joitakin erityistä mielenkiintoani herättäneitä tapauksia ja kysymyksiä, joita aineistoni herättää niin nollapersonan kuin avoimen yksikön 2. persoonan osalta. Näitä ovat aineistossani esiintyvät idiomaattiset ja kiteytyneet ilmaukset, pronomi- että adjektiivimaisten lekseemien *itse* ja *oma* merkitys sekä logoforisen viittaamisen ja muiden deiktisten elementtien vaikutukset persoonan ja puhetilanteen tulkintaan. Pääluvun lopussa kuvaan ja pohdin lisäksi aineistoni teksteissä ilmeneviä frekvenssiltään yleisiä persoonanvaihdoksia ja näiden vaihdosten vaikutuksia aineistoni teksteihin sekä kuvaan lyhyesti passiivin asemaa näiden persoonien keskellä.

7.1 Idiomaattiset ilmaukset ja kiteytymät

Aineistostani nousevat yhtenä erityistapauksena erilaiset fraasit ja idiomaattiset ilmaukset ja kiteytymät. Nämä vaikuttavat saavan useimmiten nollapersoonaisia muotoja. Tällaisista kiteytyneistä ilmauksista esimerkkeinä ovat muun muassa 45–46 ja näiden tekstien fraasimaiset sanonnat *jaksaa jaksaa* ja *uusiin haasteisiin pitää aina tarttua*. Teksti 46 ei ole muutoinkaan kaikkein norminmukaisin konstruktion *se tunne, kun x* ja persoonavalintojen osalta; tekstin varsinainen narratiivinen ydin on kauttaaltaan yksikön 1. persoonassa. Sekä konstruktioaloitus että kahden viimeisen virkkeen idiomaattiset ilmaukset vaikuttavat tässä toimivan fraasimaisina, affektiivisuutta rakentavina pehmusteina muutoin varsin henkilökohtaisen ja spesifin tarinan ympärillä.

45) *Se tunne ku (0) alkaa säikkyä kaikkea liikkuvaa... Vielä yksi yö. ... (0) jaksaa ja (0) jaksaa ja (0) jaksaa... (FB)*

46) *Se tunne, kun entinen äidinkielenopettajani soittaa ja kysyy, haluanko sijaistaa häntä entisen lukioni abikurssin tunneilla viikon ajan lokakuun lopussa... No mikä jottei? Uusiin haasteisiin pitää (0:n) aina tarttua! (FB)*

Näiden lisäksi myös kiteytynyt sanapari *tehdä mieli* nousee esiin aineistossani esiin useampaan kertaan, aina nollapersoonaisena. Sanapari onkin vakiintunut konstruktio, jonka yhteydessä predikaattiverbi on aina yksikön 3. persoonan muotoinen (Hakulinen & Karttunen 1973: 162). Käytännössä tämä ei tarkoita aina nollapersoonaista käyttöä; esimerkiksi kaikki tekstit 47–50 voisivat hyvinkin esiintyä genetiivisubjektin, persoonapronominin *sinä* ilmipanevassa muodossa *se tunne, kun sun tekee mieli*. Predikaattiverbin muotoa ohjaava kieliopillinen konventio näyttäytyy kuitenkin tässä kyseisessä aineistossa kaikinensa nollapersoonaisuutena. Ikolan mukaan (1978) *tehdä mieli* on nesessiivinen lauseenvastike, ja kuten olen jo useasti todennut, nesessiivisyys sopii juuri nollapersoonaan.

47) *Se tunne kun elokuvan hahmo vituttaa (0:a) niin paljon et (0:n) tekis mieli hakkaa koneen näyttö paskaks. Onneks en sentään. (FB)*

48) *Se fiilis, kun vähän joka toinen päivä (0:n) tekee mieli kiljua ääneen “täällä mä elän” <3 Jopa sateiset harmaat päivätkin ovat täällä kauniita. (FB)*

49) *Se tunne kun (0:n) tekee mieli kiljua ilosta vain koska Täydelliset naiset. (FB)*

- 50) *Se tunne kun (0:n) pitäisi lukea ilmanvaihdon/ ilmastointitekniikan teoriaa, tehdä ennakkotehtäviä ja katsella videoita, kun oikeasti (0:n) tekisi vain mieli puhdistaa kodin kaikki tulo- ja poistoilmaventtiilit ja iv-koneen suodattimet ;)* (FB)

7.2 Itse ja oma

Näiden kahden pronominimaisen lekseemin tutkailu tämän tutkielman kontekstissa ei ollut alkujaan aikomukseni. Aineistossa *itse* ja *oma* ovat kuitenkin jos eivät yleisiä, niin vähintään säännöllisesti toistuvia. *Itsen* sisältäviä tekstejä on yhdeksän (N=9), *oman* taas kuusi (N=6). Tämän vuoksi haluan tarkastella lyhyesti myös niitä erityisesti ankkuroinnin ja avoimuuden näkökulmasta. Lekseemejä voi mielestäni käsitellä rinnakkain, koska niiden kieliopillinen, lausetason käyttäytyminen konstruktion käytössä on samankaltaista, vaikka semanttisesti niillä onkin eri funktiot. Saman on huomannut Hakulinen (2006 & 1982), joka on tutkinut näitä samoja sanoja ja niiden viittauksellista luonnetta ja persoonapronominimaista semantiikkaa.

Itse-substantiivista on kehittynyt käytössä kaksi keskenään erilaista pronominia. Ensinnäkin *itse* on refleksiivinen lekseemi, jota käytetään samanviitteisesti subjekti-NP:n kanssa. Toisessa, adjektiivimaisessa käytössä se taas on eräänlaisena indefiniittisenä pronominina. Tällaisessa käytössä se voi esiintyä pääsanansa edellä, mutta kieliopillisista adjektiiveista poiketen myös adverbien asemassa. (Hakulinen 1982: 43–44.) Heikkinen huomasi pro gradu -tutkielmassaan (2012: 32–34, 82), että *itse*-lekseemi on merkitykseltään ymmärrettävissä eräänlaiseksi nollapersoonan vastinpariksi, jonka käytöllä voidaan kiertää joitakin nollapersoonan kieliopillisia rajoituksia (ks. luku 4.4) ja asettaa nollapersoonan näkyvämmäksi ja eräänlaiseksi havainnointikohteeksi. Laitinen kuvaa (2006: 227) *itse*-sanaa indefiniittisenä pronominina, joka yhdistää nollapersoonan puheaktipersonoihin. Tällainen itse-sanan rakentama silta on havaittavissa seuraavassa esimerkissä 51, jossa nollan ja *itse*-sanan sisältämä lause on tulkittavissa muotoon ‘juuri minun täytyy lähteä töihin’.

- 51) *se tunne ku talo on täynnä herkkui ja täytekakkui ja (0) joutuu ite vaa lähtee töihin* (FB)

Itse rinnastuu monesti yksikön 1. persoonaan, ja se voidaan siten varsin helposti tulkita puhujan viittaavaksi. Toisaalta *itse* kontrastoituu muihin, joilla on pääsy puhetilanteen äärelle ja ylipäättään implikoi, että puhetilanteessa on läsnä muitakin. Tätä yksikön 1. persoona ei tee samalla intensiteetillä. (Lappalainen 2015: 409.) Tuo kontrastin luominen on mielenkiintoista, ja *itse* vaikuttaa käyttäytyvän aineistossani lähtökohtaisesti nollapersoonan tavoin geneerisesti ja esiintyvän hieman useammin nollapersoonalauseissa kuin avoimen yksikön 2. persoonan

sisältävissä lauseissa. Kuitenkin *itse*-sanana tekstuaalinen funktio on ensisijaisesti kontrastoiminen (Hakulinen 1982: 56). Ketkä oikeastaan kontrastoidaan ja mikä funktio tällä vastakkainasettelulla lopulta on? Tulkitsen niin, että konventio ja intuitio, *kielen taju* ohjaavat avoimen persoonarakenteen käyttöön, mutta kertojaääni haluaa *itse*-sanalla tehdä selkeän eron itsensä ja muiden välille. Toisin sanoen *itse* saattaa alleviivata sitä, kuka on tekstin kuvaamien tapahtumien alkuperäinen kokija, vaikka muita kutsuttaisiinkin jakamaan puhetilanne ja samastumaan kuvattuun. Samanaikaisesti korostetaan, että osana tarinaa on toinen tai toisia elollisia kokijoita, joiden kokemus tilanteesta ja näkökulma tapahtumiin saattaa olla aivan erilainen. Näin on seuraavissa teksteissä:

52) #setunnnekun kuljetusfirma käy ovella eikä soita ja **(0) ite on** lähdössä matkalle seuraavana päivänä #palvelupelaa #logiikka #miksi (IG)

53) Se tunne kun **viskelet** salaatinlehtiä ja kurkkua keittiön lattialle ja huudat Kalle-mäykkyä et tuuppa kattoo mitä täällä, tuuppa syömään. Ja sit muistat et se koiria on mökillä... ja **itse olet** kotona... (FB)

Itsellä voi olla myös puhtaan syntaktinen funktio, jolloin sillä voidaan viitata refleksiivisesti tai anaforisesti aiempaan subjektiin. Esimerkiksi seuraavissa teksteissä 54–55 *itse* on tämänkaltaisessa käytössä:

54) Se tunne, kun **(0) säikähtää itseään**. (FB)

55) se tunne kun **löydät ittes** korjaamasta iskän työ sähköpostia.... (FB)

Ylläolevista nollapersoonaisista *itse*-esimerkeistä tekstistä 52 heräisi ilman *itse*-lekseemiä kysymys, onko matkalle lähdössä kuljetusfirma vaiko tekstin kirjoittaja, molemmissa lauseissa predikaattiverbi kun on yksikön 3. persoonassa. *Itse*-sana tässä yhteydessä on siis ankkuroimassa tekstin tekijä- ja kokijuuasetelmaa ja selvärajaistamassa viittaussuhteita. Esimerkistä 54 taas on huomattavissa, että *itseä* on käytetty estämään ei-tarkoitettu tulkinta mahdollisesta anaforisesta tai anaforimaisesta viittauksesta. Tällöin *itse* toimii niin korosteisuutta luovana kuin kontrastoivana elementtinä: puhuja säikähtää, kenties koomisesti, itseään eikä ketään toista. Tähän sisältynee oletus siitä, että säikähtämiseen sisältyisi yleensä joku puhujanulkoinen säikäyttäjä. Tässä tapauksessa *itse*-pronominin avulla siis korostetaan nimenomaan tapahtuman odotuksenvastaisuutta, mutta ei varsinaista puhujahahmoa sinänsä. *Itsen* sisältävät avoimen yksikön 2. persoonaiset tekstit tuntuvat olevan nollaesimerkkejä selkeämmin tulkittavissa. Niissä *itse* linkittyy vahvasti kuvattuun toimintaan, mutta se ei toimi

samankaltaisesti aktiivisen tekijän tai kokijan roolissa, kuten nollapersoonasten tekstien tapauksissa. Esimerkeissä 53 ja 55 *itse* on kuitenkin syntaktisesti tarpeellinen, koska se ilmenee jonkinlaista ilmipantua henkilöviittausta tarvitsevassa lauserakenteessa. Erityisesti tekstissä 55 lause ei kieliopillisesti voisi olla **se tunne kun löydät korjaamasta*. Varsinainen tekijä tai toimija on kuitenkin *sinä*, ei *itse*.

Lekseemi *oma* taas ilmaisee omistus- ja kuuluvuussuhdetta. Se käyttäytyy usein adjektiivimaisesti substantiivin attribuuttina, mutta voi esiintyä myös itsenäisesti. Tämän tutkielman aineistossa olevat esimerkit edustavat kuitenkin ainoastaan *oman* adjektiiviattribuuttimaista käyttöä. Hakulinen kuvaa lekseemiä *oma* “kummallisena pikkusanana” (2006: 65) ja on tutkinut sen käyttöä erityisesti attribuutin roolissa ilmauksissa, joissa ei kuitenkaan ole possessiivisuffiksia. Hakulinen on todennut *omaa* käytettävän eri funktioin. Yksi funktioista on käyttää *omaa*, kun on tarve refleksiiviselle ilmaukselle, joka on samanviitteinen lauseen subjektin kanssa. Tällaisessa funktiossa *oman* käyttö on siten yhdenmukainen *itsen* kanssa. Toisaalta *omaa* käytetään myös yhteyksissä, joissa on esimerkiksi possessiivisuffiksi tai subjekti-NP. Tällöin *omaa* käytetään siis toisteisena, niin sanotusti ylimääräisenä. (Hakulinen 2006: 66–67.) Omasta mielestäni tällaisessa käytössä *oma* on tekijyyttä tai kokijuutta alleviivaava elementti. *Omaa* sisältäviä tekstejä on aineistossani kuusi, esiintymiä ei siten ole kovin monia. *Oman* funktio puhetilanteen ja vuorovaikutuksellisuuden rakentumisessa on kuitenkin kiinnostava. Tässä kaksi aineistoesimerkkiä, joissa *oman* pragmaattinen tarpeellisuus ovat keskenään melko eriävät:

56) *Se filis, kun (0:n) oma tutkimus inspiroi ihmisiä liikumaan!* ✨
#kiitollinen (FB)

57) *Se tunne, kun kuuntelet omaa (nauhoitettua) ääntäsi 5 tuntia putkeen. No, nytpä ainaki tiiän mitä muut joutuu kestäämään!* (FB)

On ymmärrettävää, että näistä esimerkeistä ensimmäisessä (56) käytetään sanaa *oma*, koska nollapersoonaa ja possessiivisuffiksiton tutkimus eivät muutoin ankkuroisi tekstiä yhtään mihinkään. Syntaktisella tasolla toki on niin, että *oma tutkimus* on lauseen subjekti-NP, mutta semanttisesti on tulkittavissa, että tutkimukselle on olemassa joku tutkimuksen tehnyt henkilö. Ilman adjektiivia *oma* virke jäisi kenties liian abstraktiksi ja sen tulkinta vaikeutuisi niin, että lukija suurella todennäköisyydellä etäännyisi tekstistä. Esimerkissä 56 *oma* yhdistettynä genetiivisijaiseen nollasubjektiin tekee täten saman, mitä avoimen yksikön 2. persoonan käyttö

tekisi. *Oman* käyttöön liittyy tässä semanttisesti ylpeyttä ja kutsu ymmärtää ja jakaa puhetilanteessa läsnä oleva positiivinen tunne.

Mielenkiintoista toisessa esimerkissä (57) taas on, että *oma* on siinä Hakulisen kuvaamalla tavalla ylimääräinen – siis syntaktisesti. Tässäkin esimerkissä *omalla* on kuitenkin oleellinen semanttinen funktio. Se luo vastakkainasettelumaisuutta sekä muita kohti kurottautuvan ja keskustelunavausmaisen, mutta myös humoristisen sävyn lauseeseen. Myös tekstin toinen virke (*No, nytpä ainaki tiiän mitä muut joutuu kestäämään!*) vahvistaa tätä tulkintaa. Tällaisessa korostavan kontrastoivassa käytössä *oma*-sanana käyttö muistuttaakin *itse*-sanana käyttöä.

7.3 Logoforinen viittaaminen

Logoforisella viittaamisella tarkoitetaan sellaista kontekstisidonnaista referointia, jossa morfologisella elementillä viitataan johtolauseen tai aiemman puhetilanteen puhujaan tai toimijaan eli siihen, ketä referoidaan. Logoforinen viittaaminen ilmenee tyypillisesti logoforisina pronomineina, joissa viittaus tehdään tilanteenulkoisella persoonapronominilla *hän* (toisinaan myös *se*); näin on erityisesti puhutussa kielessä, jossa tyypilliset persoonaviitteiset pronominit ovat *se* ja *ne*. Viittaus voi olla logoforinen myös ilman edeltävää puhetilannetta tai mitään johtolauseita; tällöin logoforiseen viittaukseen viittaa usein semantiikaltaan abstrakti ajatus- tai tunneverbi. (Tieteen termipankki; VISK §1469.) Tämän tutkielman aineisto ei anna viitteitä tyypillisimmästä logoforisesta viittaamisesta, vaikka aineiston tekstit ovat temaattisesti usein enemmän tai vähemmän referoivia. Referointi koskee kuitenkin monin paikoin kertojahahmon toimintaa, eikä siten varsinaisia suoraan referoitavissa olevissa sanomisissa eikä jonkun kertomuksenulkoisen henkilöahmon sanomisissa. Myöskään *se tunne*, *kun x* -konstruktio ei varsinaisesti taivu logoforiseen persoonaviittaamiseen.

Logoforisesti voi kuitenkin toimia myös referatiivirakenteinen *-vAn-* tai *-neen-*verbiin liittyvä possessiivisuffiksi, jolla viitataan aina hallitsevan lauseen subjektiin. Esimerkiksi normatiivisessa yleiskielessä possessiivisuffiksi *-nsA* toimii logoforisena. (VISK §1469.) Tämänkaltaisen logoforinen viittaaminen avulla toistuu aineistossani; *-nsA*-suffiksellisia logoforisia viittauksia on yhteensä yhdeksän (N=9). Seuraavassa tekstissä 58 on nähtävissä esimerkki eräänlaisesta logoforisesta viittauksesta. Logoforisen viittauksen sisältävän lauseen voi lukea esimerkiksi muodossa “*yhtäkkiä lapsi tajuaa, että hän [=lapsi] osaa lukea.*”

58) #setunnekun yhtäkkiä **(0) tajuaa osaavansa lukea <3 Onneksi pikkuveli on innokas kuuntelemaan satuja ;)** #isosiskohommia #siskojasenveli #ankuankka (IG)

Jossakin määrin aineisto luo tämän lisäksi kuvaa siitä, että säännöllinen possessiivisuffiksien käyttö referoivissa verbirakenteissa on osa *se tunne, kun x* -konstruktion konventioita. Havainto ei välttämättä ole muiden kuin yksikön 3. persoonan osalta suoraan liitettävissä logoforiseen viittaamiseen, mutta esimerkiksi yksikön 2. persoonan possessiivisuffiksellisia, referoivia verbirakenteita on yhteensä 13 tekstissä. Lisäksi referoivan verbirakenteen possessiivisuffiksia on kahdessa yksikön 1. persoonan sisältävässä tekstissä ja yhdessä monikon 2. persoonan sisältävässä tekstissä – tämä on suhteellisesti linjassa sen kanssa, mikä on kunkin persoonan frekvenssi aineistoni teksteissä. Tuntuukin, että referoivilla possessiivisuffikkeilla on jonkinlainen tehtävänsä luoda spesifi, tekstinulkoinen tilannekuva. Tällaiset esiintymät herättävät ainakin tämän tutkielman kontekstissa myös kysymyksen siitä, ovatko huolitellun kielen normit jossakin määrin osa *se tunne, kun x* -konstruktion konventioita. Esimerkiksi seuraavan tekstin 59 verbirakenne olisi varsin todennäköisesti puhutussa kielessä *luulit että olet / luulit et oot*. Myös tekstissä 60 huoliteltu kieli kieliopillisten rakenteiden yhteydessä on mielenkiintoisesti ristiriidassa kokonaismerkityksen ja kirosanaksi tulkittavissa olevan tekstin viimeisen sanan yhteydessä. Logoforisilla viittauksilla ja referoivilla rakenteilla possessiivisuffiksein rakennetaan selkeämpää ankkurointia alkuperäiseen puhetilanteeseen; pienillä morfeemeilla pystytään luomaan jonkinlainen eronteko tekstin kirjoittaneen henkilön ja tekstin kuvaaman henkilön välille. Näin myös vähentyy riski sille, ettei tekstien lukija pystyisi tulkitsemaan kuvattuja tekijä-teko-suhteita.

59) *Se tunne, kun **luulit olevasi eettinen vegaani*** (GH)

60) *Se tunne, kun **tiedät olleesi paikan päällä kultajuhlissa, muttet muista illan kohokohdasta paljon paskaakaan***..... (FB)

Logoforinen viittaaminen nimenomaan possessiivisuffiksein lienee saanut vähemmän huomiota verrattuna logoforisten persoonapronominien käyttöön, mutta se on kuitenkin kieliopillistunut referoiviin rakenteisiin (VISK §1469). Logoforisten viittausten tai näitä muistuttavien referoivien rakenteiden tasainen esiintyminen aineistossani luo monin osin erittäin puhekieliseen aineistoon jonkinlaisen vaikutelman jos ei kirjakielisyydestä, niin vähintään huolitellusta yleiskielisyydestä. Logoforiset viittaukset vaativat kieliopillisten persoonaviittausten ja myös esimerkiksi lauseenvastikkeiden hallintaa, joten koenkin *se tunne*,

kun x -konstruktion käytön olevan sellainen, että se virittää ja ohjaa persoonien selkeään ilmaisuun. Esimerkiksi teksti 58 osoittaa lauseenvastikkeen hallinnan, mikä on normitetulle kielelle tyypillistä, mutta juurikin puheessa harvinaisempaa. Toisaalta voidaan miettiä, miltä teksti voisi näyttää ilman lauseenvastiketta; tällöin logoforisen pronominin valinta tuottaisi mahdollisesti hankaluuksia, koska teksti on tulkittavissa kirjoitetuksi ns. lapsen äänellä.

Logoforista viittaamista voi sanoa olevan toisen käden tiedon välittäminen, toiselta henkilöltä omaksutun tiedon vieminen eteenpäin (Priiki 2017: 26–27). Tämä havainto selittää osaltaan logoforisen viittaamisen ilmenemistä aineistossani: konstruktion konventioihin kuuluu omakohtaisten kokemusten kuvaaminen, joten toisen käden tieto on saatava häivytettyä omaäänisen kuuloiseksi niin sulavasti kuin on mahdollista. Toisaalta konstruktion konventioihin tuntuu kuuluvan, että tekstin kirjoittaja eli puhujaaäni esittää itsensä samastuttavuuden nimissä jonkinlaisena kertomuksellisenä hahmona, itsensä representaationa. Ehkä tämä hahmo puheaktipersonana edellyttää toisen käden tiedon välittämistä, logoforista viittaamista.

7.4 Muut deiktiset elementit

Persoonat itsessään ovat keskeinen deiksistä merkitsevä kielenaines, ja niihin olenkin tähän asti keskittynyt. Myös muita deiktisiä elementtejä nousee kuitenkin aineistostani väistämättä tarkasteluun, ja tässä alaluvussa keskityn näihin muihin deiktisiin elementteihin. Erityisen havainnoinnin kohteena ovat tempus, pronominivalinnat ja aika- ja paikkasidonnaiset sanavalinnat. Seppänen kuvaa (1997: 176), että vuorovaikutuksen ja erityisesti puhetilanteen arviointi jää kapeaksi, mikäli erilaisia osallistumisrooleja ei arvioida mahdollisimman kattavasti deiktisistä elementeistä käsin.

Näyttää siltä, että konstruktiota *se tunne, kun x* voidaan käyttää kaikkia tempuksissa ja sillä voidaan kuvata myös semanttisesti futuurista toimintaa. Syntaktisella tasolla suomen kielessä ei ole futuurin tempusta, mutta semanttisen tulkinnan perusteella (lähi)tulevaisuuteen jollakin tavalla itsensä suhteessa nykyhetkeen asemoivaa toimintaa on mahdollista kuvata. Aineistoni valossa näyttää olevan selvää, että preesens on tyypillisin tempus *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä: aineiston 331 tekstin aloituslauseista²⁴ 302 on syntaktisesti

---

²⁴ Tässä nimenomaisessa yhteydessä kuvaamani lukemat koskevat nimenomaan tekstikokonaisuuden alkuisia virkkeitä ja niitä virkkeiden ensimmäisiä lauseita, joissa *se tunne, kun x* -konstruktion esiintymä on. Muutoin läpi tutkielman puhun pitkälti kokonaisista teksteistä, mutta koska virkeraja ja toisinaan myös lauseraja tuntuu muuttavan tempusta, haluan kuvata tempusten frekvenssit selkeyden vuoksi nimenomaan tällä rajauksella. Olen keskittynyt juuri tässä laskelmassa nimenomaan finiittiverbeihin; aineistossani on myös paljon verbien infinitiivimuotoja (mm. *olet ajelemassa skootterillasi*).

preesensissä. Vastaava luku on toisen nykyhetkeen semanttisesti ankkuroituvan tempuksen eli perfektin osalta 22. Merkitykseltään kokonaan menneisyyteen asettuvien tempusten osalta luvut ovat varsin maltilliset: imperfektillä alkaa 5 tekstiä, pluskvamperfektillä taas ei yksikään teksti.²⁵ Menneisyyteen asettuvia tempuksia kyllä on teksteissä muutoin. Nämä lukemat ovat totuudenmukaisia yksistään syntaksin tasolla, koska semanttisesti on lähtökohtaisesti konstruktion konventiot huomioiden kyse oikeastaan aina menneistä tapahtumista tai vähintään juuri puhetilanteessa loppumaisillaan olevista tapahtumista. Aineistoni tekstejä kuvaa kauttaaltaan pyrkimys luoda mielikuva tapahtumista, jotka voivat periaatteessa tapahtua aivan milloin tahansa. Preesensin käytöllä onkin *se tunne, kun x*-konstruktion yhteydessä selvä paitsi referoinnin, myös kuvailevuuden ja kertomuksellisuuden funktio.

Intersubjektiivisesti katsottuna preesensin käyttäminen deiktisenä elementtinä voidaan nähdä nimenomaan osallistavana, jakamiseen kutsuvana tekona. Preesensin käyttäminen kuvattaessa ilmeisen menneitä tapahtumia ja loppuunsaatettua toimintaa jatkaa siten konstruktion intersubjektiivisiä konventioita. Tekstien alkaessa lähes poikkeuksetta preesensillä muistuttaa preesensin käyttö niin sanottua dramaattista preesenssiä menneitä referoivan funktiona vuoksi. Todelliseksi dramaattiseksi preesensin käyttöä ei *se tunne, kun x*-konstruktion yhteydessä voine kuitenkaan nimittää avoimuuden ja yleisluontoisuuden vuoksi (ks. luku 5.1). Dramaattisen preesensin ymmärretään kuvaavan kertojan kokemuksia, mutta myös referoivan kertojan kuulemaa. (Laitinen 1998: 92–93.) *Se tunne, kun x*-konstruktiioon vaikuttaa linkittyvän nimenomaan tulkinta kokemuksen omakohtaisuudesta. Tämän funktion rinnalla on funktiona intersubjektiivinen jakaminen ja yleismaailmallisen kokemuksen kuvaus.

Vaikka *se tunne, kun x*-tekstit alkaisivat preesensillä, ne monesti saavat myöhemmin tekstissä jonkin eksplisiittisesti menneen ajan aikamuodon ja loppuunsaatetun toiminnan kuvauksen. Tällaisella tempuksenvaihdolla ei kuitenkaan tunnu olevan juuri vaikutusta lukijuuden rakentumiseen ja tekstien intersubjektiiviseen luentaan. Miksi näin on? Laitinen ehdottaa (1998: 90), että dramaattinen preesens on tietyssä mielessä helposti tulkittavissa, vaikkei lukija tietoisesti tulkitsisikaan olevansa tekemisissä dramaattisen preesensin kanssa. *Se tunne, kun x*-konstruktion yhteydessä lukija saa myös syntaktista avitusta teksteihin eläytymiseen ja lukemisen sujuvuuteen: deiktisesti eksplisiittiset ja ankkuroidut elementit, esimerkiksi menneen ajan tempus, erotetaan *se tunne, kun x*-konstruktiosta lausetason elementeillä, kuten virkkeen vaihtumisella.

---

²⁵ Tässä N=329, koska kahdessa konstruktiolla *se tunne, kun x* alkavassa lauseessa ei ole lainkaan finiittiverbiä.

Konstruktion norminmukaisesta käytöstä tempusten osalta eroaa esimerkiksi teksti 61. Siinä niin yksikön 1. persoonan imperfektin käyttö kuin konstruktiota seuraavan asiantilan indefiniittisyys ja epämääräisyys, jopa liiallinen tiiviys osoittautuvat olevan erittäin marginaalista käyttöä. Toisaalta teksti on näistä kielen piirteistä huolimatta tulkittavissa, mikä kertoo itse konstruktion vakaasta konventionaalistumisesta.

61) *Se fiilis, kun **tajusin*** (GH)

Tempuksen ohella aineistossani ilmenee myös muita selkeitä deiktisiä elementtejä: aineistossa on muun muassa tekstejä, joissa on deiktisesti johonkin aikaan tai paikkaan ankkuroituja adverbeja ja partikkeleja. Deiktiset elementit ohjaavat siihen tulkintaan, että teksti ei lopulta voi tulla täydellisesti tulkituksi ilman syvempää ymmärrystä tekstin kontekstista tai sen kirjoittajasta. Täydellinen tulkita ei kuitenkaan välttämättä ole tavoiteltuakaan. Kuitenkin mitä vähemmän tekstissä on deiktisesti spesifejä elementtejä, sitä ymmärrettävämpi puhetilanne on, ja sitä helpompi myös lukijan on tilanteessa kuin tilanteessa astua tekstin maailmaan. Esimerkiksi seuraavissa teksteissä 62–64 on yksittäisiä deiktisiä elementtejä (tummennettuna ja alleviivattuna). Nämä elementit eivät konstruktion kiteytyneiden konventioiden vuoksi ole tulkintaa haittaavia. Ne kuitenkin jossakin määrin ankkuroivat tekstit johonkin puhetilanteeseen (esimerkiksi tekstin julkaisuhetkeen), joka ei olekaan suoraan ymmärrettävissä.

62) *“Se fiilis, kun nukutte kaikessa rauhassa ja sit teidät pakotetaan lenkille.. Yritin aika alkuvaiheessa kääntyä takaisin kotiin, mut sit **toi** akka otti mut hihnaan kiinni..”* (FB)

63) *Se tunne, kun et erota ketkä **tuolla** on julkkiksia ja ketkä taviksia.* (IG)

64) *Se tunne, kun sä alat miettii, että eks sä ookaan **näiden** bileiden ykköskuvaaja 🤔* (FB)

Näissä esimerkeissä ei deiktisiä elementtejä ole lukumääräisesti monia, kuten ei aineistossani muutenkaan. Deiktiset elementit esiintyvät pitkälti avoimen 2. persoonan yhteydessä. Oletan, että kielen taju ohjaa konstruktion käyttöä siihen suuntaan, että kovin deiktisiä elementtejä halutaan välttää. Esimerkiksi alla olevista teksteistä 65–67 tekstissä 65 koko varsinainen teksti päätetään deiktisesti tulkitsemattomissa olevaan referenttiin, paikkaviittaukseen *täällä*. Tulkinnan mahdollistamiseksi on loppuun kuitenkin lisätty aiheutunnisteen muotoon sijainti. Tekstissä 66 taas on usea deiktisesti johonkin spesifiin ankkuroiva adverbi, mikä saattaa etäännyttää lukijaa ja rikkoa intersubjektiivuutta. Konstruktioiden konventioiden mukainen

intersubjektiivinen luenta on kuitenkin mahdollista myös täysin ilman deiktisiä viitteitä: *ai niin, uusi Doctor Who -jakso on ilmestynyt, pitääkin katsoa*. Esimerkissä 67 ajan ilmaus *tänään* taas on sinänsä spesifi, mutta sen alkuperäistä viittauskohtaa ei ole tarpeen ymmärtää, koska tämäkin ajan ilmaus on yleistettävissä ja merkitys siten siirrettävissä sellaisenaan. Kaikissa näissä deiktisiä ajan elementtejä sisältävissä teksteissä intersubjektiivisuutta rakentaa myös preesensin käyttö.

65) *Se tunne kun missaat bussin ja oot yhä **täällä** #suomiareena* (FB)

66) *Se tunne kun tajuat **tänään alkuillasta** että ai niin, Doctor Whostahan tuli uusi jakso **lauantaina**...* (FB)

67) *se tunne, kun makaronilaatikkoon ja ketsuppiin tuhriutunut veitsi putoaa lautaselta syliin. Oi miksi laitoin **tänään** vaaleat farkut?* (FB)

Demonstratiivipronominit kuvaavat tyypillisesti tarkoitteen sijaintia eli ne ovat perusluonteeltaan deiktisiä, siinä missä persoonapronominit taas ovat nimenomaan persoonaviitteisiä eivätkä siten yhtä deiktisiä. Kolmannen persoonan kohdalla termi persoonapronomini ei ole kuitenkaan täysin kiistaton, koska erityisesti *se* ja toisinaan myös *hän* on puhekielisessä käytössä hyvin epäpersoonamaisessa käytössä. Kolmannen persoonan persoonapronominia voidaan käyttää pitkälti demonstratiivipronomininomaisesti ja täten tietyissä konteksteissa hyvinkin deiktisesti. (Priiki 2017: 24.) Seppänen kuvaakin (1998: 18–20) suomen kolmaspersoonaisen pronominien luokittelua monimutkaiseksi, koska niillä kaikilla voidaan tilanteesta ja näkökulmasta riippuen viitata henkilöihin – suomen *hän*-pronominin erottelu persoonapronominiksi ja siten erilaiseksi kuin *se*, *tämä* tai *tuo* perustuukin pragmaattisiin kriteereihin, ei kieliopillisiin. On kaikinensa kiintoisaa, että aineistossani on paljon demonstratiivipronomineja, ottaen huomioon tekstien avoimuuteen ja aikasitoutumattomuuteen tähtäävä käyttö. Persoonapronomineja sen sijaan ei juuri esiinny, kuten luvussa 5.1 kuvasin.

Erilaisten deiktisten adverbien ja partikkelien ilmeneminen teksteissä taas tuntuu olevan varsin oletettavaa, eikä se estä tulkintojen luomista tai teksteihin samastumista. Esimerkiksi taipumaton ja erittäin deiktinen sana *nyt* esiintyy 10 tekstissä. Sanaa *nyt* voi pitää eräänlaisena deiktisenä keskuspisteenä, mutta samoin kuin esimerkkitekstissä 67, ei *nyt*-tekstien keskiössä ole alkuperäisen tapahtumahetken, deiktisen origon ymmärtäminen. Tekstien kuvaamat tarinat ovat käsitteistettävissä sellaisenaan, ”minä hetkenä tahansa”. Prototyyppisiä kieliopillisia deiktisiä elementtejä oleellisempaan rooliin nousee juuri

Siewierskan kuvaama (2002: 222) sosiaalinen deiksis; elementit, jotka osoittavat kielenkäyttäjän asemoitumista ja asennoitumista suhteessa kanssavuorovaikutajiin. Näkisin, että juuri samastumismahdollisuuksien tarjoaminen kielen avulla luo osaltaan vahvaa sosiaalista deiktisyyttä, jonka taas näen jakavan paljon yhteistä merkitystä intersubjektiivisuuden käsitteen kanssa.

7.5 Mielenkiintoisia persoonanvaihtoja

Huomionarvoista näyttää aineistoni perusteella olevan se, että mikäli persoonanvaihtoa tapahtuu nimenomaisesti avoimen yksikön 2. persoonan ja nollapersonan välillä, nollaviittaus muuttuu avoimeksi yksikön 2. persoonasta. Persoonanvaihdos avoimesta yksikön 2. persoonasta nollaan on marginaalista verrattuna toisensuuntaiseen vaihdokseen. Kenties taustalla on joko kieliopillinen konventio tai ensyklopedinen tieto, kielen taju. Tämän havainnon ohella kaikkein yleisin persoonaviitteinen vaihdos on kohti avointa yksikön 1. persoonaa eli *minää*. Tätä oli havaittavissa sekä avoimen yksikön 2. persoonan ilmenemisen jäljessä että nollapersonan jäljessä.

On maininnanarvoista, että monivirkkeisissä teksteissä viimeinen virke vaikuttaa monesti olevan jokin lyhyt, kiteymänkaltainen loppukaneetti, kuten vaikkapa ”*kun ei niin ei!*” Näissä ei usein ole lainkaan kieliopillisia persoonia tai predikaattiverbiä. Tekstit ikään kuin viimeistelevät oman ankkuroimattomuutensa. Useampivirkkeisiä tekstejä on 331 tekstin aineistossani 121.²⁶ Näistä teksteistä kieliopillisen persoonan vaihtumista virkerajalla on nähtävillä 35 tekstissä, ja ainoastaan kuudessa tekstissä on persoonanvaihdos, joka tapahtuu *se tunne*, *kun x* -konstruktion sisältävän virkkeen sisällä. Lähtökohtaisesti persoonanvaihdos tapahtuu myöhemmin kuin ensimmäisessä virkkeessä, konstruktion *se tunne*, *kun x* -sisältävän virkkeen jälkeen. Tuolloin tekstiä vaikuttavat ohjaavan jo selkeästi erilaiset tekstuaaliset normit, joihin konstruktiolla *se tunne*, *kun x* ei näytä olevan vaikutusta. Tällöin teksti on monesti yksikön 1. persoonassa, minkä avulla teksti käännetään ankkuroidusti takaisin itse tekstin kirjoittajaan. Aktiivisen persoonaisuuden ilmipaneminen siis näyttäisi olevan osa *se tunne*, *kun x* -konstruktion käyttökonteksteja, mutta ei kuitenkaan itse varsinaista konstruktiota.

Seuraavaksi erittelen hieman tarkemmin havaintojani persoonanvaihdoksista.

---

²⁶ En ole laskenut sellaisia yhden leksemin hashtageja eli aihe tunnisteita omiksi virkkeikseen, jotka on selvästi tulkittavissa tekstin ”päävirkeksi” täydentäväksi lisäinformaatioksi (esim. ”#neulonta”). Vastaavasti olen lukenut virkkeiksi sellaiset aihe tunnisteet, jotka kuvaavat itsessään virkkeenkaltaisen semanttisen kokonaisuuden (esim. ”#akkujalatailen”).

7.5.1 Yksikön 2. persoonasta tai nollapersonasta 1. persoonaan

Persoonan avoimuus vaikuttaa pysyvän läpi aineistoni tekstien. Näin on myös niissä teksteissä, joissa persoonassa tapahtuu muutos virkerajalla tai jopa virkkeen sisällä. Seuraavassa esimerkissä 68 on nähtävissä persoonan vaihtuminen yksikön 2. persoonasta yksikön 1. persoonaksi, samaten kuin esimerkiksi aiemmin esillä olleissa teksteissä 57 ja 47. Ensimmäisen virkkeen loppuessa ja toisen alkaessa on selkeä puhujäänen asemanvaihdos, jonka myötä muovautuu uudestaan myös lukijan mahdollisuus osallistua ja samastua tekstiin. Tässä vaiheessa lukija on kuitenkin jo läsnä tekstin tarinassa, ja hänelle on jo tarjoutunut selkeä samastumisen mahdollisuus sekä mahdollisuus omaksua tekstin tarjoama *sinuus*.

68) *Se tunne kun **kaivat** naftaliinista vanhat toppahousut lähteäksesi lähikauppaan hakemaan hieman herkkuja. **Ostin** sittenkin porkkanaa, kurkkua ja bataattia. :D:D:D (FB)*

Syntaktisen subjektin vaihtuessa myös konstruoinnin näkökulma vaihtuu ja lukijan on pakko lähestyä toista virkettä eri positioista kuin ensimmäistä. Kielen taju kuitenkin ohjaa luentaa siten, että semanttinen toimijuus ei muutu, vaikka näkökulma muuttuukin. Erityisesti, kun kyse on yksiköllisistä puheaktipersonista, liikkumavaraa on mielestäni paljonkin: puheaktipersonat kun ovat jatkuvassa vuoropuhelussa toistensa kanssa. Näissä teksteissä, joissa avoin yksiköllinen persoona vaihtuu toisesta ensimmäiseen, on myös tietyllä tapaa luettavissa ensin tapahtuva *sinän* käyttäminen itsensä kommentoimisen tai oman toiminnan hämmästelemisen mielessä, tapahtuneen toiminnan referoinnissa. Kirjoittaja voi ikään kuin moittia itseään tai paheksua omaa toimintaansa, mutta vaihtaa tämän jälkeen osallistujarooliaan. Tähän virkkeeseen sisältyy jonkinlainen emotionaalinen opetus tai suunnanmuutos, joka lisää jaetun lukijuuden kokemusta persoonanvaihdoksesta huolimatta. Kenties ainoana erona tämänkaltaisessa persoonanvaihdoksessa on vain konstruoinnin vaihdos, jonka voisi nähdä muutoksena objektiivisesta konstruoinnista subjektiivisempaan.

Persoonanvaihdosten osalta siirtyminen nollapersonasta avoimeen yksikön 1. persoonaan on toisesta persoonasta siirtymistä tietyssä mielessä odotuksenmukaisempi. Erityislaatuista on, että nollapersonan vaihtuminen avoimeksi yksikön 1. persoonaksi ei tämän konstruktion yhteydessä tunnu varsinaiselta persoonanvaihdolta, vaan on ennemminkin ymmärrettävissä heti alusta asti läsnäolleen subjektin ilmipanemiseksi. Näin on tekstissä 69, jossa tuntuu yksiselitteiseltä, että ensi virkkeen modaalinen nollasubjekti merkitsee samaa tekijää kuin toisen virkkeen *mä* – tämä siitäkin huolimatta, että syntaktisen persoonan vaihtuessa vaihtuu myös tempus presensistä imperfektiin. Tämä tulkinta täydentyy

kolmannella virkkeellä, jossa palataan jälleen ilmipanemattomaan tekijyyteen ja myös ilmipanemattomaan tekemiseen. Viesti lomalle lähdön ihanuudesta on silti tulkittavissa ja samastuttavissa helposti.

69) *Se tunne, kun (0) saa vetää metrin pitusen to do -listan viimeisen kohdan päälle viivan. Mä luulin, että tätä hetkeä ei koskaan tuu. Ei muuta ku (0:n) ajatukset kohti lomaa ja Australian aurinkoa!* (FB)

Samankaltainen rakenne on myös seuraavassa tekstissä 70, jossa abstrakti havaintoverbi *tajuta* saa ymmärrettävästi nollapersoonan, mutta tässäkin esimerkissä *se tunne, kun x* -konstruktion persoonan ja tempuksen kategorioita koskevat konventiot näyttävät “purkautuvan” virkerajalla. Toisen virkkeen agentiivinen verbi *löytää* saa avoimen yksikön 1. persoonan subjektin ja tempukseltaan virke on imperfektissä.

70) *Se tunne, kun (0) tajuaa olevansa Stockmannin ostoshelvetissä. Löysin kuitenkin huulipunan joka ei lähde pois edes santapaperilla.* (FB)

Mieleenpainuva esimerkki on myös teksti 71, joka rikkoo *se tunne, kun x* -konstruktion käytön konventioita ankkuroimalla tarinan yksikön 1. persoonaan jo ensimmäisessä virkkeen lopussa. Kokonaismerkitystä tarkastellessa vaikuttaa siltä, että avoin yksikön 1. persoona toimii hyvin samoin kuin avoin 2. persoonakin. Se ei yksinkertaisesti vain ole konventionaalistunut konstruktion *se tunne, kun x* yhteyteen. Kuitenkin tähänkin tarinaan avautuu samastumiseen kutsuva kielenkäyttäjienvälinen puhetilanne, vaikka yksistään persoonanvaihdesta tarkastelemalla ei välttämättä siltä vaikuttaisikaan. Moni kielentutkija onkin todennut 1. persoonan voivan konstruotua yhtä avoimeksi ja kuulijaa puhuttelevaksi kuin yksikön 2. persoonan (Benveniste 1971: 225–226; Helasvuo 2008: 201).

Esimerkkiteksteissä 71 myös yhdistyvät monet aiemmin tutkielmassani ja tässä analyysisuvussa esiin nostamani kielenpiirteet. Ensinnäkin tekstin nesessiivinen verbirakenne *joutuu myöntämään* saa luontevasti nollapersoonan ja sitä edeltävä predikaatti on yhdenmukainen eli nollapersoonainen. Toiseksi referoiva rakenne muistuttaa logoforista viittaamista; tässä tekstissä logoforinen persoona on tekstin puhetilanteen ulkopuolinen yksikön 1. persoonan saava henkilöahmo *minä*. Tähän puhetilanteenulkoiseen *minään* liittyy myös deiktisiä elementtejä, kuten demonstratiivipronomini *tämä* ja lauseenvastikeverbi *huomattuaan*, joka imperfektillään sijoittaa juuri tuon huomaamisen jonnekin puhetilannetta edeltäneeseen aikaan. Muu teksti on kauttaaltaan preesensissä. Myös aiemmassa tekstissä 70 on nollapersoonainen, referoiva ja logoforisesti viittaava rakenne ”0 *tajuaa olevansa*”.

71) *Se tunne kun (0) sovittaa kaupassa täydellistä takkia, ja hintalapun huomattuaan, (0) joutuummyöntämään sen ettei tämä takki olekaan tehty minulle, vaikka se näyttääkin siltä.* (FB)

Persoonamuodon tulkinta ankkuroiduksi tai avoimeksi on kontekstisidonnaista ja lukijasta riippuvaista (Suomalainen 2015: 15; Helasvuo 2008: 192). Hieman samaan tapaan kuin avoimen yksikön 2. persoonan vaihtuessa 1. persoonaan, myös persoonan vaihtuessa nollasta 1. persoonaan näkökulma luonnollisesti vaihtuu. Kuitenkin vaihdos nollasta avoimeen yksikön 1. persoonaan tuntuu jossakin määrin enemmän toimijuuden ja kokijuuden läpinäkyväksi tekemiseltä kuin varsinaiselta persoonien muutokselta. Nolla enemmänkin siis korostaa yksikön 1. persoonan avoimuutta. Lappalainen on keskusteluja tutkiessaan (2015: 433–434) huomannut, että nollapersoonaisina pidetyt puhejaksot saatetaan lopulta päättää niin, että viimeisessä tai viimeisissä puheenvuoroissa puhutaankin yksikön 1. persoonassa. Tämä havainto saakin toistuvasti tukea myös omassa aineistossani. Funktio tällaiselle puhujan eksplikoiselle ja ankkuroitumiselle voi olla se, että halutaan korostaa oman tarinan henkilökohtaisuutta ja kokemuspohjaisuutta, ikään kuin varmuuden vuoksi – vaikka aiemmasta nollapersoonaisuudesta olisikin tehtävissä täysin sama tulkinta. Eksplikoitu yksikön 1. persoona siten paljastaa aiemmasta poikkeavan tiedollisen statuksen ja eräänlaisen esitetyn tiedon legitimitetin.

Miten lukijan mahdollisuudet osallistua tekstin rakentamaan vuorovaikutustilanteeseen sitten muuttuvat kielipillisen persoonan vaihtuessa? Oman tutkimukseni kontekstissa persoonien vaihtumista tekstuaalisten yksiköiden sisällä on nähtävissä runsaasti, mutta vaikuttaa siltä, ettei tekstien intersubjektiivisuus muutu. Usein sosiaaliseen mediaan kirjoitetaan omilla kasvoilla ja joko omalla nimellä tai nimimerkillä: todellista tarvetta alleviivata tekstien alkuperäistä kokijaa ei esimerkiksi tällaisten seikkojen vuoksi ole – kuka kirjoittaisi omalla nimellään toisen kokemuksesta? Ilmiö on mielenkiintoinen, ja sillä onkin kenties jotain tekemistä eräänlaisen inhimillistämisen kanssa.²⁷

---

²⁷ Vielä erityisesti Facebookin alkuaikoina tuntui olevan tyypillistä kirjoittaa itsestään yksikön 3. persoonassa, koska tekstipäivitykset näkyivät sivuston syötteessä siten, että profiilin omistajan nimi näkyi typografisesta ilman mitään erillistä korostusta. Tällöin julkaisut luettiin herkästi kolmaspersoonaisina, alkaen omalla nimellä, mikä saattoi myös ohjata niiden kirjoittamisen konventioita (esim. "*Saana Siljander on väsynyt*"). Ilmeisesti myös aivan Facebookin alkuaikoina kenttä, jossa omaan profiiliin on voinut kirjoittaa *status updaten* eli tilanpäivityksen alkoi sanoin: "*X is...*". Tällöin kolmaspersoonaisuus on ollut eksplikoitua ja ohjannut tekstin loppuosan kielipillistä muotoa. Tämä luultavasti jätti omanlaisen jälkensä Facebook-julkaisujen tekstilajikonventioon. Ehkä yksikön 1. persoonan hyödyntäminen on tämänkaltaisen "pakotetun" etäännyttämisen korjausliike. *Se tunne, kun x* -konstruktio itsessään ja nollapersoonan käyttäminen sen yhteydessä myös voisi olla eräänlaista jatkumoa tuollaiselle itsestään kolmannessa persoonassa puhumiselle.

Yhtä kaikki on tämän tutkielman kontekstissa selvää, että avoin yksikön 2. persoona ja nollapersoona kuuluvat oleellisina konstruktion *se tunne, kun x* konventioihin, mutta nuo konventiot koskevat vain konstruktioalkuisia virkkeitä. Virkerajan jälkeen kielelliset persoonakonventiot muuttuvat tavoilla, joiden aukikuvaamiseen tämän tutkielman puitteet eivät riitä.

7.5.2 Muita havaintoja persoonanvaihdosta

Seuraavassa esimerkissä 72 käy ilmi, että *se tunne, kun x*-konstruktion sisältävässä virkkeessä persoonana on avoin yksikön 2. persoona. Seuraava virke näyttää olevan subjektiton kokijalause, jota voi lukea tunnekausatiivimaisena nollapersoonalauseena (*nyt 0:a hävettää*). Aineistossani ei juurikaan ole tekstejä, joissa persoonanvaihdos olisi tämän suuntainen, ja uskoakseni tässäkin tapauksessa häpeän abstraktius ja tunnekausatiivisuus ovat voimakkaasti ohjanneet persoonavalintaa. Koko ilmaus *nyt hävettää* on myös erittäin kiteytynyt. Syntaktisesta näkökulmasta tarkasteltuna ilmauksen voisi muotoilla myös yksikön 2. persoonaan, mutta kielen taju ei pitäne sitä kovin luontevana tämän kiteytyneen, loppukaneettimaisen ilmauksen rinnalla. Tämän tekstin yhteydessä persoonanvaihdos jopa sidostaa tekstin kokonaistulkintaa, jolloin kokonaisuus on lukijalle kutsuva.

72) *se tunne, kun joulupukkimainen vanha mies alkaa kisailla kanssasi uskontotietämyksellä etkä itse muista kokonaan edes mitä inri tarkoittaa. Nyt (0:a) hävettää.* (FB)

Persoonavaihdokset tuntuvat toisinaan syntaktisesti koomisilta, mutta semanttisesti varsin ymmärrettäviltä. Viittaussuhteet ovat pääsääntöisesti yksinkertaisesti konstruoitavissa, vaikka tekstin maailmaan ei aina olisikaan välittömästi helppo astua. Usein tekstien sujuva luenta vaatii kuitenkin lukijalta natiivitasoista ymmärrystä suomen kielestä, kuten puheen ja toiminnan referoimisesta. Esimerkiksi seuraavassa tekstissä 73 lukuisat eri persoonaviittaukset voivat herättää tulkinnallista hämmennystä, ellei kielen taju kerro tekstissä olevan esimerkiksi kertojaäänäen aiempien ajatusten referointia (-- *josta et kuollaksesikaan muista, -- mistä mun pitäis se tuntea*). Tekstissä 74 on niin nollapersoonaa ja avointa yksikön 2. persoona kuin lopulta ankkuroituminen 1. persoonaan (*mun poskea vasten*). Olen korostanut myös muut referentiaaliset ja deiktiset ilmaukset osoittaakseni, miten paljon ensyklopedista tietoa lukijalta vaaditaan, jotta tämä ymmärtää, kuka näissä tekstissä puhuu, kenelle puhuu ja kenestä puhuu. Tekstissä 73 näkökulma puhetilanteeseen ja puhujan asemoitumisen kuvattua tilannetta vasten

heittelehtii, tekstissä 74 taas on lukuisia eri kieliopillisia persoonia. Molempien tekstien luennan on mahdollista kuitenkin täysin eheää ja tekstien kuvaamien tunteiden samastuttavia.

73) *Se fiilis, kun **tapaat** ihmisen, joka tunteet **sut**, mutta josta et kuollaksesikaan muista, että kuka **toi** on ja mistä **mun** pitäis **se** tuntea. Kasvot on kyllä tutut, mutta kun ei yhdisty, ei sitten millään :D (FB)*

74) *Se fiilis kun aika uutena [lemmikin] omistajana **(0)** nukahtaa päiväunille sohvalle ja pienet on vapaana. **Heräät** siihen et ukko nukahti kans... Ja mitä **meidän** **pienet** tekee. Toinen nukkuu **mun** poskea vasten ja toinen "iskän" masun päällä. Voiko muuta ku <3 (FB)*

Aina persoonanvaihdokset eivät ole loogisia. Aineistossani on jokunen teksti, jossa persoonanvaihdos tapahtuu saman virkkeen lauseiden välillä tavalla, jolle ei mielestäni ole kuvattavissa selkeää perustelua. Aina on tietenkin mahdollista, että tekstiin on livahtanut tarkoittamaton ajatus- tai kirjoitusvirhe, ja tällaisista asioista en voi mitenkään saada varmuutta. Tässä kaksi esimerkkiä niin sanotusti *kielikorvaa vastaan sotivasta* tekstistä:

75) *Se tunne kun **(0)** saa lukea, että geokätkösi on jäänyt auton alle... :D (FB)*

76) *#sefiiliskun **(0)** on reenannu koko talven kovaa, ja opit tekee jonkun liikkeen ilman apukeinoja ja kahella eri tapaa! (IG)*

7.6 Passiivin paikka persoonapakassa

Tulkitsen, että passiivi käyttäytyy aineistossani jossakin määrin erityislaatuisesti. Siksi koen tarpeellisenä sivuta myös tätä tutkielman analyysin lopuksi. Passiivi on esiintymäfrekvenssiltään kuitenkin varsin pienessä roolissa aineistossani; passiivia ilmenee 17 tekstissä, mikä on hieman reilu 5 % kaikista aineistoni 331 tekstistä. Yli puolessa aineistoni passiiviesiintymistä passiivi saa objektikseen *sinän*.

Tyypillisen määritelmän mukaan passiivi eroaa aktiivista siinä, että tekijä jää väistämättä taka-alalla, koska passiivi ei voi saada subjektia. Passiivi näyttää kuitenkin käyttäytyvän aineistossani monesti kirjoittajan kokemusta kommentoivana, jopa enemmän kuin kokemuksen jakamiseen kutsuvana. Keskeinen funktio on passivoittaa, piilottaa tekijyys tapahtumasta, jossa objektina on yksikön 2. persoona (ks. alla olevat esimerkit 77 ja 78). Tämä on mielenkiintoista siinä mielessä, että alkuolettamukseni oli passiivin tietyssä mielessä yhdistyvän ennemmin nollapersonan käyttöön kuin yksikön 2. persoonan. Toisaalta on selvää

näiden esimerkkien verbilauseita tarkastellessa, ettei nollapersoonana olisi kieliopillisesti edes mahdollinen, sillä verbit *nimitellä* ja *haastatella* tarvitsisivat aktiivissa ollessaan ilmipannun subjektin eli merkinnän siitä, kuka nimittelee ja kuka haastattelee.

77) *Se tunne kun **sua nimitellään** yhteiskunnan elätiksi ja loiseksi kun olet matkalla töihin. Lol. (FB)*

78) *Se tunne kun **sua haastatellaan** telkkarii robinist ja frontside olliist (FB)*

Huomioitavaa on kuitenkin myös se, että passiivia näkyy käytettävän aktiivinomaisesti monikon 1. persoonan mukaisesti, kuten esimerkeissä 79–81. Tämä vastaa käsitystä yleistyneestä passiivin käytöstä erityisesti puhutun kielen piirteenä, mikä taas sopii vaivattomasti osaksi aineistoni puhekieltä mukailevaa luonnetta. Passiivin käyttö tässä funktiossa ei täten yllätä. Aineiston 17 passiivin esiintymästä kahdeksan eli noin puolet on tulkittavissa selvästi monikon 1. persoonan muodon korvaajiksi. Voisiko passiivikin siis olla luomassa intersubjektiivisempaa ja samaistuttavampaa tarinakehystä? Kenties.

Esimerkki 81 kuitenkin eroaa kahdesta muusta: teksti alkaa yksiselitteisellä nollapersoonalla, jonka käyttö on yleistävää ja yhdenmukaista. Nollapersoonan käyttöön liittyy kuitenkin tulkinnallinen sävy yksilöstä, yhden henkilön toiminnasta, mitä ensimmäisen virkkeen predikaattiverbi ja kokonaismerkitys tukevat. Passiivin käytöllä avataan kuitenkin mahdollisuus monikolliseen tulkintaan, mikä taas ei sopisi tekstin alkuun yhtä luontevasti, kun puhutaan kellontarkasti nukahtamisesta ja heräämisestä eli yhden ihmisen ruumiintoiminnoista. On kuitenkin mahdollista, että toiseen virkkeeseen on valikoitunut passiivi yksinkertaisesti nollapersoonan kieliopillisten rajoitusten vuoksi. Samansisältöinen virke ei olisi nollapersoonaisena kieliopillisesti luonteva: **näinköhän valvoo loppuyön?* Passiivi toimii tässä esimerkissä hyvin samankaltaisessa eksplisiittiseksi tekevässä funktiossa nollapersoonan jatkona kuin alaluvussa 7.5.2 esittelemäni havainto nollapersoonan muuttumisesta yksikön 1. persoonaksi.

79) *Se tunne, kun **avataan** vasta huomenna. (FB)*

80) *Se tunne kun **ollaan** vanhimpia sitseillä. Vooo-ooo-oo! (FB)*

81) *Se tunne, kun **(0) nukahtaa sohvalle klo 18 ja (0) herää 23. Näinköhän loppuyö **valvotaan**? (FB)***

8. Tutkimuksen yhteenvetoa ja pohdintaa

Olen nyt käynyt läpi aineistostani nousevia mielenkiintoisia havaintoja liittyen nollapersoonaan ja avoimeen yksikön 2. persoonaan ja pyrkinyt näiden spesifien näkökulmien avulla kuvaamaan nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan intersubjektiivisuutta *se tunne, kun x* -konstruktiolla alkavissa teksteissä. Tämä on tutkielmani viimeinen luku, ja tässä luvussa keskityn koostamaan tutkimuksesta yhteenvetoa. Lisäksi vastaan toisessa pääluvussa asettamiini tutkimuskysymyksiin. Tulen pohtimaan kokoavasti, millä tavoin *se tunne, kun x* -konstruktion käyttö on konventionaalistunut, ja mitä juuri tämän konstruktion käyttö voisi kertoa sosiaalisessa mediassa tehtävistä persoonan esittämisen valinnoista.

Olen tässä pro gradu -tutkielmassani tarkastellut laajasti meemitaustaisen ja englannin kielestä käännöksenä lainautuneen *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä sosiaalisen median kirjoituksissa ilmeneviä persoonavalintoja, keskittyen nollapersoonaan ja avoimeen yksikön 2. persoonaan. Olen esitellyt *se tunne, kun x* -konstruktion vuoropuhelua nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan kanssa ja pohtinut kielellisiä ja kieliopillisia elementtejä, jotka voivat johtaa jommankumman persoonamuodon valintaan tai kenties jonkin aivan muun persoonamuodon valintaan. Olen myös esitellyt konstruktion ja sen saamien persoonamuotojen konventionaalistunutta luonnetta sekä kielellisiä ominaisuuksia, joilla konstruktion käyttö rakentaa sosiaalisen median kirjoituksissa erilaisia puhetilanteita ja intersubjektiivisuutta eli henkilöidenvälisyyttä ja samastumiseen kutsumista. Sosiaalisen median tekstit kielellisen kommunikaation välineenä ovat leimallisesti asynkronisia eli niissä tekstien tuottamisen ja julkaisun hetki eroaa tekstien lukemisen ja tulkinnan hetkestä.

Suomen kielessä on omanlainen persoonajärjestelmänsä, ja olen pitäytynyt pitkälti normatiivisessa persoonaparadigmassa, mutta omaan kielifilosofiaani nojaten olen kohdellut nollapersoonaa yksikön 2. persoonan kanssa tasavertaisena persoonamuotona, sillä sitä se selkeästi tutkielmani aineiston kontekstissa on. Olen laajentanut analyysini koskemaan persoonamuotojen näkymistä subjektin lisäksi objekteissa ja muissakin lauseenjäsenissä, vaikkakin avoimet persoonat ovat ilmenneet aineistossani ennen kaikkea subjektin asemassa. Pääpainoni on ollut semanttisessa tekstintulkinnassa syntaktisen sijaan; kuten monesti on tutkielmassani käynyt ilmi, ei kieliopillisten persoonien ja semanttisten, puhetilanteeseen osallistuvien persoonien välille nimittäin voi vetää varauksetta yhtäläisyysmerkkejä. Nollapersoonaa ja avointa yksikön 2. persoonaa *se tunne, kun x* -konstruktion käytössä tarkastellen olen pyrkinyt kuvaamaan, millaisia puhetilanteita nollapersoonaa ja avoin yksikön 2. persoona luovat ympäröivään tekstiinsä ja miten.

Tutkielman toisessa luvussa asetin tutkielmalle tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Ensinnäkin halusin kuvata persoonien määrällistä käyttöä *se tunne, kun x* -konstruktiolla alkavien sosiaalisen median päivitysten yhteydessä. Avoin yksikön 2. persoona ja nollapersoona osoittautuivat odotetusti frekvenssiltään selkeästi käytetyimmiksi persooniksi. Laajuudeltaan 331 tekstiä sisältäneestä aineistostani avointa yksikön 2. persoonaa oli löydettävissä 177 tekstissä, joista 10 tekstissä oli ilmipantu subjekti eli persoonapronomini *sinä*. Nollapersoona taas oli nähtävissä 109 tekstissä, joista 92 tekstissä nollapersoona ilmeni nollasubjektin muodossa. Muissa kyse oli siten niin sanotusta nollakokijasta; sitä tosin ilmeni myös nollasubjektin sisältävissä teksteissä eli ei ainoastaan itsenäisesti. Muista persoonista yleisimmät tutkielmani aineistossa olivat avoin yksikön 1. persoona (esiintymä tai esiintymiä 35 tekstissä), norminmukainen yksikön 3. persoona (19 tekstissä) sekä passiivi (17 tekstissä). Näiden persoonien ohella muita persoonia esiintyi muutamissa aineistoni teksteistä.

Toisena tutkimuskysymyksenä halusin tutkailla niitä keinoja, joilla nollapersoona ja avoin yksikön 2. persoona rakentavat puhetilannetta ja intersubjektiiivisuutta. Tämän tavoitteen osalta tutkimuksesta nousi muutama keskeinen huomio. Nollapersoonan hyödyntäminen näyttäisi luovan kapeahkon lukijapaikan mutta laajan puhetilanteen. Nollalla kuvataan usein abstrakteja asioita, tunteita ja kognitiivista toimintaa, joka ei ole ankkuroitua tai deiktisesti spesifiä. Nollalla kuvattaviin asioihin samastuminen voi tällöin olla helppoa. Toisaalta nolla voidaan lukea liiankin abstraktiksi, jolloin se etäännyttää lukijaa kuvittelemasta itseään tekstissä kuvattujen asioiden kokijaksi. Avoimen yksikön 2. persoonan käyttö sen sijaan luo kenties ankkuroidumman, spesifimmän puhetilanteen mutta helposti lähestyttävän, avoimen lukijapaikan. Teksti ankkuroituu nimenomaisesti lukijaan muun muassa persoonapäättein ja possessiivisuffiksein, näiden lisäksi toisinaan eksplikoiduin persoonapronominein. Toisinaan avoimen yksikön 2. persoonan käytössä ilmenee deiktisiä viittauksia, kuten ajan adverbeja ja partikkeleita, kuten *täällä, nyt, tuo, äsken*. Tämä saattaa kaventaa lukijan mahdollisuuksia asemoitua tekstiin tai tulkita olevansa itse osa tekstin kuvaamaa asiantilaa. Näin ei kuitenkaan aina ole, koska deiktiset ja spesifit elementit näyttävät tämän tutkielman kontekstissa olevan pääsääntöisesti luettavissa yleisluontoisina, kenties samastumiskokemusta jopa helpottavina kielenaineiksina.

Kaikkienensa tämä tutkimus yllätti minut siinä, miten samankaltaisia nollapersoona ja avoin yksikön 2. persoona ovat intersubjektiiivisilta ominaisuuksiltaan *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä käytettyinä. Myös tutkimuksen alussa olleet ennakkokäsitykseni eivät joiltain osin olleet paikkansapitäviä. Nollapersoonan ankkuroimattomuuden oletin johtavan laajaan puhetilanteeseen, helposti saavutettavaan lukijapaikkaan. Sitä vastoin avoimen yksikön

2. persoonan oletin puhuteltavaan persoonaan ankkuroitumisensa vuoksi johtavan vaikeammin saavutettavaan lukijapaikkaan. (Ks. luku 4.2.1.) Näyttää kuitenkin tämän tutkielman valossa siltä, että nuo persoonavalinnan vaikutukset ovatkin jossain määrin päinvastaiset, ja toisaalta huomattavasti monisyisemmät kuin osasin odottaa.

Monin paikoin nollapersoona ja avoin yksikön 2. persoona näyttävät käyttäytyvän varsin samankaltaisesti: kummallakin on sosiaalisen median vuorovaikutuksellisessa kontekstissa puheaktipersoonan käyttötapoja. Nollapersoonalla on monimuotoisiin kielellisiin ympäristöihin mukautuvaa avointa yksikön 2. persoonaa enemmän syntaktisia käyttörajoitteita, mutta semanttisesti näitä kahta persoonaa käytetään varsin tasavertaisina persoonina. Yhtenä selittävänä tekijänä voi olla konstruktion englannin kielessä oleva tausta; avoin yksikön 2. persoona voidaan nähdä kirjaimellisena käännöslainana, ja englannin vaikutus suomen kielen arkikäytössä on muutoinkin enenevässä määrin kasvussa. Nollapersoona taas on suomen kielen syntaksiin sopiva käännösvastine englannin kielen yleistävästä persoonaviittauksesta, jossa ilmisubjekti on välttämätön. Tämä on mielestäni kiinnostava havainto siitä, miten kieli muovaa ajatteluamme ja maailmaamme. Pohdin muun muassa, millaisena vaikkapa äidinkielenen englannin puhuja hahmottaa oman paikkansa tekijänä, kokijana tai ylipäättään vuorovaikuttajana suhteessa *the feeling when you* -konstruktion, jos hänen ei ole edes lähtökohtaisesti mahdollista hahmottaa sellaista syntaktista rakennelmaa kuin nollapersoona suomen kielessä on. Teksti 82 on tästä mietinnästä konkreettinen aineistopohjainen todiste. Riippumatta siitä, onko kirjoittaja natiivi englannin puhuja vai ei, esimerkki näyttää konstruktion erikielisten variaatioiden konventioerot.

82) *Se tunne kun (0) jää yksin metsään...*
*That feeling when **you are** alone in the forest...*
#setunnekun #(0:a)pelottaa (IG)

Lopulta persoonan valintaa ohjaa tämän tutkielman tulosten valossa kuitenkin tietyssä määrin se, millaista toimintaa kulloinkin kuvataan, ja esimerkiksi predikaattiverbin syntaksi vaikuttaa suoraan persoonavalintaan. Jotkin verbit tarvitsevat kieliopillisilta ominaisuuksiltaan sekä ilmipannun subjektin että objektin; tällöin nollapersoona ei ole edes mahdollinen. Toisaalta taas avointa yksikön 2. persoonaa luontevammin nollan saavat esimerkiksi monet kiteytyneet ilmaukset ja verbiliitot sekä nesessiiviset rakenteet. Mitä enemmän modaalisissa rakenteissa on kyse luvan sijaan pakosta, sitä todennäköisempi nollapersoona näyttää olevan. Tätä mahdollisesti selittää nollan etäännyttävä ja siten vuorovaikutuksessa kohteliaisuutta lisäävä vaikutus ja toisaalta nesessiivisten rakenteiden yhteys ironiaan ja affektiivisuuteen.

Ei kuitenkaan ole järkevää keskittyä kuvaamaan puhetilanteita yksistään persoonalähtöisesti. Esimerkiksi tempuksella näyttää tämän tutkimuksen kontekstissa olevan yhtä lailla keskeinen rooli intersubjektiiivisten puhetilanteiden rakentumisessa. Persoonavalinnat ovatkin luonnollisesti vain yksi monista lauseiden ja erityisesti virkkeiden sekä laajempien kertomuksellisten tekstikokonaisuuksien syntaktisista ja semanttisista ominaisuuksista. Kokonaistulkintaa ja konventioita ovat rakentamassa *se tunne, kun x* -konstruktion käyttökontekstit ja sen avulla kuvatut tarinat laajemmin.

Viimeisenä tutkimuskysymyksenä halusin tarkastella sitä, mitä persoonakonventioita *se tunne, kun x* -konstruktiolla on ja kuvata nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan käytön mahdollisia säännönmukaisuuksia tuon konstruktion yhteydessä. Kokemukseni tämän tutkielman perusteella on, että *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä käytetään monin paikoin kieltä, jonka tulkitsen yleispuhekieleksi.²⁸ Kuitenkin konstruktion yhteydessä esiintyy odottamaani enemmän syntaktisia elementtejä, joista ollaan kirjakielimäisen tarkkoja. Tällaiseen variaatioon voivat vaikuttaa lukuisat asiat, kuten vuorovaikutuslingvistiset normit tai pyrkimys vaikuttavuuteen ja vakuuttavuuteen, jotka voivat olla tekstien samastuttavuustavoitteen taustalla. Kohtalaisen paljon kohteliasta kirjakielisyyttä näkyy esimerkiksi lauseenvastikkeiden virheettömänä hallintana ja ilmipantuna *sinänä*, eikä esimerkiksi pelkästään sen puhekielisinä variantteina. Tämä on jossakin määrin leimallinen piirre konstruktion käytössä ja persoonien osoittamisessa, vaikka aineistoni onkin sosiaalisen median kielenkäyttöä ja toisena ääripäänä aineisto osoitti paikoin runsasta puhekielisyyttäkin. Jossain määrin oletan kirjakielisyydellä haluttavan lisätä kohteliaisuutta lukijan puhutteluun. Kirjakielisyyys voi toisaalta olla tarkoituksenmukaisesti myös huumorin merkki.

Oma näkemykseni on, että tekstien puhetilanteiden rakentumisessa ovat vuoropuhelussa syntaktisesti moninaiset, joustavat, kieliopillisesti rajatutkin vaatimukset ja toisaalta sosiaalisen median vuorovaikutuksen intersubjektiiivisuuden ja sosiaalisuuden normi. Tuloksena tästä eräänlaisesta köydenvedosta on projekti, jossa samanaikaisesti yritetään häivyttää minuutta ja puhutella muita, jättäen kuitenkin samalla hienovaraisia syntaktisia vihjeitä häivytetystä minuudesta. Tuloksena on kommunikaatiota, jossa puhetilanteen perinteisesti ymmärretyt rajat muovautuvat ja lukijan tulkintakykyyn luottaminen on suurta. Tämä korostuu väkevämmin avoimen yksikön 2. persoonan kohdalla kuin nollapersoonan kohdalla. Ensin mainittu puhuttelee jälkimmäistä suuremmin lukijaa, mutta tuon persoonan

---

²⁸ Tieteen termipankin määritelmä tutkimuksen kontekstiin sopiva määritelmä yleispuhekielestä: *yleiskielen normeja noudatteleva kielimuoto*.

käyttöön liittyy väistämättä myös väärintulkinnan riski todennäköisemmin kuin nollapersoonaa. Väärintulkinnan riski toisaalta on sitä matalampi, mitä systemaattisemmin avointa yksikön 2. persoonaa tietyissä käyttökonteksteissa käytetään. Erityisesti meemeissä yleistävän, lukijaa suoraan puhuttelevan persoonan käyttö on erittäin yleistä.

Aineistoni perusteella kokonaisuudessaan rakentuu kuva siitä, että persoonamuotoja käytetään varsin yhdenmukaisesti ja loogisesti *se tunne, kun x* -konstruktion yhteydessä. Tämä säännönmukaisuus persoonavalintojen yhtenäisyydestä ja keskinäisestä ”kongruoisuudesta” kuitenkin rakoilee sitä enemmän, mitä useamman lauseen tai virkkeen teksteistä on kyse. Tämä toki on ymmärrettävää, sillä eihän esimerkiksi yhden lauseen virkkeessä ole edes sijaa persoonavarioinnille verrattuna useamman lauseen ja sitäkin enemmän useamman virkkeen tekstikokonaisuuteen. Oleellinen huomio joka tapauksessa on, että *se tunne, kun x* -konstruktion keskeinen nimettävissä oleva persoonakonventio eli yleistävyyteen ja intersubjektiiivisuuteen pyrkivien nollapersoonan ja avoimen yksikön 2. persoonan käyttö näyttää tämän tutkielman perusteella koskevan ensimmäistä virkettä; sitä virkettä, jonka konstruktio *se tunne, kun x* aloittaa. Virkkeen vaihtuessa konventio usein purkautuu, mutta tämä ei vaikuta muuttavan tekstien vuorovaikutuksellisuuteen tähtäävää kokonaistulkintaa.

Tämä tutkielma herätti kiinnostukseni paneutua tarkemmin semanttisten persoonien rakentumiseen sosiaalisen median kiteytyneissä tekstirakenteissa ja meemeissä. Viime vuosien aikana yhä enenevässä määrin onkin käytetty varioivia muotoja konstruktiosta *se tunne, kun x*.²⁹ Esimerkiksi näkee käytettävän muotoa *fiilis, kun x* ilman definiittistä pronominia *se*:

83) *Fiilis kun oot 11-vuotiaana antanut lehdistölle koulutuspoliittisia lausuntoja. Taidan olla ihan oikeella alalla.*

Tälle variaatiolla tuntuu oman kokemukseni mukaan olevan jossakin määrin leimallisempaa käyttää nimenomaan nominia *fiilis* nominin *tunne* sijasta. Kaksi muuta sosiaalisessa mediassa näkyvää variaatiota ovat alla olevat *se, kun x* sekä myös aivan lyhyt muoto *kun x*. Nämä ovat kiinnostavia variaatioita, sillä kielipöydästä *kun* on alistuskonjunktio, jonka tehtävänä on osoittaa, millainen sen yhdistämien lauseiden kuvaamien tilanteiden suhde on toisiinsa (Herlin 1998: 9–10). *Kun x* -konstruktiossa *kun*-konjunktio ei kuitenkaan vaikuta toteuttavan prototyyppistä kielipöydästä tehtäväänsä, koska sitä ei käytetä sellaisessa virkerakenteessa, jossa alistuskonjunktioilausesta seuraisi päälause. Usein *kun x* -lause *kun* on semanttisesti itsenäinen ja sellaisenaan täysin ymmärrettävissä oleva, affektiivinen väitelause:

---

²⁹ Tässä yhteydessä esittämäni esimerkit olen poiminut huhtikuussa 2020 hakutoiminnoilla Facebookin tilapäivityksistä ja kuvapostauksista. Nämä tekstit on poimintahetkellä asetettu julkisiksi ja siten ne ovat vapaasti käytettävissä. Tutkimuseettiset kysymykset on tällöin huomioitu, kuten luvussa 3.3 kuvasin.

84) *Kun opettaja ei päästä käytävään koska se ei luota suhun*

Se, kun x - ja *kun x* -alkuiset tekstit voisivat olla hedelmällinen lisä avointen persoonamuotojen tutkimuksessa, mutta yksistään *se tunne*, *kun x* -konstruktion sisältävät osumat ovat kuitenkin riittäneet tämän tutkielman kontekstissa.

Lopuksi on todettava, että tutkielmani tulokset eivät ole yleistyskelpoisia kaikkiin sosiaalisen median kirjoituksiin tai meemeihin. En ole myöskään pystynyt enkä pyrkinytkään kuvaamaan tyhjentävästi niitä kielellisiä raameja ja sääntöjä, jotka ohjaisivat kirjoittajaa käyttämään jompaakumpaa tutkimaani persoonaa tai esimerkiksi estäisivät lukijaa pystymästä kuvittelemaan itseään lukemiensa *se tunne*, *kun x* -alkuisten tekstien osallistujaksi. Tutkielma antaa kuitenkin ehdottomasti kiinnostavaa viitettä siitä, millaisissa yhteyksissä on luontevampaa käyttää nollapersoonaa, millaisissa taas avointa yksikön 2. persoonaa. Myös näiden persoonien todellisen käytön keskinäinen pragmaattinen samankaltaisuus on kiinnostava tutkimustulos, vaikkakin on myös selkeää, että valintaa näiden persoonien välillä on ohjaamassa syntaktisia lainalaisuuksia.

Ojajärvi kysyi “sä-puhetta” käsittelevässä artikkelissaan (Kielikello 3/2000), voiko yleistävien persoonamuotojen käytön kuvata jyräävän minuutta. Hän epäilee, onko vuorovaikutuksesta katoamassa kieliopillinen *minuus*, kun yhä enemmän dialogia käydään puhumalla *sinusta*. Minusta ei. Kielenkäyttö on ensinnäkin muuttunut sitten Ojajärven kirjoituksen, ja sosiaalinen media on sitten vuosituhanen alun tullut aivan uutena median- ja kielenkäytön kanavana ja avannut aivan uusia vuorovaikutuksen väyliä. Toiseksi oma kokemukseni, jota myös tämän tutkimuksen tulokset tukevat, on että sekä avoin yksikön 2. persoona että nollapersoona käyttäytyvät dialogisuutta luovien puheaktipersonien tavoin. Ne eivät jyrää minuutta, vaan nimenomaan tuovat minuutta lähemmäs yhteistä keskustelunaihetta ja muita.

Lähdeluettelo

- ALHO, IRJA & KAUPPINEN, ANNELI 2015: *Käyttökielioppi*. Helsinki: SKS.
- BENVENISTE, ÉMILE 1971: *Problems in general linguistics*. Miami Linguistics Series 8. University of Miami Press.
- ETELÄMÄKI, MARJA; HERLIN, ILONA; JAAKOLA, MINNA & VISAPÄÄ, LAURA 2009: *Kielioppi käsitteistykseenä ja toimintana. Kognitiivista kielioppia ja keskustelunanalyysia yhdistämässä*. *Virittäjä* 113 (2/2009). 162–187.
- FACEBOOK 2018: *Data Policy*. Päivitetty 19.4.2018.
https://www.facebook.com/full_data_use_policy
- HAKULINEN, AULI 1982: *Itse-sanan merkityksestä ja käytöstä*. *Virittäjä* 86 (1/1982). 43–57.
- 2001 [1987]: Persoonaviittauksen välttäminen suomessa. [*Avoiding personal reference in Finnish*] suom. Lea Laitinen – Auli Hakulinen et al (toim.) *Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. 208–218. SKST 816.
- 2006: Oma. Havaintoja sanasta liikkeessä. – Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö & Toni Suutari (2006): *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutoksiin ja valintoihin*. 65–79. Helsinki: SKS.
- HAKULINEN, AULI & KARTTUNEN, LAURI 1973: *Missing Persons. On generic sentences in Finnish*. Chicago Linguistic Society vol 9. 157–171.
- HAKULINEN, AULI & LAITINEN, LEA 2008: *Anaforinen nolla. Kielioppia ja affekteja*. *Virittäjä* 112 (2/2008). 162–185.
- HEIKKINEN, MERJA 2012: *Geneeriset persoonailmaukset Markus Kajon pakinoissa*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- HELASVUO, MARJA-LIISA 2008: *Minä ja muut. Puhujaviitteisyys ja kontekstuaalinen tulkinta*. *Virittäjä* 112 (2/2008). 186–206.
- HELASVUO, MARJA-LIISA & LAITINEN, LEA (2006): Person in Finnish. Paradigmatic and syntagmatic relations in interaction. – Marja-Liisa Helasvuo & Lyle Campbell (toim.) *Grammar from the human perspective. Case, person and space in Finnish*. 173–207. Amsterdam: John Benjamins.
- HERLIN, ILONA 1998: *Suomen kun*. Helsinki: SKS.
- HUUMO, TUOMAS 2006: Kalliolta näkyy merelle. Nollasubjektilause vai subjektiton tilalause? – Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö & Toni Suutari (2006): *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutoksiin ja valintoihin*. 143–162. Helsinki: SKS.
- IKOLA, OSMO 1978: *Lauseenvastikeoppia. Nykysuomen lauseenvastikkeiden ja niihin verrattavien rakenteiden selvittelyä*. Helsinki: SKS.
- JAAKOLA, MINNA; TÖYRY, MAIJA; HELLE, MERJA & ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2014: *Construing the reader. A multidisciplinary approach to journalistic texts*. 640–655. *Discourse & Society* 25.

- JAAKOLA, MINNA 2012: Kognitiivinen kielentutkimus. — Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiilikä & Mikko Lounela (toim.) *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja*. 537–545. Helsinki: Gaudeamus.
- JOKELA, HANNA 2012: *Nollapersoonalause suomessa ja virossa. Tutkimus kirjoitetun kielen aineistosta*. Turun yliopiston julkaisuja 334.
- JORDAN, MARK A. 2014: *What's In A Meme?* Richard Dawkins Foundation for Reason & Science 4.2.2014. <https://www.richarddawkins.net/2014/02/whats-in-a-meme/>
- KORTELAINEN, KRISTIINA 2011: *Ei ole kaikki muumit laaksossa. Tutkimus suomen kielen idiomikonstruktion produktiivisuudesta*. Pro gradu, Turun yliopisto.
- KUOKKANEN, ANNE 2013: *Nuoret ja sosiaalinen media. Facebookin merkitys, identiteetin rakentaminen ja yhteisöllisyys*. Pro gradu, Helsingin yliopisto.
- LAITINEN, LEA 1992: *Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia*. Helsinki: SKS.
- 1995a: *Nollapersoona*. *Virittäjä* 99 (3/1995). 337–358.
- 1995b: *Persoonat ja subjektit*. — Pirjo Lyytikäinen (toim.) *Subjekti. Minä. Itse. Kirjoituksia kielestä, kirjallisuudesta, filosofiasta*. SKS: Helsinki. 35–79.
- 1998: *Dramaattinen preesens poeettisena tekona*. — Lea Rojola & Lea Laitinen (toim.) *Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta*. 209–231. Tietolipas 160. Helsinki: SKS.
- 2006: *Zero Person in Finnish. A Grammatical Resource for Construing Human Reference*. Marja-Liisa Helasvuo & Lyle Campbell (toim.) *Grammar from the human perspective. Case, person and space in Finnish*. 209–231. Amsterdam: John Benjamins.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1. Theoretical Prerequisites*. Stanford University Press: Stanford, California.
- 2008: *Cognitive grammar. A basic instruction*. Oxford University Press.
- LAPPALAINEN, HANNA 2015: *Omaa vai yhteistä? Nollapersoona, itseen viittaamisen rajat ja kategorisointi*. — Marja-Leena Sorjonen, Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen (toim.) *Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit*. 403–443. Helsinki: SKS.
- LARJAVAARA, MATTI 2007: *Pragmasemantiikka*. Helsinki: SKS.
- LATVA-TEIKARI, KATI & VIITAMÄKI, VILLE 2019: *”Se tunne, kun Yle kysyy et mikä on meemi” – kokkolalainen Petri Kiviniemi tekee meemejä mistä tahansa, mutta ei väkisin vääntämällä*. Yle 23.5.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10784860>
- LEINO, JAAKKO 2010: *Adele E. Goldberg. Väitöskirjalla klassikoksi*. — Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.) *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*. 71–98. Helsinki: Gaudeamus.
- LEINO, KATARIINA 2019: *Genetiivisubjekti subjektina*. Pro gradu, Turun yliopisto.
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia. Kielen moniselitteisyys*. Suomen kielen kognitiivista kielioppia. *Kieli* 7. Helsinki: Yliopistopaino.

- LEPPINIEMI, TIINA 2016: *Parodia toimii, kuha liioittelee. Meemi parodian tyypillisen mediamuotona 2010-luvulla*. Pro gradu, Tampereen yliopisto.
- LINDSTRÖM, JAN 2015: *Vuorovaikutuslingvistiikka*. <https://375humanistia.helsinki.fi/jan-lindstrom/vuorovaikutuslingvistiikka>
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 1994: *Persoona pragmatiikan puntarissa*. Virittäjä 98 (2/1994). 227–239.
- MÖTTÖNEN, TAPANI 2016: *Konstruoiva kieli. Intersubjektiivinen näkökulma kognitiiviseen kielioppiin*. Virittäjä 1/2016 (verkkoliite). 1–6.
- NIEMI, JARKKO 2015: *Myönnyttelyn käytänteitä. Erimielisyys ja yhteysymmärryksen rakentaminen vuorovaikutuksessa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.
- OJAJÄRVI, JUSSI 2000: *Imperialistinen sä-puhe. Kun sä ajat formulaa*. Kielikello 3/2000: <https://www.kielikello.fi/-/imperialistinen-sa-puhe-kun-sa-ajat-formulaa>
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. — Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.) *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*. 41–70. Gaudeamus: Helsinki.
- PALLASKALLIO, RITVA 2013: *Kertova tempus. Finiittiverbin aikamuodon valinta suomenkielisissä katastrofiuutisteksteissä 1860–2004*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.
- PIIPPO, IRINA 2016: Kielen kuva. — Irina Piippo, Johanna Vaattovaara & Eero Voutilainen 2016: *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. 23–52. Helsinki: ArtHouse.
- PRIIKI, KATRI 2017: *Hän, se, tää vai toi? Vuorovaikutussosiolingvistinen tutkimus henkilöviittauksista Kaakkois-Satakunnan nykypuhekielessä*. Turun yliopiston julkaisuja 432.
- RAHTU, TOINI; SHORE, SUSANNA & VIRTANEN, MIKKO 2018: *Kirjoitettu vuorovaikutus*. Helsinki: SKS.
- SALOKANTA, SALLA 2017: *Kommentojien suhtautuminen blogien lukijapaikkoihin*. Pro gradu, Helsingin yliopisto.
- SAVOLAINEN, ERKKI 2001: Verkkokielioppi. <https://fl.finnlectura.fi/verkkosuomi/aloitus.htm>
- SHORE, SUSANNA 1986: *Onko suomessa passiivia*. Helsinki: SKS.
- SEILONEN, MARJA 2013: *Epäsuora henkilöön viittaaminen oppijansuomessa*. Jyväskylän studies in humanities 197.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1997: Osallistumiskehikko. — Liisa Tainio (toim.) *Keskusteluanalyysin perusteet*. 156–176. Tampere: Vastapaino.
- 1998: *Läsnäolon pronominit. Tämä, tuo, se ja hän viittaamassa keskustelun osallistujaan*. Helsinki: SKS.
- 2000: *Sinä ja suomalaiset. Yksikön toisen persoonan yleistävästä käytöstä*. Kielikello 3/2000. <https://www.kielikello.fi/-/sina-ja-suomalaiset-yksikon-toisen-persoonan-yleistavasta-kaytosta>

- SIEWIERSKA, ANNA 2004: *Person*. Cambridge: University Press.
- SILJANDER, SAANA 2018: "Se tunne, kun ketsuppipullo olikin tyhjä." Se tunne, kun x - konstruktion kielipillinen rakenne ja konstruktion affektiivinen käyttö Facebook-päivitysten aloituksena. Kandidaatintutkielma, Helsingin yliopisto.
- SUOMALAINEN, KARITA 2015: *Kenen ääni, kenen kokemus? Yksikön toinen persoona vuorovaikutuksen välineenä*. Pro gradu, Helsingin yliopisto.
- 2018a: *Sinä, konteksti ja monitulkintaisuus. Yksikön 2. persoonan viittaussuhteista arkikeskustelussa*. *Virittäjä* 122 (3/2018). 320–355.
- 2018b: *Sinä toiminnan keskiössä*. *Virittäjä*-blogi: <http://virittajablogi.kotikielenseura.fi/sina-toiminnan-keskiossa/>
- TIETEEN TERMIPANKKI (Kielitiede): <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Luokka:Kielitiede>
- URBAN DICTIONARY: TFW <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=TFW>
- UUSITUPA, MILLA 2011: *Avoimet persoonaviittaukset rajakarjalaismurteissa*. Pro gradu, Itä-Suomen yliopisto.
- VARJO, MIKAEL & SUOMALAINEN, KARITA 2018: *From zero to 'you' and back. A mixed methods study comparing the use of two open personal constructions in Finnish*. – *Nordic Journal of Linguistics* 41. 334–366.
- VISAPÄÄ, LAURA 2006: *Sentimentaalisella matkalla*. – Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö & Toni Suutari (2006): *Kohtauspaikkana kieli. Näkökulmia persoonaan, muutoksiin ja valintoihin*. 498–515. Helsinki: SKS.
- 2008: *Infinitiivi ja sen infiniittisyys. Tutkimus suomen kielen itsenäisistä A-infinitiivikonstruktioista*. Helsinki: SKS.
- 2014: *Itsenäiset infinitiivit affektin ja empatian konstruktioina*. *Virittäjä* 117 (4/2013). 524–550.
- VISK = HAKULINEN, AULI; VILKUNA, MARIA; KORHONEN, RIITTA; KOIVISTO, VESA & ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Kotus.
- Verkkoversio: <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>
- WIKIPEDIA: *Meme*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Meme>
- YLI-VAKKURI, VALMA 1986: *Suomen kielipillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28.
- ÖSTMAN, JAN-OLA & FRIED, MIRJAM 2004: *The cognitive grounding of Construction Grammar*. – Mirjam Fried & Jan-Ola Östman (toim.) *Construction grammars. Cognitive grounding and theoretical extensions*. 1–13. Amsterdam: John Benjamins Publishing.